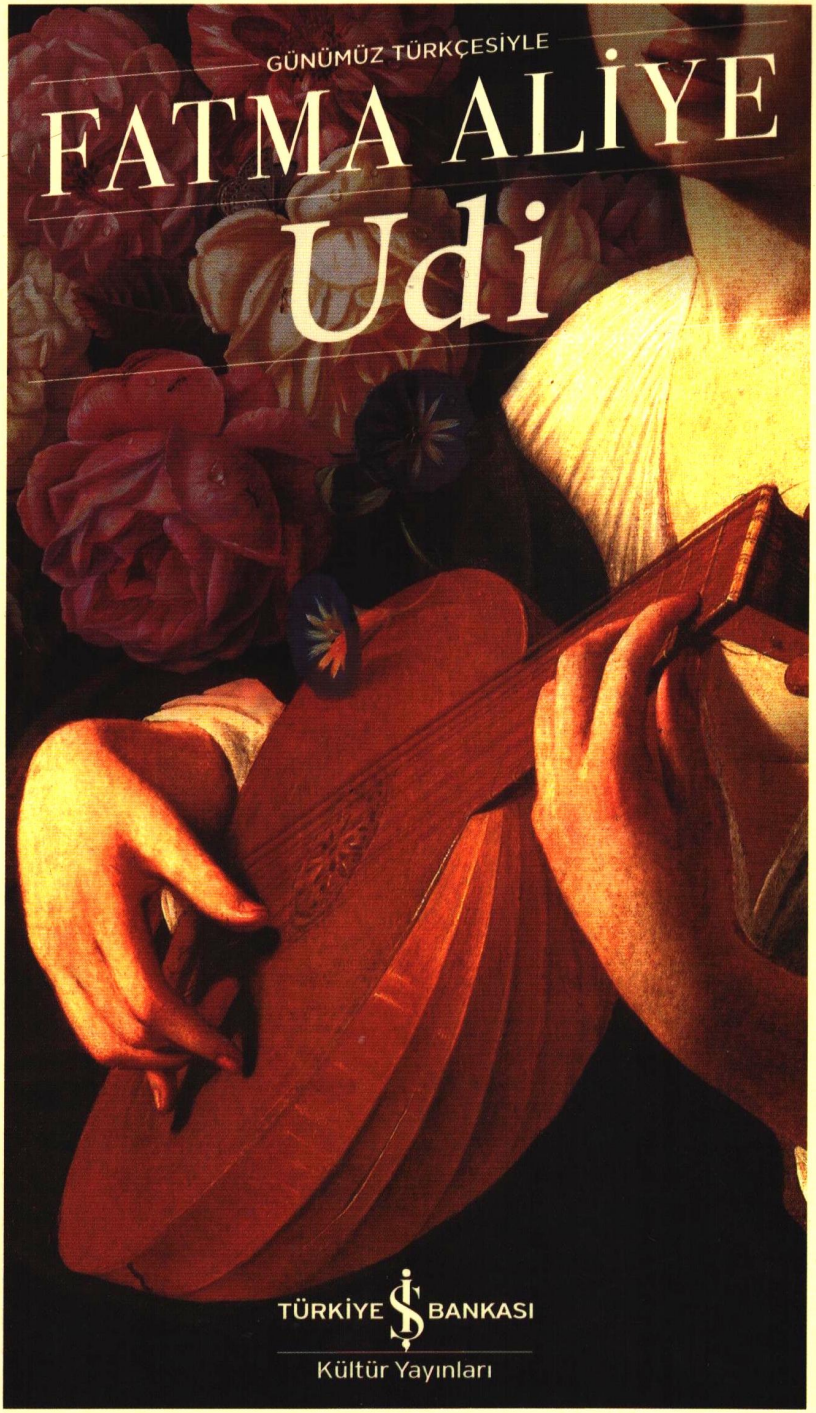
TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 73

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

FATMA ALİYE
UDİ

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
İKDAM MATBAASI, İSTANBUL
1315 [1899]

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2022
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
HACER ER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
AYSEN ÇOLUK

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: EKİM 2022, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-266-8

BASKI
DÖRTEL MATBAACILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
ZAFER MAH. 147. SOK. 9-13A
ESENYURT İSTANBUL
Tel. (0212) 565 11 66
Sertifika No: 40970

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
e-posta: info@iskultur.com.tr
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: SENEM TİMUROĞLU

Notre Dame de Sion Fransız Lisesi'ni bitirdikten sonra Mimar Sinan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Paris'te Doğu Dilleri ve Kültürleri Enstitüsü'nde ve Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü'nde iki yüksek lisans derecesi aldı. 2017'de Paris Sorbonne IV'te "19. yüzyıl Osmanlı ve Fransız Kadın Edebiyatına Feminist ve Transnasyonal Bakışlar" adlı tezini tamamladı. Birçok ülkeden yazarın katılımıyla farklı üniversitelerden üç editörün hazırladığı *Women Telling Nations* adlı kitaba "Women's Nations from Ottoman to the New Republic in Fatma Aliye and Halide Edip Adıvar's Writing" başlıklı bir bölümle katkıda bulunmuştur. 2009 yılından beri Özyeğin Üniversitesi'nde Türk Edebiyatı derslerinin yanı sıra feminist teori ve edebiyat üzerine seçmeli ders vermektedir. Araştırma alanları arasında kadın edebiyatı tarihi, karşılaştırmalı feminist edebiyat, dişil yazı (écriture feminine) teorileri bulunmaktadır.
Arka kapak yazar biyografisi Senem Timuroğlu'na aittir.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 73

Roman

udi

FATMA ALİYE

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Senem Timuroğlu

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*'nde, *Udi* romanının yıllarca aile ve kadın toplantılarında, zevkle, merakla, hatta gözyaşları dökülerek okunduğunu söyler; buna dair Reşat Nuri Güntekin'in bir anısını aktarır:

> Çanakkale'de kış gecelerinde, komşu hanımlann okuryazarlan toplanarak roman okurlardı. Fatma Aliye Hanım'ın *Udi* diye bir romanını okumuşlardı. O kitabı o vakitten beri görmediğim halde hâlâ bütün teferruatıyla ve hayatımda tanıdığım en büyük bir zevk heyecanıyla hatırlanm. Buna nazaran bu eser bende büyük bir tesir yapmıştır.[1]

Dönemin kadın okurlarını, aydınlarını etkileyen Fatma Aliye'nin *Udi* romanı, 1899 yılında önce *İkdam* gazetesinde tefrika edilir, ardından İkdam Matbaası'nda kitap olarak yayımlanır. Elinizdeki bu kitap, *Udi*'nin kitap basımının, Latin harflerine aktarıldıktan sonra günümüz Türkçesine çevrilmiş halidir. Ancak kitapta eksik ya da okunmayan sözcükler için tefrikaya başvurdum. *Udi*, 1900 yılında Gustave Séon tarafından Fransızcaya çevrilmiş, *Oudi: La joueuse de luth* adıyla, Mehmet Tahir Bey Matbaası'nda basılmıştır. Böylece Avrupalı okurla buluşma şansına kavuşmuştur.

---

1 Nihat Sami Banarlı, Reşat Nuri'nin bu hatırasının, Sedat Simavi'nin çıkardığı *İnci* mecmuasının 1922 yılının Temmuz sayısında yer aldığını belirtiyor.

Fatma Aliye'nin 1897 yılında yayımlanan romanı *Refet*, yoksul bir kız çocuğunun öğretmen okuluna giderek öğretmen olması, kendi ayakları üzerinde durabilmesinin hikâyesiydi. *Udi* ise müziğe yetenekli bir kız çocuğunun aldığı müzik eğitimi sayesinde yetişkinliğinde ayakta kalmasının serüvenidir.

Fatma Aliye, kadınların yaşamın değişen koşullarında her an güvencesiz kalabilme ihtimalini göstererek, kimseye muhtaç olmadan, erkek şiddetine ve istismarına maruz kalmadan, iyi koşullarda yaşayabilmesine kadınlık onuru ve "iffet" çerçevesinde çözümler sunmak üzere yola çıkmıştır. Evlilik kurumu ve olumsuz erkeklik biçimlerini tartışmaya açar, aşk duygusu ile haysiyetini zedeleyen ihanet deneyiminin arasında kalan bir kadının benliğinde meydana gelen çatışmaları başarıyla sergiler. Fatma Aliye, Bedia'nın ağzından, kadınlık haysiyeti üzerine felsefi açıdan bir etik tartışması yürütür. Kadınların, ekonomik açıdan erkeklere mecbur bırakıldığı toplumsal koşullarda, kendi ayakları üzerinde haysiyetleriyle durabilme olanaklarını araştırırken, erdem ve iffet kavramlarını farklı kadınlık deneyimlerini ortaya koyarak sorgular, tartışmaya açar. Bunu, felsefi tartışma yöntemiyle, diyalektik bir biçimde, kadınlar arasında geçen diyaloglar aracılığıyla yürütür.

Romanlarında farklı kadınlık deneyimlerine yer veren yazar, bu sefer toplum tarafından şeytanlaştırılan, "makbul olmayan", kocasının kendisini aldattığı üçüncü kadına, geçimini "iffetsiz" yollarla sağlayan Yahudi bir dansçı olan Helula'ya söz hakkı verir. Bedia ile Helula'nın karşılaşması, birbirlerini dinlemeleri ve deneyim paylaşımlarının her iki kadında yarattığı dönüşüm, ataerkinin kadınları bölen anlayışına karşı bir tutum, önyargılardan uzak, önemli bir temastır.

Fatma Aliye, bir kız çocuğunun kimseye muhtaç olmadan bağımsız bir birey olarak yaşayabilecek duruma gelmesinde, ailenin baba ve ağabey gibi erkeklerine sorumluluk düştüğünü özellikle vurgulamaktadır. Okura, kız çocuğuna

yetenekleri doğrultusunda zaman, emek ve değer verilmesinin kadınların bir iş kolunda uzmanlaşmasını sağlayacağını, özdeğer duygusu gelişmiş bir kadının ekonomik bağımsızlığını eline alarak her tür şiddet ve istismara karşı durabilecek gücü kendinde bulup kendi çıkış yolunu çizebileceğini göstermektedir.

Şam, Beyrut ve İstanbul'da geçen romanda, dönemin mimarisi, kadınların giyim, yeme içme, eğlence ve müzik kültürü üzerine ayrıntılı bilgiye ulaşabiliyoruz. Özellikle yazarın önem verdiği eğitim konusu, romanda ayrıntılı bir müzik eğitimi programıyla titizlikle okura veriliyor. Fatma Aliye, *Udi* romanıyla, kadınların müzikle ilişkisini başka bir boyuta taşır. Erkeklerin eğlencesine hizmet etmeye indirgenen bu ilişki, sadece kendisi için, kendi yeteneği ve merakı için bir müzik aleti çalan ve icra ettiği sanatı erkek üstatlara dahi öğretecek düzeye getirebilen bir kadın karakterle dönüşür. Böylece Fatma Aliye, bir kız çocuğunun nasıl yetiştirilmesi gerektiği, yetenek ve dehasının nasıl işlenmesi gerektiği konusunu irdelemiş, tartışmış ve kendi önerileri, plan ve programını tarihe bırakmış oluyor. Bize düşense yeni nesillerle *Udi*'yi buluşturmak. İyi okumalar!

Senem Timuroğlu

1

Mehtabın yansımasıyla parlak bir ayna biçimini alan havuza mermerden, somakiden yapılmış ve nakışlarla süslenmiş şadırvandan dökülen suları, ayın on dördüncü gecesindeki nur ve parıltıları elektrikle ışıklandırılan fıskiyelerden daha güzel yaldızlayıp aydınlatmıştı. Şam'ın en güzel binalarından biri olan bu konağın geniş mermer avlusu gündüze yakın bir biçimde yahut şafaktan parlak bir haldeydi. O geniş mermer zeminin ötesinde berisinde, bahçe çimenlerinin arasında çiçekler için bırakılan yerlerdeki gül ve ful ağaçları bazı yerlere gölgeler yahut beyaz zemin üzerine bulut gibi lekeler vermekteydi. Yeryüzü gökyüzünü, gökyüzü yeri andırmakta, ağaçların diplerindeki bahçeciklerde bulunan çiçeklerin hoş kokuları, gül ve ful kokularına karışarak gökten nurlar yağmakta, yerden doğal kokular yayılmaktaydı. Havuzun başında sandalyeye yaslanmış birkaç genç kadın, bu letafete hayranlık duyarak sohbet meclisinde söyleşmekteydiler. Bunların arasında:

— Sitti[1] Bedia bu geceye davetli değil mi acaba?

— Davetlidir, dün gördüm, gelecekti.

— Ah! Ne olur mümkün olsa da şurada bize bir ut dinletse... Bak ne letafet!

— Ne beyhude söz! Çalmayacağını bilmez misin?

— Evet ama ben onun yerinde olsam pekâlâ çalarım. Onun bu halini doğrusu anlamıyorum.

---

1 (Ar. *seyyideti* "benim hanımım"dan *sitti*): Eskiden kadınlar için kullanılan "hanımefendi, hatun, hanım" anlamında bir hitap sözü.

— Anlamayacak ne var? Kendisini çalgıcı haline koymaktan korkuyor demek.

— Ne büyük kibirlenme!

— Ben öyle diyemem! Biz bizeyken bize udunu dinletiyor. Düğünde, gecelerde çalmayınca böyle bir hükme varmak gerekir mi? sözleri geçiyordu.

İçlerinden biri:

— İşte geliyor! dedi.

Avlunun ta öbür ucundan gelen üç kişi o tarafa doğru yol almakta, bir iki zenci cariye[1] de çarşafları almak üzere onları takip etmekteydi. Genç kadınların hepsi birden kalktılar.

— Kardeşim! Bu gece gözlerimizi ne kadar yollarda bıraktın. Az kaldı gelmeyeceksin diye endişeleniyorduk, dediler.

Bedia, güvez canfes kılaptanlı çarşafı sırtından attı. Belindeki etek bağını çözmesiyle bürümcük entarinin kırmalı etekleri, beyaz mermer zemin üzerine düştü.

— O kadar geç mi? dedi.

Herkes kendi sandalyesini takdim ediyordu.

— Biraz oturur musunuz? dediler.

Bedia onların arasına oturdu. Yazlık sofanın, büyük konakların salonu yerine geçen yazlık sofanın, avluya bakan pencerelerinden içeride yanan birçok mumun ışığı dışarıya vuruyor, içerinin çok kalabalık olduğu görülüyordu. Bedia'nın bakışı bir panorama seyreder gibi sofanın pencerelerine dalmış, allı yeşilli avizeleri, fanusları, pembeli sarılı elbiseleri seyrediyordu. O esnada kanuna ahenk verilmekte olduğu, perdeler üzerinde mızrabın gezdirilmesiyle meydana gelen sesten anlaşıldı.

Birisi Bedia'nın dalgınlığını görüp:

— Bizimle söyleşiyorsun ama gözlerin sofaya dalmış, dedi.

---

1 Eskiden savaş ve baskınlarda ele geçirilip özgürlüklerinden yoksun bırakılan, alınıp satılabilen, her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan kadın köle.

Bedia:

— Saz neredeyse gözüm gönlüm oradadır. İşte ben gidiyorum, diyerek kalktı. Hızlı bir edayla salınarak sofa kapısına doğru yürüdü.

Yazlık sofanın ortası geniş mermerlik, iki tarafı enli setler... Mermerliğin ortasındaki havuza şadırvandan durmaksızın sular dökülüyordu. Havuzun öbür tarafında, avludan girilen kapıya karşı olan diğer bir kapıyla bir odaya giriliyor; kapının mavi kadife üzerine sarı sırmayla işlenmiş perdeleri, iki yana sırma püsküllü bağlarla kaldırılmış, içerideki değerli mefruşat görülüyordu. Sofanın setleri yine sırma işlemeli mavi kadifeyle döşenmiş, iki yanda da rengârenk ipekle karışık pamuk kumaştan şiltecikler dizilmiş, duvarlar yaldızlarla süslenmiş, yaldızlı raflar tavanlara kadar kıymetli tabaklarla donanmıştı.

Bedia sofaya girdiğinde seddin üzerine oturmuş, yerleşmiş olan kalabalığın ortasındaki Musevi şarkıcı mavala[1] başlamış, gözleri kapalı, elleri kanun üzerinde, sahiden iç gıcıklayan sesiyle koca sofayı çınlatıyordu. Yanağında allıklar, kaşlarında rastıklar, başında iki renk birbirine karıştırılarak sivri bükülüp külahımsı bir halde başına geçirilmiş tülden hotoz,[2] boynunda bir sıra sarı kehribar, bir sıra beyaz boncuk, bir sıra elvan boncuk, parmaklarının her birinde, evet yalnız başparmak hariç, dörder parmağında rengârenk yüzükler, sivri hotozunun üzerinde bir elmas iğne, sırtında pembe canfes hırka, üstünde sarı canfes entari olan şarkıcı, bu kıyafetini görmeye alışkın olmayan bir yabancıyı bile şu hale gülmeye bırakmayarak, hüzünlü sesiyle ağlatan kırk beşlik bu kadın, kendisi dahi nağmelerinden kederli, "Ya leyli! Ya kalbi! Ya ruhi! Ya ciğerim!" diyerek okuyordu. Sürmelerin ucu ta şakaklara kadar vardığından kapalıyken büyüklüğü belli olmayan gözlerini arada açıp, nağmelerinin dinleyicisine yaptığı tesiri görmek üzere manalı manalı bakı-

1 Çöl Araplarına özgü şarkı okuma tarzlarından, bir çeşit uzun hava.

2 Kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları, çeşitli renk ve biçimde yapılmış küçük başlık.

şından, rastık yerine çektiği siyah boyadan asıl biçimi fark edilmeyen kaşlarıyla, beyaz ve al boyalardan doğal rengi anlaşılmayan yüzüyle, imalı tebessümünün göründüğü ufak ve ince dudaklı ağzıyla, orta boyuyla bu kadının ne kadar canlar yakmış, ne kadar haneler söndürmüş, nice evler barklar yıkmış olduğunu keşfetmemek ince fikirli biri için mümkün olamazdı. O ele geçiren kıyafetiyle, boyalar içindeki suratıyla kanunu kucağında şarkı söylerken bu kadın pek güzel görünüyordu. Güzellik namına kendisinde bir şey bulunamadığı halde o hali, o vaziyeti, o bakışı, o çağırışı, o hallerinin hepsi ona bir güzellik veriyordu. Naume'nin, bu kadın şarkıcının hokkabazı, cambazı, kuklası, her neyse işte o, oynattığı şey, yani kızı Helula da Naume'nin mavalları, peşrevleri,[1] ağır havaları bitirip oyun havalarına başlamasını beklemek üzere yanı başında oturuyordu. Akrabalarından olan bir kadın da Naume'nin bir yanında oturmuş, sedefli ufak tefini yanına bırakmış, onu eline almak, çalmak için Naume'nin mavalları bitirip peşreve başlamasını bekliyordu. Bedia da ahbaplarının arasında, onlarla beraber arada Naume'ye alkışlar fırlatıyordu. Naume oyun havalarına girişti. Sedefli tef havada çırpınmaya, Helula da ortada kırılmaya başladı. Kısaya yakın, orta boylu, tombalak, yuvarlak, ufak ağızlı, kara gözlü, biçimi boyanın altında fark olunmayan enli boyanmış kaşlı, boyalı yüzlü, yirmi dört yirmi beş yaşlarında olan bu kızın beyaz muslinden entarisi üzerinde kırmızı güller, mavi kurdelelerden fiyonklar, beyaz dantelalar bulunuyordu. Ayağında al atlas üzerine sırma işlemeli bir iskarpin, beyaz pamuk çorap vardı. Göğsünde birkaç tane elmas broş, parmaklarında üçer dörder tane yüzük, kollarında dirseklere kadar varan elmaslı, altınlı ve renkli camdan birçok bilezik, boynunda inciden, elmastan gerdanlıklar, başında kırmızı, beyaz ve sarı tüyler, çiçekler, onların arasında elmas iğneler, broşlar, kollar dirseklere kadar açık, göğüs meydan-

1 Klasik Türk müziğinde, faslın giriş taksiminden sonra, şarkıdan önce çalınan parça.

da, titredikçe etleri de titriyordu. Sofada yanan mumların, avizelerin ışığı altında eğilip bükülen, titreyen, hoplayan bu mahluk uzaktan ne kadar hoş görünüyordu. O beyaz badana kalınlığında sıvanmış boyanın, üstübecin[1] altında ne renk bulunduğunu düşündürmüyordu bile. Parmak gibi çekilmiş kaşlarının üstündeki kara boyanın altındaki kaşlar enli midir, ince midir, kavisli midir, düz müdür, meraka bile gelmiyordu. Hopladıkça başındaki tüyler, entarisinde güller sallanıyor, kırıldıkça kollarında bilezikler şangırdıyordu. Etrafa manidar tebessümler, baygın bakışlarla işveler, cilveler saçıyor, çapkınlıklar fırlatıyordu.

Şu halle biraz oyalanmak, kendi halini unutmak isteyen Bedia da rakkaseyi gülümseyerek seyrediyordu. Lakin bir hayli zaman izledikten sonra Bedia'nın rengi uçmaya, dudakları titremeye başladı. Helula'nın bir taraftan öbür tarafa havada dalgalanırcasına kırıtarak, titreterek salladığı kollara Bedia gözlerini dikmiş, o kollarda gördüğüne inanmak istemiyormuş gibi bakıyordu. Lakin artık rüya olmadığını anladı. Bu anlayış üzerine halinde tavrında pek büyük öfke alametleri ortaya çıkmışsa da kendini tutmaya, etrafa bir şey sezdirmemeye çalışıyordu. Lakin Bedia'nın bu hali, bu kadar fenalaşması yanındakilerden gizli kalamadığı gibi, ta karşı taraftan bir hanım ona doğru eğilip, "Sitti Bedia! Bileziklerinizi tanıdınız mı?" deyince iş büsbütün başka bir renk aldı. Eyvah! Demek bunu herkes biliyormuş, iş herkesin ağzındaymış da Bedia çekmecesinde zannettiği bileziklerin kaybolduğundan bile habersizken onun izini şimdi bulmaya başlamış. Bir zamandan beri kocasının geceleri niçin gelmediğini şimdi anlamaya başlıyordu. Biraz gönlünü eğlendirmek üzere deminden beri seyretmek istediği bu çengi, demek onun bunca gönül azaplarına sebep olan uğursuzmuş. O, onun için ağlatılıyor, yalnız bırakılıyor, hatta soyuluyormuş. Bedia, artık oradan nasıl kalkacağını bilemedi. Kendisini evine atmak, odasına düşmek istiyordu.

---

1 Boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat.

2

Bedia'nın babası Nazmi Bey, aslen İstanbullu olup gençliğinden beri bir musiki meraklısıydı. Bu merakına bir de zevk ve eğlence düşkünlüğü de ekleniyordu ki işte bu ikinci yönü, babasından kalan malı mülkü harcayarak tüketmesine neden olmuştur. Kendisi iyi bir öğrenim gördüğü için kesesinde güç kalmayınca bilgi ve yetenek hazinesine başvurarak oldukça iyi bir memuriyete geçmişti. Musikiyi yalnız dinlemekle zaman geçirmeyip öğrenmeye de çalışmış olduğundan, bu konudaki yeteneği sayesinde musikişinaslar arasında neredeyse üstatlardan sayılırmış. Bundan başka hem şair hem de bestekâr olduğundan yazdığı şiirleri besteleyip çalarmış. Nazmi Bey'in en iyi çaldığı saz kemanmış. Söylediği şarkılar, yaptığı besteler hâlâ eskimeyip söylenmekteymiş.

Nazmi Bey'in bir kızıyla bir de oğlu vardı. Lakin o zaman bizim Bedia dünyaya gelmemişti. Nazmi yüz lira maaşla Suriye'de bir memuriyet aldıktan sonra Bedia, Şam'da doğmuş. O zamanlar artık Nazmi gezmekten, koşmaktan yorulmuş. Artık zevkini evinde arar, yorgunluğunu akşamdan sonra odasında, köşesinde oturmakla, dinlenmekle geçirirmiş. Nazmi arzu ve heveslerden, evi dışındaki eğlencelerden geçmişse de musikiden geçememiş. Kemanını çalamadığı akşamlar bestelerini okumaktan zevk alırmış. Nazmi'nin sesi de güzelmiş, en mükemmel hanendelerdenmiş.[1] Nazmi'nin evlatlarının büyüğü bir kız, ondan sonra da bir oğlan olup Bedia da o oğlandan on dört sene sonra dünyaya gelmiş. Çok sonra dünyaya gelen bu kızını Nazmi pek seviyor, artık işsiz vaktini evinde geçirdiği bir zamanda odasında bulunan çocuk, kendisine hoş bir eğlence geliyordu. Çocuklar uyurken gürültü etmemek âdet olduğu halde Bedia, çoğu zaman keman sesiyle uykuya varıyor, babasının nağmeleri ona ninni oluyordu. Nazmi otururken de beste okur, gezerken de şarkı söyler, bir şeyle meşgul olduğunda bile güzel, tatlı sesiyle bir

1 Hanende: Şarkı okuyan kimse, şarkıcı.

şeyler mırıldanır, Bedia'sını da yanından ayırmazdı. Musiki o mini mini vücuda o kadar nüfuz etmiş, o kadar tesirini hissettirmiş ki salıncağına yatırılınca babası evde bulunmazsa ya da babasının çalıp çağırmadığı bir vakitse, çocuk kendisi bir makam tutturarak mırıldanırdı. Sanki salıncak salıntısının eksik ahenginden şikâyet etmek ister veya alıştığı şeyi arzulardı. Bedia, üç dört yaşına geldiğinde mırıldandığı ve neredeyse tutturup hızlı sesle çağırmaya çalıştığı makamlı parçalarda epeyce bir ahenk görülüyordu. Nazmi'nin bir kardeşi vardı, o da o tarafta memuriyet alarak Şam'a gelmişti. Akşamları işlerinden geldikten sonra iki kardeş, biri kemanı diğeri kanunu alıp ahengi kurdukları zaman Bedia, artık yalnız onları dinlemeye yetinmeyip, yakaladığı bir değnek parçasını kolunun üzerine sürtmek veyahut hasırlardan kopardığı çöp parçalarını iplikle parmaklarına bağlayıp, hasır üzerinden parmaklarını yürüterek babası ve amcasını taklide çalışırdı. Diğer iki evladının hiçbirinde görülmeyen bu musiki hevesi ve yeteneğini Bedia'da gören Nazmi çok memnun olurdu. Zira isterdi ki evlatlarından biri musikide ona arkadaşlık etsin. Diğer kızıyla oğlu da sazı dinlemeyi pek severlerdi ama Nazmi, bunlara ne kadar müzik öğretmek için alıştırma yaptırdıysa da arzusuna erişemedi. Biraz saz çalabilirlerdi, lakin Nazmi gibi musiki üstadı olan birinin dinleyeceği ya da birlikte fasıl geçebileceği şekilde değil. Nazmi, Bedia'da bu yaşta gördüğü yetenek ve tutkuyu öbür çocuklarında görememiş olduğu için asıl ümidini Bedia'ya bağlamıştı. Çocuk büyüdükçe Nazmi'nin ümidi de büyümeye başlamıştı. Zira Bedia, oyuna daldığı ya da bir şeyle meşgul olduğu vakit öyle şarkı söyledikçe Nazmi onu gizli gizli gözetler ve dinler; Bedia babasından dinlediği parçaları doğru dürüst söyledikçe babası da ümitlerini artırırdı. Bedia sekiz yaşına geldiğinde kendi kucağına göre bir kanun yaptırıldı. Öncesinde baba ve amca alıştırmalara başlamışlarsa da sonradan çocuğa ciddi şekilde ders için Ebu A. adında gayet yaşlı, sanatı da yaşıyla beraber ilerlemeye devam etmiş

olan bir usta bulundu. Nazmi, çocuğa skala[1] falan öğretilmesinden sıkılırdı. O, kızına saz çalar hale geldikten sonra kendisi öğretmek istiyordu. Ebu A.'nın sanattaki mahareti diğer beldelerde de bilindiğinden üstatlar bile kendisinden saz öğrenirlerdi. İşte Bedia daha önceden böyle bir üstadın eline geçmişti.

Bedia o kadar çabuk öğreniyordu ki babası da hayrette kalıyordu. Az bir süre zarfında ustasından öğrendiği peşrevleri, babası ve amcasıyla beraber çalmaya başladı. O vakit Nazmi'deki sevinci görmeliydi. Fakat asıl arzusu Bedia'nın onlarla beraber tam fasıllar geçecek hale gelmesiydi. Bunun içinse o kadar zamanlık alıştırma ve öğrenim yetmediği gibi Bedia'nın yaşı da henüz buna müsait değildi. Nihayet zaman geçtikçe o da oldu. Nazmi'nin kardeşi evlenip evden çıktığında babayla yalnız kız kalıp Nazmi kemanını, Bedia da kanunu alarak birlikte fasıllar geçerler, besteler okurlardı. Evin içi her gece ahenk dolu bir hale gelirdi.

Bedia babasıyla beraber çalmaya başladığında on yaşındaydı. Çocuğun sanatı ilerlediği için kucağına perdeleri dörder telli bir de koca kanun vermişlerdi. Bu ise kucağına sığmadığından onu oturtmaya yardımcı olsun diye destek gibi bir şey yaptırmışlardı. Ebu A., her zaman yaptığı gibi, Bedia'yı çalıştırırken ayakları altına bir tahta parçası koydurmuştu. Çocuk elleriyle kanunu çalarken ayaklarını da tahta üzerine vurarak usul[2] kullanırdı.

Bedia büyüdükçe hüneri de ilerliyordu. On üç yaşına girdiği zaman mükemmel bir kanuni olmuştu, herkes bu çocuğa hayrette kalıyordu. Bedia her ne kadar kanunuyla babasına eşlik ediyorsa da kemandan daha çok hoşlanıyor ve o kadar emek verdiği kanundan çok kemanı seviyordu. Babası yanında olmadığı zamanlar hep kemanı karıştırmak, onda perdeler bulmaya çalışmakla meşgul oluyordu.

---

1 Üzerinde çalışma yapılan müzik aletinde bir eserin veya makamın perdelerine parmakları alıştırmak için özel olarak hazırlanmış ses dizileri ve bu yolda yapılan alıştırma.

2 Klasik Türk müziğinde tempo.

Aynı şarkının her ağızdan aynı tür çıkmayacağını düşünüp, musikiyi kemanın kendisine daha hoş bir sesle söylediğini hissediyordu. Zaten babasının çaldığını daima görmekte olduğundan ufak tefek şeyleri kemanda da çıkarmaya başladı. Nazmi, kızının kemana olan hevesini görünce onu keman öğrenimine başlattı. Bedia üç buçuk sene babasından keman öğrendi. Fakat bu dersin diğer derslere benzemeyeceği belliydi. Zira peşrevleri biliyordu; makamları öğrenmiş, besteleri bellemiş, iş yalnız kemanın perdelerini belleyip çalmakta beceri ve hüner kazanmaya kalmıştı. Her gece, her sabah yapılan çalışma, öyle haftada iki veya üç gün ders almaya benzemediğinden Bedia, kemanı göğsüne dayayıp taksime[1] başlayınca Nazmi gibi bir musiki üstadını bile maharetine hayran ederdi. Kız çalar baba ağlar, baba çalar kız ağlardı. Bedia, çaldığı havaların hatırı için kanuna çalışmışsa da asıl kemanı severek çalıyordu. Bununla birlikte, babasıyla beraber çaldıklarında biri keman, biri kanun olarak iki türlü sazla çalmak için kanunuyla ona eşlik ediyordu. Taksim edeceği zaman, çoğu kez kemanı alıyor ve o zaman babası ona sesle eşlik ediyordu. Babayla kız bazen o kadar coşarlardı ki geceleri uyku vakitlerini unuttukları olurdu. Hele akşamları yazlık sofada, mermer döşeli ve ortası havuzlu salonlarında bir yandan fıskiyeler akmakta, sular havuzdan etraftaki mermerlere taşıp gitmekteyken Bedia kemanı alıp taksime girişirdi. Nazmi, Bedia'nın hangi makamlara girip çıktığını gördüğünde, "Aman bu kız bakalım nasıl karar verebilecek?" diye hayrete düşerdi. Bedia ise fazla ciddiye almadan, doğal bir halmiş gibi gezdiği ve geçtiği makamlardan o taksime, esas edindiği makama su gibi akıp gelir, bunu görünce babasının gururlanmaktan gözleri yaşarır, Bedia devam ettikçe etkilenerek, hüngür hüngür ağlamaya başlardı.

Bedia'nın musikide gösterdiği maharetin en büyük kısmı, babasının verdiği emekle oluşmuştu. Zira babayla kızın

1 Musikide, faslın başında veya ortasında bir tek çalgı tarafından belli bir usule ve besteye bağlı olmaksızın içten geldiği gibi doğaçlama olarak çalınan parça.

konuşmaları çoğunlukla musiki üzerine cereyan ettiğinden bu sohbetlerin Bedia'ya musikinin bütün inceliklerini öğreteceği aşikârdır. Mesela rast makamını tarif etmek için derdi ki:

— Kızım! Önce rast perdesinden başlayıp dügâh, segâh, çargâh, neva, hüseyni, eviç, gerdaniye basarak muhayyere kadar çıkıp sonra muhayyerden gerdaniye, acem, hüseyni, neva, çargâh, segâh, dügâh, rast, ırak, aşiran perdesiyle bir yegâh açıp tekrar yegâh, aşiran, ırak, rast, dügâh açarak yine ırakla rastta karar ederler. Bu kural sazendelerde[1] geçerliyse de hanendelerde şarkı sırasında taksim şeklinde tutturdukları nağmenin icabına göre çargâh yerine hicaz ve segâh yerine kürdi basarak üslubu üzere rastta karar verirler.

Mesela mahuru tarif ederken:

— Önce eviç, gerdaniye göstererek muhayyer, tiz segâh, tiz çargâh basarak tekrar dönüp perde perde inerek buselik perdesini hakkıyla icra ederek rastta karar verilir.

Ve saba makamını tarifte de:

— Önce segâh, çargâh, gazel perdesiyle hüseyni, acem, gerdaniye, şehnaz perdesine kadar çıkıp sonra bu üslup üzere yine perde, çargâh perdesine kadar inip segâh ile dügâhta karar verilir, derdi.

Görülüyor ya, Bedia için makamları tanımak ne kadar kolaylaşıyor ve bu kadarla kalmayıp her makam için böyle sözle de tarif ve dersler devam olunuyordu. Taksimde hangi makama hangi perdelerden geçileceği tarif ediliyordu, birbirileriyle ilişkileri ve bağlantıları bildiriliyordu. Derken Nazmi, musiki tarihi konusuna geçiyor, makamların tertibi meselelerini anlatıyordu. Büyük müzisyenlerin, musikiye hizmeti geçenlerin yaşam hikâyelerini naklediyordu. Malum ya her sanat erbabı, o sanatın üstatlarını, meşhurlarının hayatlarını merak eder. Mesela en meşhur ressam, meşhur ressamlardan kimler varsa onların isimlerini ezberlemiş ve yaşam biçimleri, çizim tarzları hakkında bilgi edinmiştir.

---

1 Saz sanatçısı, çalgıcı.

İşte Bedia'yla Nazmi'nin saz çalmaksızın geçen zamanları da böyle musikiye ve musikişinaslarla bestekârlara dair hikâyelerle geçerdi.

Bedia, ne kadar da etkileyici bir sese sahipti. O kadar usulüne uygun okur ki saz ile sesi asla birbirinden ayrılmazdı. Şarkının ara yerlerindeyse sazla öyle nağmeler geçer ki sanatına hayran olmamak mümkün değildir. Bir gece Nazmi, adeta mest olmuşçasına koluna yaslanmış, Bedia'nın kemanını dinliyordu. Babasının o halini gören Bedia, onu biraz güldürmek için daima ablasının çocuğuna söylenen ninni zihnine yerleşmiş olduğundan, o ninniyi kemana söyletmeye başladı. Bir makamı ağzıyla çağırmak veya kemanla çalmak Bedia için bir olduğundan sanki daha önce çalışmış gibi tamamıyla o ninniyi çalıyordu. Nazmi tebessüme başladı. Lakin kendini toplayacağı yerde daha çok mest olarak gözleri kapanmış kalmıştı. Ama uyumuyordu. Lakin ayılamıyordu da! Babasını güldüreyim derken onu daha da mest ettiğini gören Bedia, birdenbire bir curcuna havasına geçti. O çaldıkça Nazmi kendini toplamaya başladı ve kızına:

— Beni hem güldüren hem ağlatan kızım! Hem mest eden hem de kendine getiren yavrum, diye iltifat etti.

O zamanlar bir gün Bedia bir düğün dönüşü, akşam babası gelince onu karşıladığı zaman:

— Ah babacığım! Yeni bir şey! Yeni bir şey! Of, bu ne yaman şey! diye söze girişti.

Nazmi epeyce telaşla:

— Nedir kızım?

— Bugün düğünde dinlediğim şey! Ah, ben kemandan güzel musikiyi söyleyen bir şey yoktur sanıyordum. Fakat bu Ebu Ömer el-Cerrah dedikleri adamın kucağındaki şey! Of, bittim babacığım!

— Ha, ut! Sen hiç görmedin miydi?

— Nerede göreyim?... Kadınlarda henüz böyle şey çalan yok, düğünlerde dinlediğim sazendeler içindeyse henüz şimdi gördüm. Bu yeni çıkma bir şey mi babacığım?

— Yeni mi? Nasıl yeni? Udun icat ediliş tarihini sorarsan bu konudaki rivayetler pek ilerilere varır. Udu, Âdem Aleyhisselam'ın oğlu Kayin'in[1] oğlu Lamek'in icat ettiğini söylerler. Bu söylenti biraz abartılıdır. Çünkü udun icadından evvel kirişin[2] icat edilmiş olması lazım gelir. Bir de Lamek'in icat ettiği musikar[3] isminde bir saz olduğu rivayeti vardır ki evvelki kadar uzak ihtimal değildir. Zira nefesle çalınan sazların, kiriş ve telle olan sazlardan önce icat edilmiş oldukları tabiatı gereği şüphe götürmez. Fakat udu Hazret-i Davut Aleyhisselam'ın icat ettiğini de söylerler ki o kadar ihtimal dışı değildir. Her durumda ut, en eski sazların biridir.

— Aman sahi mi söylüyorsun babacığım!

— Ben söylemiyorum kızım, kitaplar söylüyorlar. Hatta Hazret-i Davud'un vefatından sonra ut, nice müddet Beyt'ül Mukaddes'te[4] nurlar saçarak parlayan odada duvarda asılı durmuş. Buhtunnasr'ın[5] ortalığı altüst ettiği zamanlarda o ut oradan gitmiş, kaybolmuş. Sonra İskender-i Zülkarneyn[6] zamanında musiki revaç bularak ut yine meydana çıkmış. Bir rivayette de udun mucidinin Batlamyus[7] adında bir filozof olduğu söylenir. Bir de önceleri Araplarda uda "kiran" deniyormuş.

— Hay koca ut, ne zengin tarihi varmış!

— Ha, fakat bunda dikkat edilecek bir şey vardır kızım! Bakalım ut evvelden beri tam bu şekil ve halde miydi? Lamek gerçekten ut mucidiyse, onun çaldığı ut acaba Hazret-i Davut'un icat ettiğini söyledikleri udun aynı mıydı? Kiran denilen saz, yalnız ismi değişip de mi ut olmuştu?

---

1 İbranice "Kain" ya da "Kayin" (Cain), Türkçesi Kabil'dir.

2 Bazı sazlarda kullanılan, hayvan bağırsağı veya sinirinden yapılmış tel.

3 Türk müziğinde, pesten tize doğru ağız armonikası şeklinde yan yana dizilmiş birkaç kamıştan meydana gelen ve ney gibi üflenen bir çeşit nefesli saz, mıskal.

4 Mescid-i Aksa.

5 MÖ 605-562 yılları arasında hüküm süren, Yahuda Devleti'ni ortadan kaldırarak Kudüs'ü ve Süleyman Mabedi'ni yakıp yıkan Babil Kralı.

6 Büyük İskender.

7 İskenderiyeli Yunan matematikçi, coğrafyacı, astronom ve müzik teorisyeni.

Yoksa şeklinde ve kirişlerinde de bir değiştirilme veya ilave olmuş muydu? Buraları iyice düşünmek gerekir kızım!

— Hazret-i Davut ut mu çalmış?

— Udu icat ettiğini rivayet ediyorlar. Lakin asıl çaldığı saz mizmarmış.[1] Fakat bakalım o mizmar, Hazret-i Mevlana'nın neyiyle aynı mıydı? Hazret-i Davut'un sazının bugün Frenklerin[2] arp dedikleri saz olduğuna dair de bir rivayet vardır.

— Acaba bu kitapların hangisi doğruyu söylüyor?

— Hiçbirine doğru söylemiyor demek için elimizde delil yok! Doğru söylüyor demek için de yok... Hazreti Davut'tan sonra Buhtunnasr'ın ortalığı altüst etmesi üzerine ut nasıl yok olup gitmiş de sonra musikinin yayılması ve gelişmesi üzerine İskender-i Zülkarneyn zamanında icat edilmişse, Lamek'in yaptığı ut da sonradan zamanla değişimlerle ortadan kalkmışken Davut Aleyhisselam icat etmiş olabilir. Böyle olması da muhtemeldir. Lakin bu utlar aynı şekilde ve şimdiki tarzda mıydı, buralarını bilemeyiz.

— Ya keman babacığım? Keman uttan daha eski değil midir?

— Bilakis, udun daha eski olduğu anlaşılıyor. Zira udun yahut ut kısmından olan sazın icadı ta Lamek'e kadar vardığı halde üç telli "rebek" denilen evvelki kemanın ancak beşinci asırda görüldüğünü Frenk kitapları söylüyor. Avrupa müzelerinde eski musiki aletlerini görmüş birinden işitmiştim ki bu rebekler bizim bugün kemençe dediğimiz üç kirişli küçük kemanlara benzermiş. Kemanın şimdiki gibi dört tellisiyse ancak on beşinci asırda görülmüş deniliyor. Aristo'nun öğrencisi Büyük İskender, musikar denilen sazı çalarmış. Felatun[3] da saz çalarmış. İşte bunlardan hiçbirinin keman çaldığı işitilmediği gibi, onlardan önce gelen Fisagoros'un[4] bir tahta parçasına gerdiği ibrişim[5] gibi bir

---

1 18. yüzyıla kadar musikimizde kullanılıp sonra unutulan ney, kaval türünden nefesli saz.

2 Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad.

3 Platon.

4 Pisagor.

5 Kalınca bükülmüş ipek iplik.

şeyle meydana getirdiği, sonra daha da geliştirip perdelerini düzenlediği saz da keman gibi olmayıp mızraplı çalgılardanmış. Bunun için anlatılır ki Fisagoros üç gece rüyasında, "Falan denizin kenarına git, orada sana bir ilim belirecektir" denildiğini görüp üç gün o denizin kenarına gitmiş, bir şey anlayamadığı için sıkılırken o civardaki demircilerin ahenkle demir dövmeleri zihnini meşgul edince o sazı icat etmiş. Peki! Fisagoros'tan önce tahta üzerine ibrişimden veya bitki liflerinden bükülmüş iplerin gerilmesiyle yapılan sazlar yok muydu? Kirişli sazların mucidinin eski Yunan tanrılarından Hermes olduğunu mitoloji haber verdiği gibi Tevrat'ta da Kabil'in çocuklarından, Yubal'ın[1] arp denilen kirişli sazla mıskal denilen düdükleri çalanların babası olduğu bildiriliyor. Bunların ikisi de doğruluklarının araştırılması mümkün olamayan, eski rivayetlerden olmakla beraber şüphesiz musikinin eski aletleri hakkında insanda özel bir fikir meydana getiren noktalardır. Yavrum, bu rivayetler içinde senin yeni bir şey dediğin udun ne kadar eski bir saz olduğunu görüyor musun?

— Eski olsun yeni olsun, güzel bir saz...

Bedia bu sözü söyledikten sonra manalı bir biçimde babasının yüzüne bakakalınca Nazmi gülerek:

— Yarın akşama kızım senin de bir udun olur, der.

Ertesi akşam Bedia'nın udu geldi. Bedia bir şey ister de babası gücü eriştiği halde onu esirger mi? Kızına kanun yüksüklerini altından yaptırmış, üzerine elmastan kuşlar kondurmuş, kanunun etrafını hep gümüşten kaplatmış, keman yayının sapına elmaslar koydurmuş olan Nazmi, bir udu sakınacak değil ya. O zaman beş lira verip bir de ut alır getirir.

Bedia'nın udu önce yeni bir şey sanması şaşılacak bir şey değildi. Zira o vakitler Şam'da ut yeni türemişti. Uzun zaman rağbet kemanla kanuna olup düğünlerde çalan saz takımlarının içinde de onlardan başka santur, def ve dar-

1 Tevrat'ta, "Kayin'in Soyu" kısmında, Lamek'in ikinci karısı Ada'nın oğlu "Yuval" olarak yer alır. "Lir ve ney çalanların atasıydı" denilmektedir.

buka gibi şeyler bulunup ut yaygınlaşmamıştı. Sonraları Mısır'dan gelen üstatların elinde ut görülmüş, onlardan dinlenilmiş, derhal bu saz pek çok beğenilip öğrenilmeye başlanmış, üstatlar yetişmişti. O yetişen udilerin biri de Bedia'nın dinlediği Ömer el-Cerrah'tı. Şam'da gerek Müslüman ve gerek Musevi kadınlardan kurulmuş meşhur sazende takımları olup düğünlerde, ziyafetlerde çalsalar da o zamana kadar bunlar içinde henüz udi görülmek şöyle dursun, onların da hiçbirisi ut denilen sazı görmemişti. O aralar ut çalmakta usta olan Musevi sazendelerinden Y., Bedia'ya usta tayin edildi. Bedia kanunu öğrendikten sonra kemana başladığında nasıl yayı çekmek ve perdeleri öğrenmekle uğraştıysa uda başladığında da yine öyle perdeleri öğrenmek ve mızrabı kullanmak için alışkanlık gerekiyordu. Kemanın yayını iyi idare etmek nasıl önemli bir meseleyse udun mızrabı da ondan aşağı değildir. Gerçi kemanın üzerine yayı kim sürse ve mızrabı uda kim vursa ses çıkarabilirse de o yolda maharet kazanamayanların keman çalışı "gıcırtı", ut çalışı da "tıngırtı"dan ibaret olur.

Bedia udu eline alalı kanunu terk etti. Udu iyi çalmaya başladığındaysa kemanı hiç çalmaz oldu. Her ne kadar Bedia kemanı pek seviyorsa da ut ona daha uygun geliyordu. Çünkü Bedia nağmeleri, şarkıyı sever, çaldığı parçaları sesiyle de çağırmaktan hoşlanırdı. Nazmi uzun süre hanendelik üzerine çalıştığı gibi kızına da öğrettiğinden Bedia hem sazende hem de hanendeydi. Bir kimsenin hem çalıp hem söylemesi için Bedia udu en uygun saz buluyordu. Kanunun pek sert olan sesi hanendenin sesini bastırıp güzelliğini gizliyor; keman sesinin üstüne çıkıp, güzelliğini gösterecek olan sesin ise pek güçlü olması gerekiyordu. Bedia'nın sesiyse pek hazin, harekete geçiren ve tesirli olmakla birlikte pek hızlı değildi. Bu yönden sesinin güzelliğinin kaybolmayıp, meydana çıkması için en uygun udu buluyordu.

Bedia'nın hanendelik ve sazendelikte maharetlerini aynı anda gösteren ut çalışı, Nazmi'nin pek çok takdirine mazhar oluyordu. Bedia uda başlayalı daha mükemmel oldu. Kendi

sesinin letafetini, tesirini meydana çıkardığından uda adeta şükran duyuyor ve onu daha da çok seviyordu. Bedia'nın bu sazıyla sesi öyle güzel bir ahenk adlı ki sanatkâr kızcağız kendi çalışından, çağırışından kendisi de etkilenmeye başladı. Artık kemanı eline almaz oldu. Nazmi ona kemanla eşlik eder oldu. Keman ile ut gibi iki etkileyici sazın iki sanatkâr, iki hanende elinde bulunduğunda nasıl olduğunu görmeli, işitmeliydi. Ama bunlar öyle parayla pulla herkese çalan kimselerden olmadıklarından onları dinlemek de öyle herkese nasip olmazdı. Onlar kendilerini eğlendirmek için çalıp söylüyorlardı. Yalnız kendilerini eğlendirmek için mi ya?.. Yemek ve içmeye nasıl ihtiyaçları varsa musiki de bunların ruhunun gıdasıymış gibi bir mecburiyet hissediyorlardı. Bazı akşamlar oluyordu ki Nazmi'nin yeni bestelediği bir şarkıyı eksiksiz bir biçimde sazda çalacak hale getirip sonra da birkaç kere onu babayla kız, biri ut biri kemanla geçerek her iki saza mahsus olan nağmeleri uydururken yemek yiyecekleri saati geçirirlerdi. Ruhani zevklerini, maddi beslenmeye tercih ederlerdi. Onların sanatlarına aşkları, tutkuları vardı.

Nazmi, Bedia'nın kendisi gibi müzisyen ve hanende olması nedeniyle kafasının dengi, hissiyatının ortağı olduğu için onu pek çok sevdiği halde kardeşi Şemi, Bedia'yı asla kıskanmaz, kendisi iyi saz çalmasını bilmezse de iyi çalınan sazdan anlar, dinlemeyi pek severdi. Şemi'nin Bedia'ya olan kardeş sevgisi en yüksek derecedeydi. Bedia'yı kıskanmak değil, kendisi de onu memnun etmek için varını fedaya hazır bulunuyordu. Şemi'nin bu hali babası Bedia'yı seviyor diye ona yaranmak için değildi, hakikaten kardeşini pek çok severdi. Öyle ki bu iki kardeşin keseleri bir gibiydi. Şemi'nin fazla bir parası olduğu vakit onu kardeşine bir hediye almak uğruna sarf eder, Bedia da kesesini ağabeyine dökmekten çekinmezdi. Ama bu davranışlar, ne Bedia'nın ağabeyinden bir hediye çarpması ve ne de Şemi'nin kız kardeşinin kesesini soyması biçimindeydi. Zevkleri birbirlerini memnun etmek, maksatları birinden birinin bir şeye uzanıp da edinememesi değil, ihtiyaçları olan bir şey için sıkılmamasıydı. Bedia'nın

hiçbir şeyi olmazdı ki Şemi'den gizlesin. Şemi de düşüncelerini ve kalbindeki hislerini, isteklerini kız kardeşinden asla sakınmazdı. Bunlar hem kardeştiler hem de sırdaş! Şemi pek gençken evlendirilmiş ve karısı kendisine bir kız dünyaya getirdikten sonra, daha lohusayken kan kaybından ebedi mekânına gitmişti. Mihriban adı verilen bebeğe Bedia bir anne gibi kucağını açtı. Bedia o zaman kendi de pek genç olduğu halde bu çocuğa bir anne sevgisiyle bakardı. Hem çocuğu sever hem de ağabeyinin üzülmemesi için çalışırdı. İşte Bedia böyle hem babası hem de ağabeyi ve annesi tarafından pek çok seviliyordu. Bahtiyarlık denilen şeyi asıl o zaman Bedia'dan sormalıydı! Ev içinde herkes onu seviyor, herkes onun rahatını düşünüyor, herkes onu memnun etmeye, onun yüzünü güldürmeye çalışıyordu. Kafesteki kanaryası onu eğlendirmek üzere ötüyor, papağanı ona yaranmak için türlü türlü diller döküyordu. Pamuk kedisi ayakları altında yuvarlanıyor, eteklerine yüzünü sürüyordu. Evin içindeki yedisi beyaz, ikisi siyah dokuz cariye evin sevgili küçükhanımına hizmet beğendirmek, onu rahat ettirmek için çalışıyorlardı. Bütün etrafındakiler tarafından seviliyordu. O da hepsini seviyordu. Bu ne mutluluk! Ya akranı, yaşıtları?.. Onun biraz udunu dinlemek için ne kadar yüzüne gülüyorlar, ona yalvarıyorlardı. Öyle ya! Bedia bir çalgıcı değildi. Ancak hatır için onlara biraz saz çalabilirdi. Onun sazını o kadar beğeniyor, o kadar seviyorlardı ki o derece ona hayran oluyorlardı. Kendisinin huy güzelliği de onu bir kat daha dostlarına sevdiriyordu. Sevilmemek, hor görülmek neymiş diye o zaman Bedia'ya sorulsa bunun ne olduğunu anlayamazdı ki anlatabilsin! Bir düğüne, davete, bir misafirliğe gitse onu gören dostlarının hemen yüzleri güler, onu büyük bir sevinçle karşılarlardı. Evet! O vakitler bahtiyarlık bu genç kızın etrafını sarmış olduğundan kendisininki dışında başka bir dünya göstermez ki bedbahtlığın ne olduğunu görmüş, tecrübe etmiş olsun. Ömrünün o zamanları ne güzel geçiyordu. Bahtiyar günleri ne tez, ne hoş geçiyordu. Evet! Hayatın lezzetini o zaman Bedia'dan sormalıydı.

Bir yandan babasının bir yandan ağabeyinin getirdiği bilezikleri, yüzükleri Bedia'nın kolları, parmakları almaz oldu. Şemi'ye, "Artık çok oldu kardeşim, çok oldu!" dediğinde, Şemi, "Ne yapayım Bedia, küpe ve gerdanlık birkaçı birden takılır şeyler olmadığı için bunları tercih ediyorum" derdi. Bedia da yine, "Aldıkların çok oldu demek istiyorum kardeşim!" deyince Şemi hoşnut bir tavırla, "Ya! Bedia! Çok oldu ha? Bu kadarcık bir zevki bana çok görüyorsun ha?" diye cevap vererek onu mahcup ederdi.

Bedia yarım arşın yükseklikte olan sedefli nalınları[1] ayağında, altın, elmas tokalı kemeri belinde mermer havuzlu yazlık sofaya girdiğinde Nazmi'nin de Şemi'nin de övünmekten yüzleri güler, kalplerindeki baba ve kardeş sevgisinin izleri hemen çehrelerinde görülürdü. Hele bir su istediklerinde eline aldığı billur bardağı, fıskiyeden havuza akan suyla bir kere yıkayıp tekrar doldurarak kendilerine getirdiğinde koltukları ne kadar kabarırdı.

Nazmi dışarıda misafiri olmayıp da içeride oturduğu zamanlar Bedia'yı hep yanında bulundurduğu halde Şemi her gece onlara eşlik edemezdi. Zira Şemi çoğu akşam içki içtiğinden, biraz fazla kaçırdığı akşamlar babasının karşısına çıkamazdı. Hatta o akşam sofraya da gelmez, dışarıda Hacı Lala'nın sofrasında yemek yerdi. Bu durum içtiğini saklamaya yardımcı olduğundan Hacı Lala'nın sofrasında yemeği alışkanlık haline getirir, babasının sofrasına nadir gelirdi. O evde içki ayıp addolunurdu. Zira Nazmi, o zamana kadar ne vakit içki içmişse ev halkından gizli içmiş ve karısından bile gizlemişti. Kendisinin sakınması üzerine karısı da aynı şekilde idare etmeye alışmış, o zamana kadar bir kere ağzının kokusunu duyduğundan bile bahsetmemiş, bilmezlikten gelmişti. Gerçi kocasının kadehi dudaklarına götürdüğünü de görmemişti. O halde kokusundan bahsetmek de onun için büyük bir saygısızlık hükmündeydi. Çocuklarının hepsi de güya Nazmi'nin öyle bir şey ağzına

1 Takunya.

koyduğundan haberleri yokmuş gibi davranırlardı. Öyle görmüşler, o yolda terbiye almışlardı. Nazmi çoğu akşam içki içerse de selamlıkta[1] Hacı Lala onu gizlice hazırlar, gizlice odasına götürür, gizli bir yere koyardı. Efendi de kimse görmeden keyfini yerine getirir, sonra hareme[2] girerdi. İşte demek oluyor ki Hacı Lala, hem babanın hem de oğulun bu konuda sırdaşıydı. Hacı Lala her ne kadar efendiye hizmet ederse de geride birkaç uşak da kendisine hizmet ederdi.

Nazmi, evlatlarını sevdiği gibi kendini onlara pek saydırırdı. En yakın olduğu evladı Bedia'ydı ki o da musiki arkadaşlığından ileri geliyordu. Baba kız ilişkisine bir de arkadaşlık eklenmişti. Şemi çocuk babası bir erkek olduğu halde babasının yanında bir çocuk gibi davranırdı. Bu aile fertleri arasında büyüklere itaat meselesine pek riayet edilirdi.

Nazmi vaktiyle gezmiş tozmuş, gençliğini eğlenceyle geçirmiş, sonra o hallerinden pişmanlık duymuştu. Kendi pişman olduğu durumlara oğlunun hiç düşmemesini istiyordu. Lakin kendisi bu pişmanlığı gençliğini geçirdikten sonra duyduğu halde, Şemi işte hayatın o fırtınalı devrinde bulunuyordu. Babası her şeyi gördükten sonra fena olduğunu öğrendiği şeyleri, oğlunun yapmadan önce bilmesini istiyordu. Gerçi ne güzel şeydi, bir gencin sonradan pişman ve mahcup olacak hiçbir hale düşmeden gençlik çağını geçirmesi ve ileride mazisine baktığı zaman asla yüz kızartıcı bir hale rastlamaması ne mükemmeliyettir! İşte Nazmi, oğlunun böyle bir oğul olmasını istiyordu. Çocuklarının ayıp sayılan şeyleri asla yapmamalarını istiyordu. Gençlik halini gözünün önüne getiriyordu da onunla Şemi'nin bulunduğu hal ve vaziyeti nazarıdikkate alarak çekinilmesi gereken şeylerden sakınması için nasihatleriyle onu hatadan uzak tutmak istiyordu. Nazmi şair ve müzisyen

---

1 Eskiden konak, köşk ve evlerin erkeklere ayrılan bölümü; hariciye de denilirdi. Genellikle evlerin ön tarafında yola bakacak biçimde yapılır, kapısı doğrudan ana yola açılırdı.

2 Eskiden saray, konak ve evlerde yabancı erkeklerin giremediği, yalnız kadınlara mahsus bölüm.

olduğu kadar da edip, kâtip ve oldukça filozof bir adamdı. Evlatlarıyla sohbetini çok defa bu türlü nasihatlere ayırırdı. Bu nasihatlerin çocukları üzerinde kayıtsız şartsız, kesin bir etki göstermesi konusunda ısrarcıydı. Şemi akşamları işinden çıktıktan sonra dışarıda geçirdiği saatlerin hesabını babasına vermeye mecburdu. Baba, nasihatlerine aykırı bir hal ve harekette bulunup bulunmadığından emin olmak isterdi. Kendi nasihatlerine muhalif harekette bulunmayı pek büyük bir cüret addederdi. Şemi epeyce içkiye meyletmiş olduğu için akşamları biraz dışarıda bulunmak isterdi. Ev içinde böyle bir şey katiyen olamayacağı gibi içki içmesi de tamamıyla babasının nasihatlerinin aksiydi. Nazmi içki içmenin ne kadar fena şey olduğunu, hele sarhoşluğun affedilmez kabahatlerden bulunduğunu ne kadar söylüyordu. Fakat böyle olduğu halde Nazmi bazen içiyordu. Gerçi gizliyordu. Ne karısı ve ne de evlatları hiç de hissetmemiş gibi davranıyorlardı. Lakin işte Şemi de gizli içiyordu. Nazmi'nin fikri yanlış değildi. Nasihatleri pek güzel ve pek doğruydu. Lakin o güzel ve doğru sözlerine kendisi uyamadığı halde oğlunun uymasını istiyordu. Bedia'dan haylice büyük olan Şemi, babasının gençlik zamanındaki halini çok iyi bilip hatırlardı. Şimdi oğlunun tatil ve istirahat zamanlarını tamamıyla içinde geçirmesini istediği eve, baba o zaman nadiren uğruyordu. Eğer Nazmi evvelki halini itiraf etmekle beraber ondan ne kadar pişman olup zararlı çıktığını söyleseydi belki sözlerinin tesiri daha çok olurdu. Fakat Nazmi o maziden o kadar utanıyor, öyle mahcup oluyordu ki bunu oğluna itiraf değil, sezdirecek bir sözde bulunmaktan bile uzak dururdu. Zira pek çoklarının anlatmaktan, yâd etmekten asla çekinmedikleri bu gibi halleri hatırlamaktan o derece sakınmak, Nazmi'nin pek ziyade edepli ve iffetli bir adam olmasından ileri geliyordu. Ne fayda oğluna, "İnsan olan o gibi şeylerde asla bulunmamalı. O konuda affa muhtaç bulunmak pek büyük bedbahtlıktır. O gibi kabahatleri işlememeli!" dediği vakitler, Şemi'nin zihninde kendi mazisini hatırlamasını engellemeye

gücü yetmiyordu. Derhal Şemi'nin hatırına gamlı bir ev, mahzun bir anne geliyordu. Geceleri uyanıp da annesine, "Saat kaç anne! Daha babam gelmedi mi?" diye sorduğunda annesinin yüzünü öbür yana çevirerek verdiği cevapları hatırlıyordu. Dikkatli çocuk, annenin söyleyiş tarzından şüphelenmesiyle koynuna atladığında, yüzü sırılsıklam yastığa rastlayarak bedbaht bir eşin gözyaşlarını keşfettiğini hatırlıyordu. Ondan sonra uykuya dalıyordu. Bir gürültüyle uyanıyor, sarhoşluktan ayakta durmaya mecali olmayan bir hane erkeğini annesinin soyup da yatağına yatırmak üzere uğraştığını görüyordu. Bir aile reisini, bir aile babasını, bir hane erkeğini kendini bile idare edemeyecek şekilde, kendi kendine soyunamayacak derecede bir âcizlik içinde, sözünü bilemeyecek, kelimeleri doğru dürüst telaffuz edemeyecek halde görüyordu. O anda o baba, çocuğun korkmak, saymak istediği baba, kendilerinin koruyucusu baba, bir kadının yardımına muhtaç oluyordu. Fakat ertesi gün Şemi bunların rüya değil de hakikat olduklarına ancak kendi fikrine dayanarak inanabiliyor, evet, bunlardan bahsetmek konusunda annesinden hiçbir cesaret alamıyordu. Sanki gece bir şey olmamış, hiçbir şey geçmemiş gibi oluyordu. Şemi de bir şey görmemiş gibi görünüyordu. Karşılarındaki, yanlarındaki komşuların efendileri, beyleri belirli zamanlarda geliyor, kapıyı çalıyorlardı. Şemi bunu pencereden görüyordu. Kendileriyse her akşam o saadete nail olamıyorlardı. Sofrada babasının yeri çoğu zaman boş kalıyordu. Manevi ıstıraplarla benzi sararmış bir anne; henüz gelinlik çağına gelmiş, gençlik devresinin tam gülecek, şenlenecek bir zamanında olduğu halde ikide bir içini çeken mahzun bir kız kardeş sofrayı gereğince şenlendiremiyorlardı. Şemi büyüdükçe babasının gelmediği akşamlar niçin gelmediğini, gece yarılarına kadar nerede olduğunu annesine sormaya başladığında kadıncağız kıpkırmızı oluyor, kekelemeye başlıyordu. Titreyen dudakları arasında, "Şey, işi var! Yemeğe davet etmişler de! Dostlarının yanında..." sözlerini mırıldanıyordu. Fakat annesinin o telaşı,

çocuğun bir şey sezmesi korkusu Şemi'yi daha çok düşündürüyordu. Babası davetliyse annesi niçin akşamüzeri pencerenin önünde bekliyor? Niçin sofraya babasının kaşığı ve havlusu konmuş da bir hayli müddet yemeğe bekleniyor? Bazı akşamlar ise babası vakitlice geldiğinde sabahkinden başka bir hal ve surette geliyordu. Bakış başka! Söyleyiş başka! Hiddet fazla! Çocuklar saymak için, korkmak için babada babalık mevkiine yakışacak hal istiyorlardı. Düzgün sesle söylenen o baba emirleri onlara tesir ettiği halde sarhoşlukla olan iltifat bile bunlara batıyordu. Anne kızardıkça kızarıyordu. Bazen de sarardıkça sararıyordu. Gerek Şemi'nin gerek onun büyüğü olan kızının, babalarını o halde görmelerini istemiyordu. Bu sakınmak, bu sıkılmak, anne baba ve evlatlar arasındaki sır, Şemi'yi öldürüyor, ona azap veriyordu. Bir ara ablasına babasının çoğu gece eve niçin gelmediğini ve nerelerde vakit geçirdiğini sormuştu. Evet! Artık annesine sormaya cesaret edemiyordu. Ablası önüne bakıyordu. Şemi de sorularını tekrar ediyordu. Zavallı kızcağız nihayet:

— Bu bizim üstümüze vazife mi! Biz kendimizden büyüklerin işine ne karışırız! dedi.

Şemi ablasından yüz bulamadı. Hem bu kadarla da kalmadı. Ablası dedi ki:

— Hem sakın böyle bir şeyi başka kimseye sorma. Anneme hiç açma! Sonra görürsün!

Şemi:

— Eskiden sordum.

— Ee, ne cevap aldın?

— Hiç!

— Eskiden küçük olduğun için merhamet edilmiş demek. Şimdi öyle bir cesarete kalkışmamanı nasihat ederim.

— Ne olur sanki?

— Bana ne olduysa sana da o olur.

— Sana ne oldu?

— Zavallı kardeşçiğim! Sen bugün ne kadar meraklı olmuşsun!

— Of! Abla sana da mı sormayayım? Ah! Bu evde bana herkes yabancı mı? Yoksa ben mi herkese yabancıyım! Söylesene! Sen sorduğun vakit ne oldu? Ben de bileyim, ona göre davranayım!

Ablası bu sözden üzülerek:

— Anlamaya ısrar ettiğim için cevap yerine annemden ağzıma bir tokat yedim.

— Ee, ondan sonra bir daha sormadın mı?

— Hayır! dedi.

Lakin bu "hayır!" kelimesi o kadar acı ve telaffuz tarzı o kadar manidardı ki Şemi titredi. Gerek telaffuz şeklinde ve gerekse tebessümde bulunan ince alay, meselenin dehşetini Şemi'ye anlatıyordu. Ablası hiçbir şey söylemediği halde o "hayır" deyişiyle kendisinin her şeyi anlamış, bilmiş olduğu anlaşılıyor ve artık tekrar annesine sormaya da ihtiyaç kalmadığını ima ediyordu. Şemi artık çok küçük değildi. On iki, on üç yaşlarında vardı. Yanı başındaki sandalyeye oturuverdikten sonra boğuk bir sesle:

— Artık bir şey sormayacağım abla! Emin ol ki senden de sormayacağım! Hiçbir şey bilmek, anlamak da istemeyeceğim. Zira bunu anlamak beni babama karşı alaycı yapacaksa bir şey bilmek istemem, dedi.

Ablası, içindeki üzüntüyü tarzıyla, sesiyle meydana vurmaktan dolayı sıkılarak:

— Alay gerektiren bir şey yok kardeşim. Sana öyle geldi, diyordu.

Lakin niçin bu zavallıların ikisi de ağlamaya başlıyordu. Şemi hem ağlıyor, hem de:

— Zavallı anneciğim, diyordu.

Kız kardeşiyse coşmuş halde:

— Hem zavallı anneciğin hem de zavallı ablacığın! diyordu.

Şemi, gözlerini silerek:

— Fakat sana ne? Sen gelin olur gidersin, kocanla bahtiyar olursun, dediğinde kız kardeşi:

— Oh! Asla!.. Ben annem gibi tahammül edemem! Ben kocamın öyle hallerine hiç şüphe yok ki isyan ederim. Her cefaya tahammül ederim, lakin öyle şeyin elimden gelmeyeceğini şimdiden biliyor, hissediyorum. Ya o halde ben kocama ne yüzle söz söyleyeceğim. Nasıl sitem edeceğim! Babam bana acımaz da istikbalimi böyle mahvederse el adamı acıyacak değil ya!

İşte bu gibi hatıraları Şemi'nin zihninden silmek mümkün mü? Şemi'den on üç yaş kadar küçük olan Bedia'nın bu geçmişlerden hiç haberi yoktu. O babasını baştan beri böyle melek gibi bir adam sanıyordu.

Nazmi bu gibi halleri sanki Şemi hiç bilmemiş gibi davranırdı. Gençlik mevsiminin fırtınalarıyla, boranlarıyla onu korkutmak isterdi. Maksat güzeldi. Onun dediği gibi hareket eden kişi hem iyi bir oğul, hem iyi bir erkek, iyi bir eş, iyi bir de baba... Evet, evlatlarına pek güzel örnek olacak bir baba olurdu!

Lakin kendisinin gençlik zamanı evlatlarına güzel bir örnek, bir ders olamazdı. Kendisinin Şemi'ye öğretme biçimi, bir dilin alfabesini göstermeden, öğretmeden dilbilgisi kurallarını okutmak için çalışmaya benziyordu. Nazmi oğlunu erken de evlendirmişti. Şemi eşini asla incitmedi. Bedbaht bir eşin hali zaten çocukluğunda yüreğini yaralamıştı. Annesinin çektiklerini bildiği için güveni kötüye kullanılan bir eşin ıstıraplarının ne kadar elem verdiğini biliyordu. Şemi, bu zavallı mahlûku bu yüzden azaba uğratmayı asla istemedi, ona kıyamadı. Lakin ecel onun nazlı tuttuğu biçareyi kavrayıp götürmekten çekinmedi. Evliliklerinden bir sene sonra dünyaya getirdiği bir kızcağızdan sonra, henüz lohusayken meydana gelen bir kanamayla çıktı gitti. Zavallı kadın hayatından ümidini kesince eşine, "Beyim gidiyorum. Bırakmaya kıyamadığım şey hayattan ziyade sensin! Evet! Ölümümü düşünmüyorum, senden ayrılacağıma yanarım. Çocuğum sana emanet. Ona üvey anne getirmemeni rica ederim. Şemi! Şemi! Beni

inandırdığın sevgi samimi midir? Beni gerçekten seviyor muydun?" dediğinde Şemi, "Seviyorum, hâlâ seviyorum!" diyordu. Yine zavallı kadın, "Ben gidiyorum. Benden başka kimseye eşim demeyeceğine, benden sonra kimseyi almayacağına, benim yerime kimseyi getirmeyeceğine bana söz verir misin? Sana doyamayan, böyle genç giden bir zavallının bu biçimde, emin ve gönül huzuruna kavuşmuş olarak ölmesi için iyilikte bulunur musun? Buna yemin eder misin?" demişti.

Şemi istenilen yemini etmişti. İşte yeminin üzerine de evlenmemişti. Her ne kadar kendisine evlenmesi için nasihat edilmişse de kabul etmemişti. Mini mini kızcağızı Mihriban ise halası Bedia'nın pek sevgilisiydi. Büyükanne ve hala çocuğa çok iyi bakıyorlar, Şemi de hoş tutuyordu.

Nazmi'nin o kadar baskı altına alma çabasıyla beraber Şemi yine çoğu akşamı arkadaşlarıyla sohbette geçiriyordu. Buna içkiye olan düşkünlüğü sebep oluyordu. Zira evlerinde içki içmek mümkün değildi.

Evde bulunduğu akşamlarsa babaları üstü kapalı şekilde, ima yoluyla hikâyeler anlatarak onlara nasihatler veriyordu. Bedia'dan çok korkuyordu. Onun kadar hisli bir kızın birini beğenmesi, birini sevebilmesi düşüncesi adamcağızı hafiften titretiyordu.

Onları aşk ve sevdadan umacıdan korkutur gibi korkutmak istiyordu. Şemi'ye sürekli perhiz yapanların, arzu ve hevese kapılmaktan sakınarak ciddi bir biçimde yaşamış olanların hallerini anlattığında az kalsın Şemi'nin o adamların isimlerini zikrederek, "Ben falan kimsenin oğlu değilim, senin oğlunum. Sen benim yaşımdayken nasıldın?" diyeceği geliyordu. Lakin Bedia oralara vâkıf olmadığından babasının nasihatlerini, hikâyelerini büyük bir ciddiyetle dinlerdi.

Nazmi isterdi ki Bedia müzikten başka bir şeye meyletmesin. Aşkın, sevdanın adını işitmesin, kızına anlatacağı kıssalar için kaç gün düşünürdü.

Bir gün tarihten Kadı Şüreyh'in[1] eşini[2] ona, kadınlığa örnek almaya layık biri olarak anlatmıştı. Şemi de bir yandan ona *Müstatref*'ten[3] hastalıklı bir aşk ve sevdayı anlatan Zulfa'nın[4] hikâyelerini okuyordu. Bedia'ya diyordu ki: "Bu gibi şeyler okumamak, görmemek insanın o gibi şeyleri bilip öğrenmesine engel olamaz. Bunlar doğal durumlardandır. Mesela, akranından, yaşıtlarından birçoğunun ağzından aşk ve sevda hikâyeleri duymuyor musun? Bunu işitmemek, bilmemek mümkün mü? İhtimal ki işittiğin söz aşkın, sevdanın yalnız övgüsü ve methi yolunda olduğu için o konudaki bilgin eksik kalır. Bana kalırsa gençlerden o gibi şeyler saklanmaya çalışılacağına her yönü uzun uzun, genişçe, işin tehlikeleriyle anlatılmalıdır. Zira aşk ve sevda denilen şey hiç yokmuş diye iddiaya kalkışılınca böyle Zulfa gibi âşıklara ne demeli? Şimdiye kadar hep âşıkların halini tarif

---

1 Kadı Şüreyh (ö. 699?) Tâbiîn devrinin -Hz. Muhammed'den sonra gelen ikinci nesil- ileri gelen fıkıh âlimlerinden, Kûfe kadısı.

2 Fatma Aliye, *Malumat* gazetesindeki yazı dizisi "Nâmdârân-ı Zenân-ı İslâmiyân"da (Ünlü Müslüman Kadınlar) İslamiyet'in ilk yıllarında yaşayan kadınlar arasında, Kadı Şüreyh'in eşi Zeyneb bint-i Hadir'e de yer vermektedir. Fatma Aliye, Zeyneb'in büyüklüğünün "evliliğin hakiki hikmetinin ne olduğunu anlaması"ndan ileri geldiğini vurgulamaktadır: "*Marriage* [evlenme] başka, *amour* [aşk] başkadır. Hatta bundan dolayıdır ki evlendiği zaman kocasının yalnız karısı olup, daha sonra sevgilisi de olmuştur" der. Ahmet Mithat'ın *Fazıl ve Feylesof Kızım* adıyla yayımlanan Fatma Aliye'ye mektuplarında, "Kadı Şüreyh'in karısını pek methediyorsunuz" demesinden de Fatma Aliye'nin Zeyneb bint-i Hadir'i önemsediği anlaşılmaktadır. (Ahmet Mithat Efendi, *Fazıl ve Feylosof Kızım: Fatma Aliye'ye Mektuplar*, der. Fatma Samime İnceoğlu ve Zeynep Süslü Berktaş, Klasik Yayınları, 2011.)

3 *Müstatref*, bir âlim ve edip olan İbşihi'nin (ö. 1450?) ansiklopedik bir antoloji niteliğindeki eseridir.

4 Fatma Aliye, "Nâmdârân-ı Zenân-ı İslâmiyân"da Zulfa'ya da yer verir: "Meşhur Emeviye şairlerinden seçtiğimiz Zulfa, cariye kısmındandır. Kendisi Medine'de esir çocuğuydu. Şimdi Çerkeslerin köle neslinden olanları gibi, oranın ahalisi bir vakit onun güzellik, cazibe ve meziyetinin meftunu olduğu için onu anlatan pek çok şiirler söylenmiştir. Zulfa'yı ilk sahibinden Said bin Abdülmelik tam bir milyon kuruşa satın almıştır. Ancak Zulfa'nın gönlü ilk efendisinde kaldığı için servet ve ihtişam dahi onu hoşnut edemedi." (Fatma Aliye, *Ünlü Müslüman Kadınlar*, haz. Raşit Gündoğdu, İnkılap Yayınevi, 2011.)

etmekle vakit geçirilmiş... Aşk hakkındaki tarif ve tetkik ne kadar ihmal olunmuş bilir misin? Şairlerin birçoğu aşkı metheder. Hikâye yazanlar, âşıklığa insanı imrendirir. Ortada cereyan eden âşıkane olaylar çocukların bile kulaklarına gitmesi engellenemeyecek bir derecede olur da artık gençleri bunun tehlikelerinden sakınmak için öyle şeyler yoktur gibi davranmak ve onların bunu asla bilip işitmemesini arzu etmek ne kadar beyhude kalır. Haydi ben de senin böyle şeyleri asla işitmemeni arzu edeyim, mümkün mü? Gençler bir mağarada, ücra bir köşkte kapalı olarak, yanında asla öyle bir söz edilmeksizin büyütülmüşse bile bu mümkün olamaz. Onu, tabiat kendi kendine hissettirir. Teneffüs ettiği hava nüfuz ettirir, rüzgâr ta içine üfler. Eski zaman masallarında buna dair kıssalar ne kadar hikmetlidir: Penceresi olmayan bir mağarada büyüttükleri delikanlı, elindeki aşık kemiğiyle ta tepedeki camı kırmış da eşyaları birbiri üzerine koyup çıkmış! Oradan zemindeki karı ve kesilmiş siyah bir tavuğun kar üzerindeki kanını görmüş. O yüzden rengi o karın beyazlığına, kaş ve gözü tavuğun siyah rengine, al yanaklarıyla dudakları da tavuğun kanına benzetilen kıza âşık olmuş. Bu masal ne kadar ihtimalden uzak görülürse de o kadar ibret vericidir. Zira işte o kardan, tavuktan, kandan kastedilenin hep doğal gerekler olduğu malumdur. Her şeyi remizle söylemenin âdet olduğu zamanlarda bunu da böyle anlatmışlar. Lakin görülüyor ya bu masalı tertip eden kimseler boş kimseler değilmiş. Şimdi sen on sekiz yaşındasın Bedia! Ben de senden on üç yaş büyük olduğum için otuz birindeyim! Babamın işine karışmak haddim olmadığından beni hâlâ çocuk yerine koyması için de bir şey diyemem! Fakat sen benim hem kardeşimsin hem de derdimin ortağı, sırdaşımsın! Karım öldüğü vakit, babamın yanında feryat figan etmeye utandım. Gözyaşlarımla onu rahatsız etmekten çekindim. Seni sabahlara kadar uyutmadım; yüreğimin yanmasını, ciğerimin parçalanmasını anlattım. Sen benimle beraber ağladığın vakit, zahmetim hafifliyor sanıyordum. Derdime ortak olduğun zamanlar, ıstırabım azalıyor gibi

geliyordu. Bana hem kardeş oldun hem de arkadaş... İşte bu arkadaşlıktır ki bana böyle, ancak bir arkadaşa olabileceği üzere sana içimdeki hisleri dökmekten asla çekindirmez."

Bedia:

— Lakin kardeşim, bu sözlerin bir ağabeyin kardeşine en güzel nasihatleri olur. Hem dediğin gibi arkadaşlığın da bu gibi konularda yardımı büyüktür. Mesela babamla saz arkadaşı olduğumuzdan ne istersek, hatırımıza ne gelirse beraber çalarız. Seninle de söz arkadaşı olduğumuz için böyle serbest serbest konuşuruz.

Şemi:

— Evet, babamın anlattığı gibi kızlar da var! Lakin tüm kızlar böyle değildir. Biz size, "İşte tüm kızlar böyledir" diyeceğimize, "Kızlar böyle olmalıdır" demeliyiz. Zira bir başka türlüsünü gördüğünde bizi yalanlarsın. Hem bu şekilde olan yalanlayışını şimdiki gibi bana söylesen ne âlâ! Ben sana yine gereken şeyleri anlatırım. Lakin öbür türlüsünü söylemezsin! Ne kadar arkadaşça konuşmuş olsak, ne kadar serbest fikir alışverişinde bulunsak yine söylemezsin! Mahcubiyetin buna engel olur. Bir de Zulfa gibisini görür veya işitirsen o vakit mesele bütün bütün başkalaşır. O vakit bana, "Ya bu nedir?" desen razıyım! Fakat o hükmü, kendi kendiliğinden vereceksin! "İşte bu bir âşıktır!" diyeceksin! Diyeceksin de o aşkın ne olduğunu ihtimal ki düşünmeyeceksin bile!..

Bedia babasından, ağabeyinden böyle gördüğümüz tarzda başka başka sözler işitirdi. Her durumda kızcağız her iki şekilde olan güzel tarafları anlamaktan geri kalmazdı. Bedia'nın doyamadığı şey uduydu. Udu varken, "bu daha narin, bunun sesi daha hazin, bununki kalın, bu pek güzel mızrap işletiyor" diyerek hep gördüğü utları edinmek isterdi. Şemi, kız kardeşine en çok makbule geçecek hediyenin ut olduğunu bildiğinden yine bir gün bir ut alarak gelmişti. "Bedia, bu udu çok beğeneceksin ama bir sakıncası var!" dediğinde, Bedia hemen udu eline alıp biçimini ve sesini inceledikten sonra sakıncasını anlayamadığından hayretle ağabeyinin yüzüne bakmıştı. Şemi gülerek:

— Pedere hiç göstermemek mümkün mü? Ya da sap tarafını daima parmaklarınla saklayarak göstermemek mümkün olabilecek mi? Bak, düşün! Geri götürme şartıyla aldım, dedi.

Bedia, ağabeyinin bu sözü üzerine udun sapını çevirip baktı. Üzerine tellerin gerilmiş olduğu sarımtırak renginin üstünde abanozla "Küllü şeyin siva'l-hıyaneti fi'l-hubbi yehtemilü"[1] beyti nakışla işlenmişti.

Bedia:

— Ne güzel! Ne güzel söz! diyordu.

Şemi:

— Ne güzel akıl etmişler de bu udun üzerine yazmışlar. Aşkın lisanı olan musiki aletleri üzerinde ne güzel ihtar. *Mesnevi*'de, "Benim de bu neyin dudakları gibi dudaklarım olsa ben de onun gibi neler söylerdim" buyrulduğu gibi neler neler söyleyen bu ağız, aşk lisanının büyüleyici nağmeleri ve sesleri arasında insanın kendinden geçtiği zamanlarda şu udun üzerindeki beyit ne güzel bir ihtar ve nasihattir. "Muhabbette hıyanetten başkası çekilir." Evet, ne güzel söz!

— Oh! Ben bu udu, bütün utlarımdan daha çok sevdim kardeşim. İadesi mümkün değildir. Babama hiç göstermem. Emin ol! Şayet görecek olsa da "Ben aldım ve üzerindeki yazıyı görmedim, onu nakış sandım" derim, olur gider vesselam!

Böyle güzel sohbetler, dostluklarla vakit geçiren aile içinde Bedia da artık gelinlik çağlarına gelmiş, hatta Şam taraflarının âdetince, neredeyse o çağları geçmişti. Bu aile İstanbullu olduğundan yerliler gibi on bir on iki yaşında kızlarını gelin etmezlerse de on dokuz yaşını bulmuş olan Bedia, İstanbul âdetince de biraz geçe kalmış addolunabilirdi. Lakin Nazmi ve Şemi için Bedia'yı gelin etmek meselesi pek mühim bir şeydi. Annesi, gelen görücülere dair Nazmi'ye söz açmaya korkardı. Önceleri, "Daha kız küçüktür" denilirken şimdi o cevap da münasip olamayacağı için Nazmi, o

1 "Aşkta ihanet dışında her şeye katlanılır."

türlü sözlere karşı pek korkunç bir sükûtla karşılık veriyordu. Onun o halinden karısının cesareti kırılıyordu.

Bir akşam Nazmi'yle Bedia yine coşmuşlardı. Kemanla udun seslerine karışan Bedia'nın hazin sesiyle mükemmel bir ahenk meydana gelmişti. Şemi o akşam fazlaca içmiş olarak içeriye girdiğinde her zaman yaptığı gibi gizlice Bedia'yla beraber yattıkları odaya gireceğine bu ahenge dayanamayıp içeri daldı. Adımlarını atarken sallanıyordu. Yüz ekşimiş, kıpkırmızı olan gözleri, tutuklaşan dilinin sözleri sarhoşluğunun derecesini gösteriyordu. Nazmi, hiddetinden kıpkırmızı oldu. Kendisine karşı olan bu cesaretin, bu küstahlığın cezasını nasıl vereceğini bilemiyordu. Elinden kemanı fırlattı. Hakaretle Şemi'ye bakarak, "Bu ne edepsizlik! Bu ne terbiyesizlik!" diye bağırdı.

Bedia titriyordu. Artık Şemi'yi dışarıya çıkarmanın vakti geçmişti. Zira Nazmi, onun halini tamamıyla görmüştü. Büyük bir korkuyla durumun sonucunu bekliyordu. Şemi bir yanlışlıkta bulunup babasının yanına girmişse de babasına itaati olduğu için saygıda kusur etmeyeceğini bildiğinden onun karşılık vermeyeceği, işin hafif geçeceği ümidiyle Bedia teselli buluyordu. Hakikaten Şemi hemen kendini toplamaya çalışarak dışarı çıkmaya davrandı ve "Af buyurunuz efendim. Bir hatada bulundum..." dedi. Sallanarak kapıya doğru yürüdü. Nazmi yerinden fırladı. Şemi'yi bir kakmayla yere serdi:

— Kabahatin affolunur şeylerden midir?

Şemi saygıyla, yalvarırcasına:

— Bir daha yapmamak üzere talep edilen af reddedilemez. Bir daha bu halde beni huzurunuzda görmezsiniz sanırım.

— Ay, kabahat olarak gördüğün yalnız bu mudur? Ben seni bu halde görmezsem başkalarının görmesinde sakınca yok mudur? Asıl edepsizlik senin şu halde olmandır! Görülmesi çirkin olan bu hale girmekten utanmıyor musun?

— Hakkınız var efendim. Bir daha bu hale girmemek için çaba göstereceğim.

— Çaba göstereceksin öyle mi? Çocuk muydun! Kendini idare etmeye gücü yetemeyen bir insan, insanım diye gezer mi! Ben âlemin takdir ve beğenisini kazanacak hallerde bulunmasını, daima gurur kaynağım olacak halde görülmesini arzu ettiğim evladımı böyle ar ve hayâya aykırı biçimde göreyim ha! Hayır! Buna tahammül edemem! Yemin edeceksin, bir daha ağzına koymamaya yemin edeceksin! diye Nazmi zorluyordu.

Şemi, başını önüne eğmiş susuyordu. Annesi ve cariyeler bu gürültüye üşüşmüşlerdi. Nazmi ateş püskürdüğünden kimse bir şey diyemiyordu. O, aralıksız bir kakmayla ta minderin yanına yuvarlamış olduğu Şemi'yi, "Yemin edeceksin!" diye tartaklıyordu. Şemi'nin ağzından tek bir söz çıkmıyordu. Babası onun suskunluğundan daha çok hiddetlenerek üstüne gidiyordu. İş azdı, Nazmi oğlunun kafasını şiddetle yere çarptı. Yerde divit[1] bulunduğundan sivri tarafı Şemi'nin alnını kesti. Kan akmaya başladı. Şemi yine susuyordu. Nazmi oğlunun yüzünden kanlar aktığını gördüğünde de hiddetini yenemeyip, "Bana inat ediyorsun ha! Sözüme itaat edip, yemin etmiyorsun, isyan ediyorsun öyle mi?" deyince Şemi, "Edeceğim yemini tutabileceğimden emin olmaksızın nasıl yemin ederim? O halde daha büyük bir fenalıkta bulunmuş olmaz mıyım?" deyince, Nazmi hemen oğlunun yakasını bıraktı, "Git! Git!" diye bağırdı. Ondan sonra Bedia, Şemi'nin koltuğuna girip odalarına götürdü. Yüzünü yıkadı, yatağına yatırdı.

Bu olaydan birkaç ay sonra bir gece Nazmi selamlıktan içeri giriyordu. Nazmi nasılsa o akşam çok içmiş olduğundan ayakları biraz dolaşarak, sallanarak yürüyordu. Şemi arkasından kapıyı açıp babasını baştan aşağı süzdü ve bu manalı süzüşünü babasına gösterdi. Nazmi hiç ses çıkarmayıp yürüdü. Biraz durduktan sonra leğen, ibrik isteyip abdest aldı. Namaz kıldıktan sonra oğlunun, kızının, karı-

1 Hokkadaki mürekkebe batırılarak yazı yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir kalem türü.

sının bütün etrafındakilerin yanında seccade üzerindeyken, "Siz, hepiniz şahit olunuz. Bundan sonra içkiye dair ağzıma bir şey koymaya tövbe ediyorum" dedi. Herkes şaşırdı. İçki mi? Bu Nazmi'nin yanında ağza alınır sözlerden değildi. Onun içki içtiğini kimse bilmezmiş gibi davranılıyordu. Bu söz meydana çıkınca bir şaşkınlık geldi.

Nazmi mahcubiyetle:

— Oğlan beni demin baştan aşağıya süzdü! O bakış bana fena tesir etti! dedi.

Bedia, kıpkırmızı oldu. Dışarı, odasına kadar fırladı. Arkasından giden Şemi'ye pürhiddet:

— Sen ne yaptın? Yaptığını beğendin mi? dedi.

Şemi:

— Fakat o akşam bana, o kadar kişinin, halayıkların,[1] hizmetkârların içinde nasıl hakaret etti, görmedin mi? Ben, "Beni o kadar ayıpladığın halde işte sen de ne haldesin!" der gibi baktım. İşin buralara varacağını bilmiyordum.

Bedia, Şemi'nin babasına karşı o davranışına fena halde hiddetlendiğinden dargın bir tavırla:

— Fakat bilmiyor muydun ki karşılık verilmeyecek şeyler ebeveynin azarlama ve paylamalarıdır. Evet! Dünyada karşılık verilmeyecek şeyler de bulunduğundan habersiz miydin? Anne baba paylamaları haksız da olsa onların bu konuda evlatlarına karşı hesap vermeye mecbur olmadıklarını bilmiyor muydun? Evet! Bu yaptığın şey çok fenadır. Yazık ki kendinden küçüğünden bu sözleri işitiyorsun! Onlara karşı ağzımızı açmaya ne hakkımız vardır?

Şemi de hareketinden pişman olduysa da iş işten geçmişti.

Bir müddet sonra Nazmi'nin sağlığı birdenbire bozulmaya başladı. Doktorlar içkiye alışkın olan vücudun kan dolaşımında sorunların baş gösterdiğini söylediler. Birdenbire terk edilmeyip, derece derece bırakılmasını uygun bulduklarından Nazmi tövbesini anlattı. Buna imkân olmadığını

---

1 Parayla alınıp satılan, üzerinde sahibinin her türlü hakka sahip olduğu kadın köle, cariye.

söyledi. Öleceği mi vardı yoksa sahiden dedikleri gibi birdenbire içkiyi terk etmesinden mi Nazmi gittikçe kuvvetten düşüyordu. Artık musiki toplantıları seyrelmeye başladı, gitgide bütün bütün terk olundu. Bazen yalnız Bedia çalıyor, babası dinliyordu. Artık kızına eşlik edemiyordu. Daha sonraları hastalığı o dereceye vardı ki artık dinlemeye de takati kalmadı. Ortaya çıkan belirtilere dayanamaz oldu. Bedia'nın annesi durumun vahametini anladıkça mürüvvetini görmesi için Bedia'nın gelin edilmesini aceleye getiriyordu. Önceleri pek ağır davranılan bu işte, şimdi fazlasıyla acele ediliyordu. İstenilmediği vakit birbiri üzerine çıkan talipler, böyle arzu edilince ne kadar az belirdi. Çoktan beri Bedia'yı isteyen bir mektepli yüzbaşının annesi yine gelip gidiyordu. Oğlu Mâil Bey için iki seneden beri ne kadar ret cevabı almışsa da istemekten vazgeçmezdi. Altmış yaşında kadar bir de pek zengin tüccar talip oldu. Bedia'nın annesi ve Şemi bunu istiyorlardı. Bu adamın büyük servetinin Bedia'ya hoş zaman geçirteceğini düşünüyorlardı. İşi bir kere Bedia'ya açtılar. Şemi söyledi.

Bedia dedi ki:

— Bunu hiç, hiç hatırıma getirmemiştim ağabey!

— Neyi hatırına getirmemiştin?

— Altmış yaşında poturlu[1] saltalı[2] bir koca, hiçbir vakit benim zihnime gelmemiş, hayalhaneme girmemişti.

— Lakin elli bin lira sermayesi var Bedia! Biraz da rahatını düşünmeli değil mi?

— Bunu şimdiye kadar hiç düşünmemiştim.

— Ne demek?

— Evlilik konusunda edeceğim rahatın, bulunacağım bahtiyarlığın parayla olacağını!

— Zavallı çocuk, dünyanın kaç bucak olduğunu daha bilmiyorsun! Üstelik adam, iyi adamdır!

— O bucakların biri eğer bu tüccar efendinin evlilik saadetiyse bana gerekmez!

---

1 Dizkapağının arkasına kadar şalvar gibi bol ve kırmalı sarktıktan sonra baldırları sımsıkı saracak şekilde darlaşan bir tür pantolon.

2 Yakasız, iliksiz, kolları bol, cepken biçiminde bir çeşit kısa ceket.

— Sen bilirsin! Böyle şeyde senin de rızan aranır.

Nazmi'nin güçsüzlüğü bu işte önceki gibi hüküm sahibi olmasına müsait değildi. Nazmi gibi daima evinin hâkimi, ailesinin amiri olmaya alışmış kimseler için, öyle sert bir adam için bu âcizlik ne dokunaklı bir haldi. Hastanın gittikçe bitmekte, erimekte olduğu görülüyordu. Artık o zavallı da halini anlamakta olduğundan kızını telli pullu görmeye can atıyordu. O ara, Yüzbaşı Mâil Bey'in annesi yine talip olmaya başladı. Mâil de çoğu zaman, Nazmi'nin evinin önünden geçiyordu. Bedia'ya gösterdiler. Mâil şık, süslü, genç ve pek güzel bir delikanlı olduğundan Bedia, bir koca olarak zihninden geçirdiği hayallere onu benzetebildi. Aylar geçti... Bedia, Mâil'i pek çok defa gördü. Mâil çoğu zaman evin karşısındaki dükkândan bir şey alıyormuş gibi yaparak söyleşiyor, gülüyordu. İki senelik bu talip, Bedia'nın kalbinde yer etmeye başladı. Hayret ediyordu; Şemi altmışlık tüccarı kendisine teklif ettiği halde, bu genç, güzel, şık talipten niçin hiç bahsetmiyordu? Bedia'nın annesi, kızını bir an evvel gelin etmek istediğinden artık Mâil'in annesinin sözlerine kanmaya başlamıştı. Mâil oraya iç güveysi verilecekti. Lakin Şemi'yi buna ikna etmek mümkün olamıyordu. Mâil'e Bedia'yı vermek istemiyordu. Bedia bunu işitti, lakin bir şey açamıyordu. Şemi, nihayet annesinin zoruyla işi bir kere de Bedia'ya danışmaya razı oldu. Zannediyordu ki kendisinin uygun bulmaması, meselenin Bedia tarafından reddedilmesine kâfiydi. Bir akşam kız kardeşine dedi ki:

— Beni, senin evlilik meselene engel oluyor zannediyorlar. Halbuki meydanda uygun bir talip yok! Evet! Ben de senin bir an evvel evlenmeni istiyorum. Baban senin mürüvvetini görmeyi arzu ediyor. Lakin seni vermek istemedikleri vakit ne kadar çok talip ortaya çıkarsa acele olunduğu vakit de böyle oluyor. Valide şu mektepli yüzbaşıyı istiyor. O neredeyse buna karar vermiş. Benim muhalefetime sıkılıyor. Fakat nasıl olur, bu az mühim bir mesele değildir. Bu ana kadar bekletilmesi bunun için miydi? Benim buna hiç aklım yatmıyor. Gerçi beklete beklete senin de vaktini geçirdiğimizi

biliyorum ama bu ana kadar engel olan ben değildim. Uygun bir şey göründüğünde memnuniyetle rıza gösteririm ama valide beni dinlemez de verirse ne diyebilirim? Her halükârda şunu senin kulağına koymak isterim ki beni dinlemezlerse bari sen razı olma! Sen rıza göstermeyince veremezler!

Bedia, bu sözlere karşı sustu. Onu başka taraftan da dolduruyorlardı. Mâil'in annesinin taraftarları Mâil'i övüyorlardı. Şimdiye kadar kimseyi beğenmedikleri için Bedia'nın böyle yirmi bir, yirmi iki yaşına kadar evde kaldığını, daha kısmetine engel olunursa bütün bütün evde kalacağını söylüyorlardı. Bedia için önceleri evde kalmak, koca bulamamak sözlerinin pek geçerliliği yoktu. Babasıyla beraber çalıp çağırıyorlar, hoş vakit geçiriyorlardı. Nazmi o hale geleli Bedia bir uğraşının olmayışı, bir can sıkıntısı içinde bir arkadaşa ihtiyaç duyuyordu. Şemi sabahları erken gidiyor, çoğu gece geç geliyordu. Anneleri, Şemi'nin karşı çıkmasına bakmayıp işe karar verdiğinden Şemi tekrar Bedia'nın rıza göstermemesini söyledi. Bedia, yine susarak karşılık verince Şemi, onun da bunu istediğini anladı; ancak kız kardeşini daha da zorladı. Sonunda Bedia, ağabeyine, "Senin tüccarından iyi ya!" deyince Şemi hiçbir şey söylemedi ve artık bu işe dair söz açmadı.

Bedia gelin edildi. Memnundu, mutluydu. Mâil'i pek beğenmişti. Bir sene pek mesutça zaman geçirildi. Tamamıyla mesut olmasına engel Nazmi'nin rahatsızlığıydı. Hastalığının ikinci senesi Nazmi vefat etti. Evlatlarına, satılan emlakten bin beşer yüz lira nakitle, evleri ve birkaç cariye, köle kaldı. Satılığa çıkarılan bir de çiftlik vardı. Şemi, bir kazaya kaymakam atandığı için giderken Bedia'yı tenha bir yere çekerek, "Kardeşim, ben gidiyorum. Ne zaman bir ihtiyacın olursa seni seven bir kardeşin olduğunu, malının, evinin senin olduğunu, onun artık bu dünyada arzusunun, mutluluğunun seni bahtiyar görmek, memnun etmek olduğunu unutma!" dedi. Bedia'ya bu söz pek münasebetsiz göründüyse de Şemi'nin Bedia'ya şüpheli bakışı, onun halinden, istikbalinden pek endişeli olduğunu ima ediyordu.

Lakin o yönden asla şüphesi bulunmayan Bedia'nın yüzünün bozulduğunu görünce, "Olabilir ya! Canın bir hava değişikliği yapmak, ufak bir seyahat etmek isterse benim evim sizin de evinizdir demek istiyorum" dedi. Şemi gittikten sonra Mâil'le bir müddet yine hoş geçinildi. Bir müddet sonra Bedia'nın annesi de vefat edince Mâil bacanağıyla oturmak istemeyip, başlı başına ev sahibi olmak merakını ortaya koydu. Bedia'yı ablasının yanından ayırmak istiyordu. Bu ısrarına, bu dırıltısına karşı koyulamadı.

Bedia iki cariyesiyle bir eve çıkarıldı. Bazı geceler saz çalıyorlardı. Bedia'nın uda olan düşkünlüğü geçmişti. Mâil de epeyce ut çalardı. Evde Bedia'nın ustasından öğrenmişti. Bedia, babasıyla geçtiği ağır besteleri falan geçecek olursa bu sanatlı parçaları çalarken Mâil sıkılır, uyuklamaya başlardı. Onun için çalgı demek, hoppala havalardan ibaretti. Bu aile saadeti çok devam edemedi. Geceleri pek geç vakitler zil zurna gelen Mâil, çoğu gece gelmez oldu. Bedia, sabaha kadar gözyaşları içinde uykusuz kalıyordu. Hazır para pek çabuk eriyordu. Mâil'in şıklığına ve ev idaresine giden para epeyce bir meblağ tutuyordu. Bedia'nın kız kardeşi parasıyla kira geliri getiren mülk aldığından rahatça geçiniyordu. Bedia'nın geliri de akıp gidiyordu. Kocasının haline olan üzüntüsü, kendisine o kadar büyük geliyordu ki para meselesini falan bunun yanında ehemmiyetsiz bularak o tarafı düşünemiyordu. Aklı fikri hep kocasıyla meşguldü. Niçin akşamları evine gelmiyor? Geceleri nerelerde geçiriyor? Bunu anlamaktan başka bir şey düşünmüyordu. Kendisine sorsa o gece falan ahbabında, ertesi gece şurada, falan gece burada cevaplarıyla geçiştiriyordu. Geldiği zaman ise sarhoşluktan pek de söz söylenecek halde bulunmuyordu. Bedia'ya yalnız gecelerinde eşlik eden uduydu. Bir yandan kendi ağlıyor, bir yandan udu inliyordu. Bu udun bir zamanlar çalınışıyla şimdiki çalınışı arasında ne büyük fark vardı. Artık Bedia'nın gösterdiği maharete Nazmi'nin aferinleri, alkışları yoktu. Hani ya o neşeler, o keyifler, o tatlı hislenişler... Babasını duygulandırmak için gösterdiği gay-

retler, onu daha çok ağlatmak için gezindiği fasıllar... Şimdi yalnız kendisi ağlıyordu. Udu, ağlamak isteyen bu zavallının gözyaşlarının akmasına yardım ediyordu. O maharetlere, o hazin parçalara ancak Bedia'nın ahının kıvılcımlarına eşlik eden udun bir sonraki iniltisi cevap veriyordu. Başka takdir, başka heveslendirme olmadığı gibi yanında başka bir ses ve seda da yoktu. Bazı geceler Bedia sanki çala çala daldığı, kendinden geçtiği halden ayılmayıp bayılmak, musiki içinde boğulmak, o halle ölmek ve musikiye karışmak, ruhunun o seda ve hazin nağmelerle havaya dalmasını, gökyüzüne çıkmasını istiyordu. Gece oluyor ki o halle yığılmış, saatlerce kendinden geçmiş kalıyordu.

Kocasının eve gelmeyişi acaba içkiye düşkün olmasından, içtiği yerlerde, ahbaplarının evinde içip sızarak kalmasından mı? Yoksa... İşte bunun arkasını kendi kendine bile söylemekten çekiniyordu.

O ara kalan birkaç yüz liralık bir mirastan dolayı Mâil'in Mısır'a gitmesi gerekiyordu. Bedia da beraber gitti. Udun Kahire'de haline şaşırdı. Şam'da pek çok zaman revaçta olmayan udun, Mısır'da çoktan beri itibarda bulunduğunu öğrendi. Udilerine hayret etti. Udu burada pek ilerlemiş buldu. Altı ay Kahire'de kaldı. Uda olan düşkünlüğü nedeniyle oradan ayrılmak istemiyordu. Utta kendi sanatkârlığının orada hiç değerinde kaldığını gördü. Daha, daha çok çalışmak gerektiğini anladı. Mâil de her akşam evine geliyordu. Bedia gerek ut için ve gerek Mâil'in oradaki hali için Mısır'dan ayrılmayı istemedi. Şam'a döndüğünde Mısır'dan gelme ustalardan birine tekrar öğrenci oldu, derslere başladı.

Bir gün Mâil, evden gümüş kaplamalı kanunu ve kutusunu götürmüştü. Öyle kanun üzerinde kalacağına yeni biçimde kahve takımları yaptıracağını söylemişti. Lakin onca zaman geçtiği halde bu kahve takımı gelmiyordu. Bedia artık bu aldırmazlıktan usandı. Mâil'in zarfları[1]

1 Sıcak kahve veya çay gibi şeyleri rahat içebilmek için fincanın içine oturtulduğu tahta, maden, gümüş veya altından kap.

yaptırmakta olduğunu söylediği kuyumcu Toma'ya[1] gitti. Onun işi bu kadar uzatmasından şikâyet etti. Kuyumcu şaşkın şaşkın bakıyordu. O cevap vermedikçe Bedia hiddetlendi, söylendi. Nihayet adamcağız:

— Lakin Sitti! Nasıl zarflar?

— Nasıl olacak! Mâil Bey'in sana gümüşlerini verip ısmarladığı zarflar!

— Yanlış olacak Sitti! Başka kuyumcuya vermiş olmalıdır.

Kuyumcu bu sözleri söylerken manalı manalı da gülüyordu. Başka kuyumcuya verilmişse o gülüş nedir? O garip tebessüm! Çünkü... Çünkü gümüşleri aslında Toma almıştı. Lakin zarf yapmak için değil! Paralarını verip almıştı. Bedia'ya zehirli bir ok gibi geçen o çirkin tebessüm, işi ima ediyordu. Olduğu yerde sallanmaya başladı. İlk defa yediği bu darbe kendisini ezmişti. Güç halle dönebildi. Niçin?.. Evet, niçin onları ondan istememişti? Niçin paraya ihtiyacı olduğunu söylememişti? Demek ki nereye harcayacağını söyleyemeyecekti. Zira ev ve elbise masrafı için hep Bedia'dan para istemiyor muydu? Bir yandan bunu anlamak istiyordu, bir yandan da öğrenmekten korkuyordu. Artık bütün ümitleri, bütün mutluluğu mahvolacak, hayatı ebediyen zehirlenecekti. Bu şüphe onu öldürdüğü halde yine de durumun şüpheli kalması onun için daha iyi geliyordu. Bedia'nın sürekli düşünmesinden, karamsarlığından cariyeleri de sıkılıyordu. Artık bu gamlı ev onları usandırmıştı. "Başka kapı yok değil ya!" diyorlardı. Kendilerinin satılmak, başka kapıya gitmek istediklerini söylediler. Bedia'ya bu hal pek güç geldi. Onlara muhtaç olduğu, kendisine bakacakları, onu düşünecekleri zamanda böyle terk edip gitmek istemeleri pek dokundu. Her ihtiyaçlarını halletmeye koştuğu, bir şeyden mahrum etmek istemediği, incitmeye kıyamadığı cariyelerinin bu tavırları onun yüreğini yaraladı. "Mademki bunlar bu kadar vefasızlarmış, giderlerse gitsin-

1 Eski harflerle "Toma" olarak yazılan bu ismin "Thomas" olması muhtemeldir.

ler!" diyordu. Onun ağladığını, onun inlediğini, sabahlara kadar uyumadığını bilmiyorlar mıydı, diye güceniyordu. İşte onlar da o sükûnetten, o ağlayıştan, o inleyişten sıkıldıkları için gidiyorlardı. Zavallı kadın! İnsanların ancak felaket ve talihsizlik zamanlarında anlaşılacağını düşünmemişti. O bundan sonra ayıpları, fenaları öğrenecekti! O bundan sonra insanları anlayacaktı. O bundan sonra dostluk ve insanlık denilen şeyin ancak zenginken, mesutken, talihliyken görülen, ismi işitilen şeylerden olduğunu öğrenecekti. Gülerken, eğlenirken, gezerken pek çok olan dostların, yoldaşların, ağlarken insana eşlik etmeyeceğini bilecekti. O, cariyelerinin bu halini akıldışı buluyordu. Eğer onlar aksi harekette bulunsalardı, onunla beraber sıkıntı, keder yoldaşı olsalardı, o zaman görülmedik bir harekette bulunmuş olacaklarını bilmiyordu. Feleğin daha ilk sillelerine maruz olmuştu. O daha ne kadarlarını yiyecekti. Yiye yiye ezilecek, büzülecek, o zaman dünyayı, insanları, varlığına evvelce inandığı dostluğu öğrenecekti.

Cariyelerin istediği oldu. Satıldılar. Paralarıysa pek çabuk eridi. Yerlerine başkaları konulamadı! Bir tek hizmetçi tuttu. Onunla oturuyordu. Hikâyemizin başında görülen gece de işte o zaman düzenleniyordu.

3

Bedia o geceden sonra birkaç gün hasta yattı. O birkaç gün içinde Mâil bir gece yarısından sonra gelmişse de Bedia onu yüzlemeye kendinde güç bulamıyordu. "Onu yüzledikten sonra onunla artık oturmamak gerekir" diyordu. Ondan vazgeçmeye ise kendinde kuvvet bulamıyordu, zira seviyordu. O kadar ihaneti, o bilezikler rezaletiyle beraber yine onu sevmekte olduğunu görüyordu. Bir çengiyi memnun etmek için karısının bileziklerini her gece birçok erkeğin karşısında salınan, kırıtan kollarda o kadar erkeğe, nice arzularına düşkün olanlara sunmaktan çekinmeyen adamın alçaklığı-

nı anladığı halde yine ondan soğuyamadığına şaşırıyordu. "Keşke bu bilezikleri satıp parasıyla bir şey alarak verseydi de nice senelerden beri taşıdığım zavallı bileziklerimi öyle bir pislik ve çirkef âlemine atmasaydı... Ah, buna kendisi tahammül edememeliydi!" diye söyleniyordu.

Babalarından kalan, satılığa çıkarılmış olan çiftlik de satılmış, Bedia'ya bin lira kadar bir hisse düşmüştü. Bedia bunun birazını ev masraflarına harcadığı gibi bir haylisini da Şemi'ye borç vermişti. Şemi kendi hissesini tükettiği için Bedia'dan borç almıştı. Bedia'nın beş yüz lira kadar Şemi'de alacağı vardı. Fakat evvelden beri bu kardeşlerin ayrı gayrıları yoktu. Şemi ondan beş yüz lira borç almışsa kendisi de o vakte kadar Bedia için onun birkaç mislini harcamaktan çekinmemişti. Mâil'in bir yüzbaşı olmasından dolayı ev idaresi zaten Bedia'nın hazır paralarıyla oluyordu.

Bedia'nın ut dersi aldığı usta da Musevi'ydi. Naume'yle aynı mahallede oturuyorlardı, komşuydular. Usta dayanamayıp Mâil'in her geceyi Helula'nın yanında geçirdiğini, bulduğunu onlara taşıdığını Bedia'ya söyledi. Bedia, "Biliyorum, hepsini biliyorum..." diye cevap verince, Usta, "O halde ne duruyorsun? Bu adamın yakasını toplasana! Böyle oluruna bırakılır mı?" diye söyleniyordu. Bedia acı bir tebessümle karşılık verdi. Ne yapacak? Musevi mahallesine gidip de Naume'nin evinden o kadar erkeğin, evet, Naume'nin evine devam eden o kadar erkeğin, yasak arzuların peşinde koşanların içinden kocasını yakasından tutup da sürükleyecek değil ya!..

Bir sene bu şekilde geçti. Yine düzenlenen bir geceye gitmesi için ev sahibi tarafından Bedia'ya ısrar ediliyordu. Geceye getirilecek sazın yine Naume'nin takımı olması korkusu, onlara tesadüf etmek düşüncesiyle Bedia gitmek istemiyordu. Lakin çok ısrarla işi anlatmak da istemiyordu. Nihayet mecburen gitti.

Evet, yine Naume'ydi! Artık mesele herkesçe duyulmuş, Mâil'in Helula'nın yanından ayrılmak istememesinden dolayı herkes o münasebeti öğrenmiş, bu mesele dillere destan olduğundan Helula, Bedia'yı görünce bozuldu.

Lakin bu bozuluşu, renginin uçtuğunu görerek anlamak mümkün değildi. Zira haylice kalın sürülmüş olan beyaz boya, o tende meydana gelecek duygu izlerini, değişikliğini göstermeye müsait değildi. Ancak kararsız bakışları, dudaklarının vaziyeti bunu anlatıyordu. Hatta bir ara, hiçbir şeyden utanmamaya, sıkılmamaya alışmış olan bu kızın elleri bile titredi. Bedia mümkün olduğu kadar aldırmamaya, üzüntüsünü belli etmemeye çalışıyor ve sıkıntıya, yürek çarpıntısına alışmaya başladığından bu tedbirinde başarılı da oluyordu. Onun bu lakayt görünüşü, öyle hiç aldırmayışı Helula'yı sanki eziyordu. Bir fasıl arası tepsilerle şekerlemeler ve yemişler çıkmıştı. O ara Bedia da bir nefes almaya ihtiyaç duyduğundan midesinde rahatsızlık olduğu için yiyemeyeceğinden bahsederek yazlık sofanın ta öbür ucundaki odada bir sigara yaktı. Sedirin üzerine yaslandı. Oradaki sükûnetle ferahlamak istiyordu. Sigarasından bir iki nefes çekmişti ki yavaş bir ayak pıtırtısı duydu. O ne? Helula geliyordu. Bedia'nın yüreği çarpmaya başladı. Lakin olanca kuvvetiyle kendisini zapt etmeye çalışıyordu. Biraz sakinleşmek, çarpıntısını dindirmek için geldiği şu inziva köşesine, çarpıntısına asıl sebep olan kişi girmişti. Helula bir müddet bir şey söyleyemedi. Nihayet Bedia'ya yaklaşarak başını önüne eğmiş halde yavaş sesle:

— Sitti Bedia! Beni affetmenizi rica ederim, dedi.

Bedia aldırış etmeksizin:

— Neden dolayı?

— Herkesin bildiği gibi elbet sizin de bildiğiniz şeyden dolayı Sitti! Bizim gibi sanatkâr olanlar sizin değerinizi takdir edeceğinden size karşı lazım gelen saygıda kusur etmemek konusunda borçlu olduğumuzu bilmez değilim!

Bedia, Helula'nın sözünü keserek:

— Sanatkâr dediğiniz kimler oluyor? Siz de kendinizi sanatkârlar sınıfına mı koyuyorsunuz? Anneniz için anlarım, evet! Lakin siz... Oh! Helula! Hoplamak, kırıtmakla da sanatkâr olunur muymuş?

Helula:

— Haydi dediğiniz gibi ben de yalnız bir sanatkâr kızı olayım. Her şekilde size karşı lazım gelen hürmet ve saygıyı takdir edemeyen bir kimse değilim. Eğer mesele yalnız para çarpmak, gönül avlamak olsaydı iyi biliniz ki bunun için erkek çok! Hem de benim için ne kadar çok olduğunu bilirsiniz. O yönlerden yana sizin kocanıza sahip olmaya, onu baştan çıkarmaya asla kalkışmazdım. Onu reddetmek için elimden geleni esirgemezdim. Fakat Sitti, fakat!.. (Helula, ağlar gibi bir sesle sözüne devam ederek) Başka sebep var! Affınıza layık bir mazeret var!

Bedia'nın asla sormaya tenezzül etmeyip sessizliğini sürdürdüğünü görünce Helula, Bedia'nın ayakları yanına diz çökerek, "Seviyorum!" dedi. Bedia gülmeye başladı.

Helula:

— Niçin gülüyorsunuz Sitti Bedia? Sizin gibi bir sanatkâra, sizin gibi hürmete layık bir kadına karşı bulunduğum hal ve hareket bana azap veriyor. Senelerden beri sizi gördüğümde hakkınızda muhabbet ve hürmet hissettiğim, sanatınıza, terbiyenize karşı daima tutkun olduğum halde bugün sizin bedbahtlığınıza sebep olmak, sizin sevdiğinizi yanınızdan alıp, pek çok zamanlarınızı ondan ayrı geçirtmek... Oh! Bunların hiçbiri, size karşı olan hürmetime uygun haller olmadığı için bu kabahatlerimin aşk ve sevda mecburiyeti olduğunu söyleyerek tarafınızdan merhamete değer görülmek istiyorum.

Bedia, acı bir tebessümle:

— Zavallı Helula! Sen herkesi aldatmak, size aldanmayı kendilerine bir zevk saydıkları için aldanan sefahat düşkünü güruhu kandırmak gibi midir sanıyorsun? Seviyorsun öyle mi? Ah! Tuhaf! Siz insan sever misiniz? Siz bir adamın zatına, şahsına duyulan muhabbet nedir, onu bilir misiniz? Siz aşktan, muhabbetten anlar mısınız? Zavallı! Eğer öyle olsa kalpleriniz öyle binlerce aşk ve sevdayla dola dola çatlamış, parçalanmış, yıpranmış, lime lime olmuş bulunur da hurda bir testinin su tutamaması gibi şimdi de Mâil'in muhabbetini tutacak yer bulmaz! Halbuki sizin yüreklerinizin pek

sağlam ve pek katı olduğu görülüyor. Aşk ve muhabbetin bir kere bile girmiş olduğu kalbi ne hale getirdiğini siz bilmezsiniz! Siz ayrılığın, ihanetin öyle kalplere açacağı yaraların sızılarını hiç hissetmemişsinizdir! Siz ancak öyle kalpleri yaralamayı bilirsiniz! İşte siz bu işin sanatkârısınız! Birkaçını birden sevginize inandırdığınız, birçoğunu birden edindiğiniz âşıklarınızın sizi terk etmelerinden dolayı yüreğinizde bir üzüntü duymadığınız gibi soyup, yiyip bitirdikten sonra onları kovmak ve uzaklaştırmak zamanı geldiğinde onlar hakkında bir merhamet hissi bile duymazsınız. Nerede kaldı aşk ve muhabbet nedir bilesiniz! Siz âşıklarınızı yalnız para ve mallarını alarak soymakla bırakmazsınız. Artık soyulacak paraları pulları kalmayınca onları namus ve haysiyet denilen faziletlerden de ayırırsınız. Onları dolandırıcılığa, düzenbazlığa, hırsızlığa kadar ulaştırırsınız!

Helula mosmor kesilerek:

— Oh! Sitti! Bu hakaret çoktur. Evet! Sizin daima bileğinizde taşıyıp, herkesin tanıdığı bilezikleri kabul etmekle kabahat ettiğimi anlıyorum. Lakin bu bileziklerin bence kabul edilir olması bir açgözlülük eseri olmayıp, ancak kendisini sevdiğim bir adam tarafından verilmiş olmasındandır. Daha ilerisini düşünmeyerek takınmıştım. Lakin görüyorsunuz ya, üzerimdeki mücevherlerin fiyatça en adisi bu bileziklerdir. Benim daha ne kadar elmasım olduğunu biliyorsunuz, takındıkça üzerimde görüyorsunuz. Soymak, kazanmak için kocanız diğer âşıklarımın yanında hiç kalır. Onunla geçirdiğim zamanlar kazanç vermez, zararıma neden olur. Zira o vaktimi birçok zengini soymaya verebilirim. Bu konuda annemin ne kadar azarını işittiğimi bilseniz! Lakin her günüm, her saatim onların emriyle hareket, onlar için kazanmaya ayrılmış olduğu halde bazı saatlerimi de kendi gönlümün hevesine, mecburiyetine vermek hakkım bulunduğunu ona söylüyorum. Sitti! Zanneder misin ki her gece, her gün böyle hoplayan, zorla gülen, çağıran, işveler, cilveler gösteren bu vücut bazı yorgunluklar duymasın! Bir sükûnet, bir istirahat için bazı defalar içi titresin! Hüzün-

lü ve kederli olduğum, düşünmek, dinlenmek istediğim zamanda zorla kahkahalar atmak; yatmak, uyumak istediğim vakit sabahlara kadar şarkı çağırmak, oynamak, içki dağıtmak; hoşlanmadığım, beğenmediğim bir erkeğin parayı çok vermesinden keyfine hizmet etmek... Fakat bunların hepsi kazanmak, geçinmek, dul annemi, benim küçüklerim olan yetim kardeşlerimi beslemek için değil midir?

Bedia, ekşi yüzle:

— Oh! Bedbaht! Yalnız böyle mi geçinilir? Yalnız böyle mi kazanılır?

— Sitti Bedia! Annem bizi bundan başka türlü büyütmemiştir. O beni bu ana kadar beslediği, geçindirdiği için benim de şimdi kendisine yardım etmem elzemdir. Başka türlü ne yapılabilirdi? Dul bir kadın üç çocuğuyla sefil kalırsa ona koca bulmak kolay mıdır? Kadın kazanmaya mecbur olduğundaysa gülüşlerinden, gamzelerinden başka satacak ne sermaye ve meta bulabilir?

— Bohçacılık da edilir, dikiş de dikilir, çamaşıra da gidilir.

— Oh! O işlere giderken çocuklarını cebine mi doldursun? Hem de ne zayıf kazanç! O kadar parayla dört can beslenebilir mi? Halbuki annem bize bakıcı da tutmuş, bizi mektebe de vermiş. Biraz olsun okuyup yazabiliyoruz.

— İyi ya! Annen de okuma yazma bilir. Evinize o kadar erkeği dolduracağınıza civarınızdaki komşularınızın çocuklarına okuma öğretmek için evinizde ders de veremez miydiniz?

— Ne kadar acayip söylüyorsunuz Sitti! Kaç kişi bize çocuğunu gönderir? Bunlar kaç para verebilir? Kapı kapı ekmek yerine çocuk mu dilenelim? Erkekler de o büyük çocuklar da kendileri koşarak gelirler, avuç avuç paralar, elmaslar verirler.

Bedia, bu sözlerden titredi. Helula kadınların kazanmaya mecburiyetlerini pek dehşetli tasvir etmişti. Kendisinin de paraları tükenmekte olduğundan belki pek az bir müddet sonra muhtaç kalacaktı. Mâil kendisini terk edecek olursa ne hale geleceğini düşünüyordu. Şemi hatırına geldi.

Helula'ya dedi ki:

— Size yardımda bulunacak hiçbir erkek akrabanız yok muydu?

— Dayım var! Amcam var! Amcam zaten muhtaç, kazandığıyla kendi ailesini idare edemiyor. Şimdi biz ona da yardım ediyoruz. Dayımın karısı çok huysuz, anneme pek hakaret etti. Dayım da karısının hatırı için bizi evinden kovdu. Kömürsüz kaldığımız bir kış gecesinde bir sepet kömür için kapısına gittik. Aç kaldığımız bir günde bir ekmek istedik... Kapıyı bile açmadılar. Lakin şimdi bizimle çok iyidirler. Dayım, annemden biraz para koparmak, bazı hediyeler almak için gelip dalkavukluk eder. Yengem düğünlerde benim çantamı, paltomu taşır. Anlıyor musun Sitti? Yardım, insanlık denilen şeylere başvurmaksızın biz de bu yola sapmadık. Dilenme derecesine varan ricalarımıza, yalvarmalarımıza bir para veren olmadı. Annemin bir mavalına, şarkısına, taksimine, bir göz süzüşüne, dudak büküşüne altınlar saçıldı. "İnayet ola"dan[1] başka sözlerini işitmediğimiz ağızlardan, "Malım mülküm senindir! Emret!" sözleri yağıyordu, "Çal! Çal! Söyle! Bir daha söyle!" diye bağrışıyorlardı. Siz erkekleri soyduğumuzu, onları fenalığa teşvik ettiğimizi söylüyorsunuz. Bunu erkekler böyle istediği için işte biz de şimdi onları soyuyoruz. Bu yolda onlar bizi teşvik etti. Bize paralarını saçmak için koştukları kadar eğer ağlayanlara, inleyenlere, yardıma muhtaç olanlara hayır için, sevap için, insanlık için koşmuş olsalar belki bizim gibilerine nadiren tesadüf edilirdi. Gün oldu ki ufak kardeşlerimin biri annemin kucağında, biri benim arkamda yüklü olduğu halde, soğuktan donmuş olan avucum sabahtan akşama kadar açık durduğu halde içine bir onluk yahut beşlik bile düşmediği oldu. Aldığımız zamanlarsa iki onluk, üç onluk... Bu dört can için hayatlarını koruyacak kadar bile yeterli değildi. Daha on bir yaşındayken elimde tıngırdattığım tefi kaldırdığım zaman içerisi beşlikler ama gümüş beşlikler,

1 "Allah versin!"

mecidiyelerle[1] doluyordu. Bir hoplamama, bir sırıtmama karşı alnıma altınlar yapışıyordu. Bu paralarla biz etler, tavuklar, börekler, baklavalar yedikten sonra çocuklara dadı bile tuttuk. Oh, şimdi guvernantları[2] bile var! Giyecek entarimiz kalmadığı zaman bir eski entari edinmek için annem ne kadar yere müracaat etti de ne kadar güçlükle edinebildi. Bugün benim için karılarının çekmecesinden elmaslarını çalıp getiriyorlar! İşte Sitti! İffet içinde dilenmek ile bu şekilde kazanmak!.. Biz her ikisini de gördük!

Bedia kaşlarını çatarak:

— Fakat dilenmek tembelliktir. İffet dairesinde kazanmalı!

— O türlü kazanmak için her nasıl çalıştıksa doyacak, giyinecek, ısınacak kadar bir şey kazanamadık!

— Helula! Kendi günahkârlığını, kabahatlerini örtmek için deminden beri döktüğün felsefe kırıntılarını gerçi şairane tasvir ve tarif ediyorsun. Lakin sen bunları yine senin hal ve mevkiinde bulunup da kendilerine mazeret bulmak isteyenlere kabul ettirebilirsin. Sefalet, açlık ve sefahat, zenginlik konusunda o kadar çene yorduğun, o kadar açıklamaya giriştiğin halde iffet hakkında pek ehemmiyetsiz davranarak geçiyorsun! İffetli kişiler için bu böyle değildir! Onlar iffetlerini korumak uğrunda senin dediğin açlık ve çıplaklıktan değil, ölümden bile korkmaz, çekinmezler. Hayatı korumaktan bahsediyorsun! Onlar iffetlerini korumak mümkün olamayacaksa hayatlarını korumayı da istemezler. Onlar iffetsiz bir hayat istemezler! İffet dahilinde kazanılmayacak olan altınlara, elmaslara birer tekme vururlar. Onlara karşılık kuru ekmekle yetinirler. Açlıktan ölmeye, soğuktan donmaya da razı olurlar. Onlar iffetten aldıkları lezzeti, iffetli kalmakla olan övünçlerini hiçbir şeyde bulamayacaklarını bilirler. Sizin işveyle buruşan alınlarınızı, baygın bakışlarınızı satarak edindiğiniz elmaslar ve ipekli elbiselerle süslenme-

---

1 Sultan Abdülmecit zamanında çıkarılan yirmi kuruş değerindeki gümüş sikke.

2 (Fr. *gouvernante*) Çocukların eğitimini üstlenen kadın, mürebbiye.

niz iffetin süslediği alınlar, çehreler yanında hiç kalır. Keşke hiç kalsa! O letafet, o nura karşı simsiyah kalır.

Helula bu sözlerle Bedia'nın kendisine üstün gelmesi altında ezildi.

Bedia devam ediyordu:

— Vicdan denilen bir şey vardır Helula! O böyle senin verdiğin gibi hüküm vermez. Namusla yenilen bir kuru ekmeğin lezzeti o senin dediğin tavukların, baklava börek-lerin hiçbirinde bulunmaz!

Helula titrek bir sesle, "Sitti! Sitti!" diyordu. Bedia tüm ciddiyetiyle sözüne devam ederek:

— Bu gece ne sebebe dayanarak bu bahsi açtığını, ben-den bu sözleri niçin istediğini bilemem! Eğer maksadın bana nispet yapmaksa bu amacının pek tesirsiz kalacağını sana haber vereyim.

Helula alçakgönüllü bir halde:

— Hayır, Sitti Bedia! Sizin beni gördüğünüzde asla aldırmayıp ses çıkarmamanız, sabrınız, tahammülünüz, bana söz atmaya filan kalkışmamanız beni eziyordu. Evet! İtiraf ederim ki size evvelden beri bir hürmetim, sanatınıza bir hayranlığım vardı. Size karşı olan hareketimin sevginin zoruyla olduğunu, ihanet etme isteğinden olmadığını temin etmek istedim. Bilirsiniz ya Sitti! Avuç dolusu altınları, bir-çok defa alan benim gibi bir kimseye sizin eşinizi soymak hiç gelir. Beni ona tutkun eden, meftun eden parası değil, gözleridir. Ah... O güzel gözleri!

Bedia sapsarı kesilmiş olduğu halde kendini tutmaya gayret ederek:

— Onun da sizi sevdiği malum... Zira zamanını benimle geçirmeyip size gidiyor. Demek ki sizi seviyor. Beni sizin için yalnız bırakıyor. Beni size değişiyor. Mademki siz de onu bu kadar seviyorsunuz onu bütün bütün size terk etmekte bir güçlük yoktur. Zira ben onu sevmiyorum!

Bedia bu sözü söylemek için gönlüne ne kadar zor kul-lanmıştı. Yüreği adeta acımakta ve şiddetli çarpıntılarıyla onun yalan söylediğini ilana çalışmaktaydı. Helula şaşkın

şaşkın bakıyordu. Arkasını mermer duvara dayayıp eliyle sedefli koltuğa tutundu. Yemişler yenildikten sonra Naume başlamış olduğu fasıldan oyun havalarına girişmişti. Helula ortada görülmediğinden herkes şaşırıyor, "Helula! Helula!" sesleri, yazlık sofanın mermer duvarlarına aksederek ortalığı çınlatıyordu.

Bedia:

— Seni çağırıyorlar. İşitmiyor musun, "Helula" diye bağırıyorlar? dedi.

Helula yerinden kımıldamıyordu. Gözkapakları aşağı sarkmış, hareketsiz duruyordu. Bedia kalkıp yazlık sofaya çıktı. Sedirin üzerine yerleştikten sonra "Helula" diye bağrışanlara eliyle içeri odayı gösterip, "Helula orada" dedi. Naume kıpkırmızı olmuş, kızının böyle vakitsiz kaybolmasına hiddetleniyordu. Sıkıntısından yüzünden terler dökü-yordu. Birçok kişi odaya koşuştu. Helula'nın kimi fistanının ucundan, kimi elinden tutmuş, kimi kolundan uçurur gibi bir halde sedire çıkardılar. Helula havada yüzüyormuş gibi bir vaziyetle kollarını iki tarafa dalgalandırıp başını arkaya doğru eğerek, belini kırarak raksa başladı. Sanki yüzüyor, uçuyordu. Yine o gülüşler, baygın bakışlar, nazlı edalar... Deminki üzgün halinden eser bile kalmamıştı. Bedia şaşkın halde bakıyordu: "Deminki üzüntü mü sahte yoksa bu şimdiki neşe mi sahte!" diyordu.

Bedia ertesi gece gam yuvasında eli şakağında oturuyordu. Hizmetçi akşama dönme sözü vererek annesinin evine gitmiş olduğu halde o akşam dönmemişti. Bedia ömründe ilk defa bir evde yalnız kalıyordu. Rüzgâr bir kiremit oynatsa titriyor, kendi kendine yüreği hopluyor, duvarlarda korkunç bir şey görecekmiş gibi etrafına bakamıyordu. Yalnız ağlıyordu. Pek nadir gelen Mâil'in o gece gelivermesini arzu ediyordu. Saat gece yarısını buldu. Mâil de geldi. Ama ne geliş! Sarhoş mu, mecnun mu?.. Ayırt etmesi zor. Yumruklarını sıkarak, dişlerini gıcırdatarak, "Sen ha! Sen benim hakkımda öyle söyleyesin!" diye Bedia'yı sıkıştırıyordu. Bedia ne olduğunu anlayamıyordu. O durmadan onu tepelemek,

parçalamak, didiklemek istiyordu. "Beni sevmiyorsun, öyle mi? Beni istemiyorsun, beni terk edeceksin, öyle mi?" deyince Bedia işi anladı. Bu tekmenin nereden geldiğini çaktı. Mâil yumruklarla ezmeye doyamıyordu. Tabancayı çekmiş, titrek eliyle tetiğini kaldırmaya çalışıyordu. Ayakta durmaya bile gücü olmayıp sallandığından hiçbir yumruğunu rast getiremediği gibi, tabancanın tetiğini bulmakta dahi güçlük çekiyordu. Bedia işin dehşetini görerek önünü almak üzere, "Fakat kim demiş Beyim? Bu lafları kim söylemiş? Ben çıldırdım mı ki böyle sözler söyleyeyim!" dedi. Mâil şaşaladı. Bedia, "Evet! Bu yalanı kim söylemiş, bu iftirayı bana kim atmışsa onu bana söyleyin. Sizin yanınızda yüzleşeyim! Demek bu, benim fenalığımı isteyen bir düşmanmış!" diyordu ve kimin söylediğini, bu sözü kimden işittiğini söylemesi için Mâil'i zorluyordu.

Mâil sıkılmaya başladı. "Helula söyledi" diyemiyordu. O zaman onunla olan ilişkisini itiraf etmiş olacaktı. Bu yüzden yumuşayıp sızdı. Sabahsa hiç bu olaydan bahsetmedi. Helula'nın nasıl arabozucu dedikodularla bu evi barkı yıkmak, bu karı kocayı ayırmak istediğini Bedia anlıyordu. Lakin ondan daha çok ona bu yetkiyi, bu gücü vermiş olan kocasına güceniyordu. Metresine onu sevmediğini söylemesinin Mâil'in bu kadar canını sıktığını görünce memnun oldu. "Ben onu sevmiyorum!" diyerek Mâil'den tüm intikamını almış gibi geliyordu. Onlar onu ağlatmak, sızlatmak istedikleri halde o bu şekilde haysiyetini koruduğundan memnun oluyordu. Bedia düşünüyordu ki kendisini sevmediğini metresine söylediğine acaba niçin Mâil bu kadar öfkelenmişti? Acaba bir kadın tarafından sevilmemek ona küçültücü geldiği, üstelik bu söz metresinin yanında söylendiği için mi? Yoksa Bedia'nın onu sevmeyip terk etmesi için mi? Pekâlâ, Mâil onu sevmediği, onu Helula için yalnız bıraktığı, ağlattığı ve perişan ettiği halde bu sözden niçin üzülüyordu? Bedia buralarını halledemiyordu.

Bedia dilini istediği gibi kullanıyorsa da gönlünü öyle istediği gibi idare etmeyi başaramıyordu. Onunla güreş-

mesinde gönlü ona işler açıyordu. Fikriyle gönlünün savaş meydanı olan o vücut, harap ve perişan oluyordu. Öksürük, nöbet, baygınlık onu iki düşmanın birbirine bütün güçleriyle sabırlı ve mert hücumları uğrunda enkazı yerlere serilen kale gibi yatağa deviriyordu.

O gam yeri olan yatağa serilmiş, eziyete uğramış vücut, o harabede güreşen, boğuşan iki savaşçıdan gönlünün parçalanmasını, mahvolmasını temenni ediyordu. Bu mücadele, bu kavgadan akan kanlara sanki o zavallı bedbahtın ağzı bir yol olmuştu. Hiçbir doktora da başvurmuyordu. Mendillerini boyayan kanları gördükçe ölmenin, mahvolmanın, yerle yeksan olmanın, gönlünün kendisine hâkimiyetini, galibiyetini görmekten daha iyi olduğuna karar veriyordu. Yalnızlıkta, sükûnette bir mezarı andıran odasında, yatağında yegâne dostu uduydu. Onu çalmaya hali olmadığı zamanlarda, "Ah! Beni yalnız sen anlarsın! Benim için yalnız sen inlersin! Beni yalnız sen beklersin!" diyerek onu okşardı. Haftada iki gün olan ders günlerinde yine ustası geliyordu. Çalamadığı, derse güç bulamadığı günler ustaya çaldırıp dinliyordu. Elli yaşında kadar olan bu Usta Y., ailelerin gözünde iffetiyle şöhret bulduğundan pek çok hareme ders için gidiyordu. Bu adam öğrencileri için pek de hakikatliydi. Bedia'nın o hali onun ciğerlerini parçalıyor gibi oluyordu. Naume'yle komşu olduklarından daima bir gazino gibi işleyen o eve Y. bazı geceler için Naume'yi tutmak üzere giderdi. Mâil'in orada halini görürdü. Öğrencisinin kocasına pek çok defa nasihatler vermişti. Bedia'nın o hasta halinde yine bir gece Naume'nin evine gittiğinde minderin üzerinde oturup eline utla pek acemice hoppala havalardan birini çalmakta olan Helula'nın yanı başında oturan Mâil'in fesini fırlatmış, frenk gömleğinin[1] yakasını sökmüş, perişan bir halde, "Ömrüm! Varım! Çal! Ah ne de güzel çalıyorsun!" dediğini görünce fena halde hiddet-

1 Frenk gömleği: Yakası kravat takmaya uygun, ceket altına giyilen uzun kollu erkek gömleği.

lenmişti. Zaten sanatkâr adama o kadar bayağı çalınan bir udun beğenildiğini görmek bir öfke getirmişti. Y.'nin gözleri önüne Bedia'nın udu ile onun bir zamandan beri olan hasta hali geldi. Artık kendini zapt edemedi, Mâil'in kolundan tuttu. "Gel buraya, sana söyleyeceğim var! Biraz dışarı gel!" diyordu. Mâil, "Haydi bunak! Gençlerin zevkini bozma! Çekil!" diyordu. Y. onu kolundan tutup sürükleyerek Bedia'nın yatağı dibine götürmek, Mâil'e, "Ut dinlemekten hoşlanıyorsan bari bir bilenden dinle!" demek istiyordu. Lakin Mâil yerinden kımıldamıyordu. Helula annesiyle beraber şarkı söylediğinden ve kanunla Naume şarkı çağırırken bazı vakitler düzenlenen gecelerde, Helula annesine eşlik ettiği için usulünde şarkı söylemeyi bilirdi. Naume, kızına öğretmişti. Kendisindeki güzel sesi, o musiki yeteneğini kızına aktarmaya muktedir değildi. Bu ders alarak öğrenmekle değil, ancak doğuştan gelen yetenekle olacak şeydi. O kadar dersle beraber Helula için maval okumak mümkün değildi; ancak bazı vakitler şarkı çağırmakta annesine eşlik ederdi. İşte Helula o akşam da muntazam besteyle söylediği şarkıyı çağırırken, ancak durak yerleriyle birkaç yerde, uttan perde vurarak söylüyordu, bu halde beste tam çalınmış oluyordu. Lakin herkes Udi Y. değil ki onun bu eksiğine baksın. Helula nağmeyle söylüyordu, elinde de bir ut vardı. Gözlerini süzüyor, kaşlarıyla, bakışlarıyla türlü türlü fesat karıştırıyor, ağzıyla neler yapıyordu. İşte onlara lazım olan bu! Y., Mâil'i oradan, Helula'nın yanından ayırıp Bedia'nın yatağı yanına atmak istiyordu. Saatin gece yarısı olduğuna bakmıyordu. Lakin Mâil, onun yakaladığı kolu silkerek kendini kurtarıyordu. Helula bu mücadelenin neden dolayı olduğunu sezdi. Hemen elindeki udu Mâil'e vererek, "Haydi, Seydi Mâil! Hat mendili hut mendili!" diyerek tüm neşesiyle oynamaya başladı. Mâil, Helula'nın emrettiği havayı çalıyor, Helula da elindeki dantelalı mendili havada savurarak ve Mâil'in önüne geldikçe gözlerini Mâil'in gözleri içine dikip türlü türlü nağmeler yaparak, "Mendili ahmer (...)!

Mendili ebyaz yasemini! Hat mendili hut mendili"[1] diyerek çağırıyordu. Mâil'e udu öğreten de Y.'ydi. Eğilip Mâil'in kulağına dedi ki:

— Sen burada böyle eğlenip dururken yatak içinde inleyen bir zavallıyı düşünmüyor musun?

Mâil kulağını, Y.'nin ağzından kurtarmak için başını öbür tarafa çekerek:

— Ee! Keyfimi bozma! dedi.

Y., Bedia'nın yanına gittiği bir gün yine Mâil'in biraz yakasının toplanmasını nasihat etti:

— Geçen akşam bana o kadar hiddet geldi ki hemen sürükleyip getirmek istedim. Lakin bunu yapacağım. O bağırsa çağırsa da bir gece onu yakalayıp zorla getireceğim! Ağzımı açıp ona neler söyleyeceğim. Ben bir el iken bana hiddet basıyor. Siz nasıl tahammül ediyorsunuz Sitti! demişti. Bedia ümitsizce:

— Sakın öyle bir harekette bulunmayınız. Kendim onu zorla evine getirmeye çalışmayacağım gibi sizin de öyle bir şey yapmamanızı rica ederim.

— Lakin niçin böyle söylüyorsunuz Sitti!

— Onu siz zorla getirecek olduktan sonra o gelmiş olmayacak! Siz getirmiş olacaksınız! Kendiliğinden beni isteyip gelmeyen bir adamı zorla getirmek... Oh, bunu istemem!

Y., Bedia'nın ne kadar doğru söylediğini görüp düşünüyordu.

Bedia:

— Haydi ustacığım, siz bana çalınız! Öğrencinizin çalmaya hali bulunmadığı şu zamanlarda, siz çalınız da bana biraz medet olsun, kendi halimi unutturarak hoş zaman geçirtiniz.

Y. daha çok üzüldü. Kendi halinde hiç keyif ve zevk alacak şey bulunmayıp da biraz hoş zaman geçirmek için kendi halini unutmak zorunda kalmak ne yaman bir hal!

---

1 Arapça bir şarkı olduğu anlaşılan bu sözlerde (...) ile belirtilen kelime okunamamıştır.

Böylece bir hayli müddet geçti. Bedia biraz kendinde güç bulursa uda sarılır, çala çala baygın düşerek kendisi bir yana, udu bir yana yıkılırdı. Yine bir gece Bedia udunu almış, uşşaktan başlayıp birçok makam dolaşıyor ve her makama göre udun üzerinde yazılı olan, "Muhabbette hıyanetten başkası çekilir" manasındaki beyti okuyor, "Sanki bu beyti benim için yapmışlar" diyerek ah ediyor, inliyordu. Artık kendisi için bu yaşayışın devam edemeyeceğini, tahammülü kalmadığını hissediyordu. Bu kadar hıyanetleriyle beraber yine o adamı sevdiğini görerek, hissederek kendi kendini ayıplıyordu. Hem ne kadar da çok seviyordu! Şu hale hiddetlenerek, gözü yaşlı, bağrı perişan, yakası yırtık bir halde durup durup uda sarılıyordu. Ara vermesi gözyaşlarını silmek yahut yakasının bir tarafını daha parçalamak, hâlâ o muhabbeti içinden çıkaramadığı sinesine bir yumruk indirmek için oluyordu. Bu şekilde vakit gece yarısını geçmişti. Bedia yine, "Küllü şeyin siva'l-hıyaneti fi'l-hubbi yehtemilü" beytini söylüyordu. Mâil geldi, eliyle Bedia'ya devam etmesini işaret edip oturdu. Bedia biraz daha çaldıktan sonra udu bıraktı. Mâil düşünüyordu, derken birdenbire Bedia'ya yalvaran bir tavırla:

— Kurtar Bedia! Beni kurtar! Benim çaremi bul! dedi.

Bedia şaşkınlıkla Mâil'e bakıyordu.

Mâil:

— Evet! Kendim yapamadığım bu işin çaresini sen bul! Kurtulmamın bir yolunu düşün! Beni kurtar! diyordu.

Bedia:

— Lakin Beyim, sizi neden kurtarayım? Ne demek istiyorsunuz, anlayamıyorum.

— Of! Sanki bilmiyor musun?

— Hayır! Ben hiçbir şey bilmiyorum!

— Bu karıdan, bu canavardan, bu uğursuz sevdadan beni kurtar! Bu tutkudan kendimi alamıyorum. Bu sevdadan geçemiyorum. Of! Biliyorsun, pekâlâ biliyorsun.

— Belki hepsini biliyorum. Lakin bunu ben size açmadığım halde siz bana nasıl söylüyorsunuz? Bey! Ben senin kız

kardeşin değilim! Seviyorsun! Evet! Biliyorum! Onu sevip beni sevmediğin için beni ona değişiyorsun. Beni bırakıp ona gidiyorsun! Fakat bu tutkunu, bu sevdanı bana nasıl söylüyorsun?

— Bedia! Bu yaşayışın senin için de benim için de iyi bir şey olmadığını biliyorum. Kendimi toplamak, evimi barkımı, karımı bilmek istediğim halde bunu başaramıyorum. Bu karıdan geçemiyorum. Bu bir sihir midir, efsun mudur, nedir? Bunu sor, öğren rica ederim. Ne türlü çaresi varsa yapalım! Zira bunun böyle devam etmesini istemiyorum.

— A Bey! Sihir falan dediğin senin kötü huyundur. Öyle çareler arayacaksan kız kardeşine başvur! Ben senin karınım! Fakat mademki bunu sen açtın, mademki bana ihanetini, hakaretini kendin söyledin, benim üzerime başka bir kadın sevdiğini kendin itiraf ettin, bundan sonra tabiatıyla iş bu halde kalamaz.

— Ne demek istiyorsun?

— Beni sevmeyen, beni istemeyen bir adamla oturup kendimi ona yük etmek, onun başına musallat olmak istemem! Kadınlık haysiyetimi ayaklar altına alamam. İşte bu kadar!

— Oh! O benim bileceğim şeydir!

Bedia hiç cevap vermeyip soyundu, yatağına girdi. Ertesi gün Şemi'ye şu manada bir telgraf çekti: "Bir bahaneyle beni çabucak buradan aldır, benim yazdığımı bildirme."

Şemi'nin kaymakamlığında bulunduğu kaza Şam'a üç günlüktü. Telgraf çektiğinin dördüncü günü iki hayvanla Şemi'nin kölesi Habeşi Rüstem geldi. Şemi telgrafı aldığı günün sabahı onları yola çıkarmıştı. Hayvanın biri Rüstem için, diğeri de üzeri mahfeli[1] olup Bedia içindi. Rüstem beş yaşından beri Nazmi'nin evinde büyümüştü. Şemi rahatsız olduğundan kız kardeşini görmek istediği haberiyle geldi.

Mâil, Rüstem'in geldiğini görünce Bedia'ya:

— Bedia, bu senin bir hilen! dedi.

Bedia:

---

1 Deve, fil vb. hayvanların sırtına konulan, üzerine oturmaya yarayan sepet.

— Ne gibi?

— Geçen akşam bana birtakım lakırdılar söylemiştin...

— Bey! İnsaf et! Daha üç günlük şeyi ne zaman ağabeyime anlatabildim. Ne zaman böyle bir hile tertibini, müzakeresini yapabildik. Özellikle rica ederim, ağabeyimin rahatsız olduğunu haber aldığım şu kederli zamanımda böyle beyhude şüphelerle beni üzmeyiniz.

Mâil şaşırmıştı:

— Olamaz! Olamaz! Hayır! Gitmeyeceksin, göndermeyeceğim!

— Zaten ben de rahatsız olduğumdan hava değişimine ihtiyacım var. Beyhude ısrar etmiş olursun! Zira gideceğim!

Günler geçiyor, Rüstem bekliyor. Mâil, Bedia'yla güreşiyordu. Mâil artık her gece eve geliyordu. Bedia firar edecekmiş gibi korkuyordu. Artık Şemi'nin bulunduğu ... kazasına gidecek olan yolcu kafilesinin hareketine iki gün kalmıştı. Mâil, Bedia'ya hiçbir eşyasına el sürdürmüyordu.

Bedia:

— Eşyamı istersen zapt et! Lakin beni zapt edemezsin! Gideceğim! Hem ben eşyayı ne yapacağım? Az bir müddet için gidiyorum.

— Geleceğine inansam, haydi az bir müddet için razı olayım! Lakin bunda senin bir oyunun var Bedia!

Bedia, çekişmeyi uzatmaktansa Mâil'i geleceğine ikna etmenin daha iyi olduğuna karar vererek:

— Gelmeyip de ne yapacağım? Görüyorsun ya, her şeyimi burada bırakıyorum. Ben bir iki kat çamaşırımla gideceğim.

Mâil'in içinden şüphe gitmiyorsa da artık Bedia'ya karşı çıkmanın mümkün olamayacağını görüyordu.

Yolcu kafilesinin hareket edeceği gün gelmişti. O sabah Rüstem'in hayvanı ile Bedia'nın mahfesini yüklenmiş olan hayvan Bedia'nın kapısı önünde kişnemekteydi. Bedia'nın bohçasıyla yiyecek şeyler mahfenin bir gözüne yerleştirilmiş, diğerine de bir şilteyle ufak yastıklar konularak Bedia için hazırlanmıştı. Bedia bir elinde çantası, diğer eliyle de

kendisinde beş tane mevcut olan utlarından birini almak üzereyken Mâil engel olarak, "Yok! İşte o olmayacak!" deyince Bedia şaşırdı.

Mâil:

— Senin gözünün arkada kalması için utların burada kalmalıdır. Belki udun hasretine dayanamaz da dönersin!

Bedia:

— Lakin Bey! İstersen çamaşır bohçamı alıkoy da bunu yapma! Bilirsin ki ben ut olmadan bir hafta bile geçiremem!

— Ben de çabuk dönmen için vermeyeceğim ya!

Bedia'nın gözlerinden yaşlar boşanarak:

— Bey, bana bu zulmü etme, rica ederim...

— Bedia, beyhude kendini yorma! Senin en çok sevdiğin şeyi burada alıkoymalıyım ki çabuk gelesin!

Bedia udu almanın imkânsız olduğunu görünce mahzun bir halde mahfesine bindi. Mâil onu eliyle mahfeye çıkardıktan sonra yanı başına geldi. Başını mahfeden içeri sokup:

— Bedia! Fena oluyorum! Merhamet! Haydi, vazgeç, gitme! Aşağı in. Gel eve girelim. Seni temin ederim artık olanlar olmaz.

— Benim size şikâyette bulunduğum, bu yolda bir dırıltı vırıltı ettiğim var mı ki böyle sözler söylüyorsunuz?

— Keşke dırıltı etsen, kavga etsen! Karı koca arasında olan kavgalar çoğu zaman barışmakla neticelenir. Bu hususta kavga, dargınlıktan barışmanın başlangıcıdır. Senin bu suskun küskünlüğün beni korkutuyor!

— Halimi görmüyor musun Beyim? Hava değişikliğine ne kadar ihtiyacım var! Birkaç haftadan ne olur? Haftaları, günleri hep bir arada mı geçiriyorduk? Bu hava değişikliği süresi de pek çabuk geçer!

Mâil bu kinayeden bozuldu. Artık bir şey söyleyemedi. Hazır bulundurduğu hayvana binip mahfenin yanında gidiyordu. Rüstem de onları takip ediyordu. Yarım saat kadar gittikten sonra kafilenin toplandığı yere vardılar. Kafilede otuz otuz beş hayvan kadar vardı. Birtakımı tüccar eşyalarıyla yüklüydü, bazılarına da yolcular bineceklerdi. Kafileyi

uzaktan görünce Mâil atından inip hayvanın yularını Rüstem'in eline verdikten sonra mahfeyi de durdurup Bedia'ya yaklaştı:

— Bedia! Haydi, dönelim! dedi.

Bedia tebessümle:

— Bey! Sizde görmediğim haller görüyorum. Çocuk mu oldunuz? Yola çıktıktan sonra dönelim olur mu! Üstelik ağabeyim de rahatsız. Gitmek istemez miyim?

Mâil başını sallayıp:

— Çocuk mu oldum, deli mi olacağım bilemem! Lakin herhalde bugün pek fena bir şeyler olduğumu hissediyorum. Sözünü edip gitmek istiyorsun! Lakin sen de benden vazgeçemezsin Bedia! Nafile gitme!

Bedia sitem ve kinaye söylese Mâil'i coşturacağını anlayıp:

— Lakin Beyim, pek az müddet sürecek olan şu seyahatim için böyle sözlere neden lüzum görüyorsunuz?

— Bana oyun etmediğini bilsem!

Bedia susuyordu. Yine Mâil:

— Bak cevap vermiyorsun?

— Lakin Bey, bugün siz o kadar acayip söyleniyorsunuz ki ne diyeceğimi şaşırıyorum. Düşünsenize! Her şeyimi burada bırakıyorum. Yanımda şu ufak bohçadan başka ne var? Gelmeyip de böyle ne yaparım? Gelmeye niyeti olmayan adam böyle mi gider?

Kafileyle birleşip hep birden hareket edileceği zaman Mâil'in yine hayvanına binip birlikte gelmekte olduğunu Bedia görünce:

— Artık burada veda ederiz Beyim! Daha fazla yorulmayınız.

Mâil cevap vermeyip birlikte geliyordu.

İki saatlik yol aldılar. Bedia yine Mâil'e daha ileri gelmemesini söylediyse de Mâil yine geliyordu. Bir ara yine mahfenin yanına gelip:

— Bedia! Haydi, dönelim! dedi.

Bedia cevap vermiyordu. Hayvanlar gidiyordu. Tam dört saatlik yol almışlardı. Bedia Mâil'e:

— Bey! Şehirden pek uzaklaştık. Sen yalnız döneceksin. Rica ederim artık gelme. Zira merak ederim, dedi.

Mâil:

— Hayır! Yalnız değil. Sen, ben, Rüstem! Haydi dönelim Bedia, evimize dönelim! Rüstem'i bir iki gün sonra yine göndeririz. Ben şimdi bir şey yazıp bu kafileyle ağabeyine gönderirim. Benim için rahatsızdır, deriz. Haydi meleğim, inat etme!

— Haydi Beyim, haydi, sen de çocukluk etme! Yalnız dönecek olduğun için beni meraklandırma!

Mâil, Bedia'yı ikna etmenin mümkün olmadığını gördü. Elinde olmayarak sürekli söylediği, "Haydi dönelim!" sözünü birkaç defa daha söyledikten sonra ümitsiz bir tavırla hayvanı çevirdi, Şam'a doğru sürmeye başladı.

Bedia, Mâil'in arkasından bakıp uzaklaştığını görünce kendini bırakıverdi. Benzi sarardı, gözleri karardı, ciğerini göğsünden koparmışlar, canını vücudundan ayırmışlar gibi oldu. Kalbinin tahammül edilemez bir halde acımakta, sızlamakta olduğunu duyuyordu. Elini kalbinin üzerine bastırdı: "Ah! Ben seni ezmek, öldürmek istedim. Sen beni eziyorsun, öldürüyorsun. Öldür, mahvet! Yeter ki kendimden nefret edeceğim bir hale gelmeyeyim! Beğenemeyeceğim, başkalarında görsem ayıplayacağım bir harekette bulunmayayım! Fakat acaba başarılı olacak mı? Ah! Ne kadar acı çekiyorum! Seviyorum! Ah! Ne kadar da seviyormuşum!" diyordu. Başını mahfeden çıkarmak ve "Mâil! Dön! Gel beni beraber al! Gidelim, evimize dönelim!" diye haykırmak istiyordu. Bir ara Rüstem'e, "Rüstem! Hayvanı sür Mâil'i çevir!" diyecek oluyordu. Aşkına karşı zaafını hissediyordu. Ellerini yüzüne kapadı. Mahfedeki yastıklara kapandı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Kimseye bildirmek istemediği, Mâil'in yanında söylemek istemediği "Seviyorum!" sözünü tekrar tekrar kendi kendine söylüyordu. "Ah! Ben niçin hâlâ seviyorum? Senelerce çektiğimi niçin düşünmüyorum? Beni adi kadınlar için terk eden, beni onlara değişen bir adamı sevmek alçalmak

değil mi? Beni sevse böyle yapar mıydı? Sevmeyeni sevmek, bu ne yaman haldir. Ah, ne kadar biçare, ne kadar bedbahtım..." diyordu.

Bedia istiyordu ki ta canına tesir etmiş olan bu küskünlük, bu kırgınlıkla gönlü de parçalanmış, ezilmiş olsun. Lakin o, o kadar ihanetin, o kadar zulmün baskısı, hakareti altında yine çırpınıyordu. Bedia bu hali gördükçe kendi gönlünden nefret etmeye başladı.

Bedia bu buhran hali ve ayrılık acısı içinde yuvarlanarak hedeflenen yere varılıyordu. Üçüncü gün, daha şehre girilmeye iki saatlik mesafe varken ağaçlık bir yerde, bir su kenarında birkaç hayvanın bağlanmış, birkaç insanın oturmuş olduğu görüldü. Kafile onların önüne doğru vardığında biri hayvanına hoplayıp bunlara doğru geliyordu.

Rüstem mahfenin önüne gelip sevinçli bir halde:

— Ya Sitti! Seydi! dedi.

Bedia olduğu yerde doğrulup baktı. Takati kalmadığından uzağı iyice teşhise gücü yetmiyordu.

Rüstem:

— Seydi geliyor. Sizi karşılamak için bakınız nereye kadar gelmiş! diyordu.

Şemi dörtnala hayvanı sürüp yaklaştı. Rüstem'e seslenince Bedia'nın mahfesi ile Rüstem'in hayvanı durduruldu. Kafile yoluna devam ediyordu. Onlar artık Şemi'yle birlikte gideceklerdi. Şemi mahfenin yanına gelinceye kadar kafile de yol alarak onlardan uzaklaşıyordu.

Şemi mahfenin yanına gelip, "Sefa geldin kardeşim!" diye yaklaştığında, Bedia'yı tanınmaz bir halde eriyip solmuş, gözleri çukurlaşmış bir halde görünce, "Ah! Sana ne oldu Bedia?" diye haykırdı. Şemi, her ne kadar Bedia'yı meraka düşürecek olan bu sözün ağzından çıkmasıyla ihtiyatsızlık ettiğini görüyorsa da yine söylenmekten kendini alamıyordu. "Bu hale gelinceye kadar beni durumundan haberdar etmemek... Bu ne çocukluk!" diye söylendi. Bedia'nın incelmiş elini tuttu. Bedia, Şemi'nin elini öpmek için zayıflıktan yayılmış olan ağzına, incelmiş, sinir nöbetlerinin

hararetiyle yanmış olan dudaklarına götürmeye çalıştığı sırada Şemi de bu kurumuş, sararmış eli öpüyordu.

Kilimler serilen ağaçlığa doğru hayvanlar yürütüldü. Yemek sepetleri, su testileri hep hazırlanmıştı. Aşçı sırığa sapladığı kuzuyu çukur içine döktüğü ateş üzerinde kızartmakta, kilercilik hizmetini gören uşağı da tereyağlarını, taze kaymakları ve bunun gibi yemekleri sepetlerden çıkarıp sahanlara, tabaklara yerleştirmekteydi. Büyücek bir Türk seccadesinin üzerine iki ufak minder konulmuştu. Şemi dizini basamak gibi yapıp Rüstem de koluna girerek Bedia'yı mahfeden indirdiler. İki kardeş o ufak minderlere yerleştiler.

Şemi:

— Kahve Rüstem! Haydi, hazır etsinler de çabuk kahveleri getir! diye seslendi.

Heyhat! Bu kadar hazırlık ağzından bir yudum su bile güçlükle geçen Bedia için miydi? Şemi, Mâil'in halini, gidişini işitip haber almışsa da karı koca arasına girmek istemeyip Bedia kendisine haber versin diye beklemişti. Lakin bu kere Bedia'nın girdiği hali görünce bu dönüşün geç kalmış olmasından korkuyordu. Epeyce süre dinlenildiği halde ne Şemi Mâil'in adını anabiliyor ne de Bedia konuşuyordu.

Nihayet Bedia utanmış bir halde:

— Lakin kardeşim! Hiçbir şeyimi vermedi. Her şeyi alıkoydu, demesiyle Şemi:

— Senin kendini sağ getirmiş olmandan daha büyük bence bir nimet olamaz. Eşyayı ne yapacaksın? Hamdolsun. Burada ev bark, eşya, hepsi var. Hepsi senin kardeşim!

Bedia, gözleri sulanarak:

— Lakin utlarımdan da hiçbirini vermedi. Ne kadar rica ettimse dinlemedi.

— Ne zararı var? Senin istediğin ut olsun. Ben sana Şam'dan en âlâsını getirtirim. Hemen eve gidince yazarım, dedi.

Bedia:

— İnsana eşya da lazım değil mi? Sonra ne kullanacağım? diyordu.

Bedia, Şemi'nin yanına gelmişse de bu şekilde Mâil'den kurtulmak, ondan yakasını sıyırmak, bir müddet oturmak fikriyle gelmişti. Sürekli Şemi'nin başına yük olmayı istemezdi. Ev eşyasını satıp onunla biraz para getirecek bir dükkân edinerek kiralayacağı küçük bir evde, çok az yiyecekle geçinmek niyetindeydi.

Şemi, Bedia'nın eşyalarına dair söylediği söze cevap olarak:

— Evvela seni şu halden kurtaralım da başka işler sonra! dedi.

Hiçbir şeyden haberi olmadığı halde sadece seydisiyle sittisini bir arada görmekle meydana gelen keyfinden ağzı kulaklarına varan sadık köle Rüstem, getirdiği keten peçeteleri Şemi ile Bedia'nın dizlerine serdi. Yemekler birer birer konup kaldırılıyordu. Bedia'nın hiçbirini yiyememesine üzülen Şemi de tıkanıp yiyemiyordu.

Şemi, Rüstem'e:

— Taze süt getirmiştik Rüstem! Onu kaynatsınlar! (Bedia'ya dönerek) Sahi, biz de sağlam adamların yiyecekleri şeyleri getirmişiz. Senin bu halde olduğunu bilmiyordum ki... Şuradan, köyden geçerken keçileri sağıyorlardı da bir maşrapa aldık!

Bedia bu sütten içebildi. Güneşin sıcağı, açık havanın ve içtiği sıcak sütün tesiri o solgun çehrede hayat belirtisi gösterdi. Hafif bir pembelik kendini göstermeye çalışıyordu. Şemi'nin birlikte getirmiş olduğu güzel sesli Araplar yemeklerini yedikten sonra ağaçların öbür tarafında mavala, şarkı söylemeye başladılar.

Bedia, Şemi'ye:

— Kardeşim! İşte benim için gıda! Tüm zahmetlerine, ikramlarına teşekkürler ederim. Lakin buna olan teşekkürüm hepsinden çoktur, dedi.

Bir setten aşağı doğru taşların üzerine dökülen suyun çağıltısı, mevsimin ve mevkiin icabı insanı üşütmeksizin

esen rüzgârın ağaçlara verdiği hışıltısı bu gazellere ve ona eşlik eden bir nısfiye[1] sesine karışıp letafetini artırıyordu. Kimi kamıştan, kimi insandan, kimi sudan, taştan, topraktan, kimi havadan, ağaçlardan gelen o ses, o etkileyici seslere, bir cümbüş, bir neşe veyahut bir hüzün veya ağlayış, ne olduğunun anlaşılması müşkül gülüşleri, ağlamaları, zevkleri, hüzünleri kapsayan müzik! Hazret-i Mevlana'nın, "Hemçü ney zehrî ve tiryakî ki dîd / Hemçü ney dem-sâz ve müştakî ki dîd"[2] demesine tam uygun olan müzik! Onlarla birleşerek, düzenli bir şekilde yarattığı ahenk, yalnız Şemi'ye ve Bedia'ya tesir etmiyor; dağlara, taşlara bile dokunduğunu yankı yoluyla onlardan gelen inilti ve uğultuyla anlatıyordu. Bedia'nın da göğsü bir çobanın gaydası, bir armonika[3] körüğü gibi şişmekte, içine dolmuş olan hava yahut Hazret-i Mevlana'nın, "Âteş est în bâng-i nây u nîst bâd / Her ki în âteş nedâred nîst bâd"[4] dediği ateş gibi bir şey ağzından çıkmak istiyordu. Sesinin bütün kuvveti bir kelime suretinde, bir inleyiş bestesinde meydana çıkmak, hazin bir "Mâil!" feryadıyla dertlerini, kederlerini, arzularını, heveslerini belli etmek istiyordu. O bir kelimenin telaffuz biçimi, o feryat bestesi, Şemi'ye her hali, her şeyi anlatmaya yetecekti. Bedia feryat figana, ah edip inlemeye muhtaç bulunduğu o anda yalnız olmadığından, istediği gibi ağlayamadığından, söylenemediğinden ıstırap çekiyordu. Öyle bir yerde, öyle bir musiki ahengi içinde bol bol ağlamaya ihtiyaç duyuyordu. Nihayet ağlamaya da başladı. Ağlıyordu... Bu ağlayışı musikinin tesirinden zanneden Şemi, işin hıçkırıklara vardığını görünce şaşırdı:

---

1 Musikimizde nefesli bir çalgı, bir tür kısa ney.

2 *Mesnevî*'de on ikinci beyit: "Ney gibi bir zehir ve panzehir kim gördü? Ney gibi bir dost ve gönülden arzulayanı kim gördü?" (bkz. Mevlana, *Mesnevi-i Şerif Şerhi*, Tercüme ve şerh: Avni Konuk, Kitabevi, 2009, s. 84.)

3 (Burada) Akordeon.

4 *Mesnevî*'de dokuzuncu beyit: "Bu neyin sesi ateştir ve hava değildir / Her kimde bu ateş yok ise, yok olsun." (bkz. Mevlana, *Mesnevi-i Şerif Şerhi*, Tercüme ve şerh: Avni Konuk, Kitabevi, 2009, s. 80.)

— Bedia! Ne ağlıyorsun kardeşim! diye sordu.

Oh! Artık bu kabarmış armonika halindeki göğüs zorlanıyordu. Bedia o zaman adi bir armonikadan farkını anladı. Öbürünün perdeleri dışarıdan bir kuvvetle verilecekti. Bu perdelere ise içeriden dokunulacaktı. Hiç olmazsa bu gücü idare etmek istedi. Mâil kelimesini teşkil edecek harfler yerine başka harfler telaffuz etti. Yine hazin bir inleyiş bestesiyle, "Udum!" diyerek güçsüz bir feryat çıkardı.

Şemi:

— Lakin bunda ne var Bedia! Ağlayacak ne var? Bir tane edinilmesi güç mü?

— Lakin kardeşim, böyle bir yerde benim udumu hatırlamamam, onun yokluğundan üzüntü duymamam mümkün mü?

Şemi, bu halin Bedia'nın rahatsızlığından ileri geldiğine karar veriyordu. Bedia adeta bir hoppalık görülen şu haline kendisi de üzülüyordu. Lakin Mâil diye ağlamaktansa udum diye inlemek kendisine daha doğru geliyordu. Bedia, Şemi'ye elbette yalan söylüyordu. Onun istediği, o anda hatırladığı udu değildi; Mâil'di. Hatta sonraki Mâil değil, önceki, evlendikleri zamanki Mâil'di. Henüz kendisine ihanet etmemiş, fuhuş âleminin, o iğrenç çirkefin pisliğini, kirini, buseleri vasıtasıyla pak bir vücuda nakletmek gibi bir küstahlıkta bulunmamış Mâil'di... O Mâil'in orada, yanında bulunmasını, o letafeti onunla beraber seyretmeyi, o musikiyi birlikte dinlemeyi, bir kardeşle olamayacak biçimde ona derdini dökmeyi, söyleşmeyi istiyordu. Şimdi onu mest edecek her şeyi varken yanında cananı, eşi yoktu. O istiyordu ki orada o kendisine, "Bak, Bedia! Tabiat bize aşkı söylüyor. Bu çağlayan sevinçten ağlamayı, şu çiçekler gülmeyi, şu dallar üzerindeki çift çift kuşlar sevişmeyi, şu dallar üzerindeki söğüt, dallarıyla yine kendi eteğini öpüyor gibi olan vaziyetiyle âşıkça tapınmayı bize öğretiyor. Oh! Bu hayat suru[1] iki ömrün, iki hayatın birleşmesiyle olan

1 Üfürülerek ses çıkarılan büyük boynuz.

yaşamımızı, aşkımızı, sevdamızı tebrik ediyor. Bu musiki, bu aşk lisanı, hayatın aşktan, aşkın hayattan ibaret olduğunu bize anlatmak isteyerek aşksız bir hayatın hayat olamayacağını söylüyor" desin. Lakin heyhat! Bu güzel hayali, bu hayat bahşeden tasavvurun ardından gözlerinin önüne onun sefil hayatı, güzel çehresine çirkinlik veren sarhoş hali, kanlanmış gözleri, eğilmiş ağzı, midesi gibi ekşimiş yüzü, titrek elleri, daldığı çirkefle kirli vücudu geliyor. Bu hayal artık ona aşktan, sevgiden bahsedemiyor. Onda ihanetten başka bir şey görülemiyor. Tiksinmekten başka şey uyandırmıyor. Öyleyse Bedia niçin onu hâlâ seviyordu? Bu tiksinme, hem de bu sevgi nasıl oluyordu? Hem iğreniyor hem de seviyordu. Ona yaklaşmak istemiyordu. Ondan uzaklaşmak için de kendini zorlamaya mecburdu. Bu zıt hallerin tümünün kendisinde varlığı Bedia'yı şaşırtmıştı. Oh! O kadar küsmüş, o kadar iğrenmişti ki onunla beraber bulunmayı kendine hakaret sayıyordu. O kadar seviyordu ki gönlüne bir türlü söz geçiremiyordu.

Bedia şaşkın şaşkın düşünmekteyken vakit akşamı bulduğundan Şemi'nin verdiği emir üzerine sepetler kapandı, halılar toplandı. Herkes hayvanına binerken, Bedia da mahfesine bindirildi.

Araplar cirit oynayarak atları üzerinde becerilerini gösterirken aheste aheste gidiliyordu. Şemi başını Bedia'ya doğru uzatıp, "Görüyor musun kardeşim! Eğleniyor musun?" diyordu. Şemi, Bedia'nın kendisi tarafından nasıl memnuniyetle kabul edileceğini göstermek üzere onu bu kadar ikramlarıyla karşılamıştı. Bu aheste gidişle iki saatlik yol, iki buçuk üç saatte alınacaktı.

Güneş batmakta, etrafa saçtığı altından elbisesini derip devşirmekte, Bedia'nın ümidi, emeli, bahtiyarlığı gibi dağın arkasına çekilip gitmekteydi. O tekrar dünyayı aydınlatmak, ışıklandırmak üzere yarın doğacaktı. Lakin Bedia için saadet bahşedecek bir yarın var mıydı?

Ayın on üçüncü gecesi olduğundan mehtap hazırdı. Şemi'nin şehre girmeye acele etmesi de mehtap olacağın-

dandı. Sanki Bûrân'ın[1] gelin odası zeminine dönmüştü. Çakıllar, parlak taşlar, yuvarlak akik cinsi gibi mini mini taşlar mehtapla yaldızlanmış olan zemin üzerine vual[2] serilmişçesine parlıyordu. Güzel sesli Arap'ın biri yine bir gazel tutturdu; candan, canandan, mehtaptan, aşktan, vefadan bahseden dokunaklı sözler söylüyordu. Bedia mahfesi içinde çıldıracak gibi oldu. Kendi kendine diyordu ki: "Ey Zulfa! Sen de benim gibi bu şehrin, bu Şam'ın civarında mı bir mehtap gecesi geçirmiştin? Seni de coşturan, galeyana getiren mehtap, nağmeler, anlamı iç yakan sözler değil miydi?" Bedia mest mi olmuştu, kendinden mi geçmişti? Dalgın bir haldeydi. Ama ne olduğunu kendisi de bilemiyordu. Gözlerinin önünde bir hayal görüyordu. Bu hayal, bu güzellik timsali, bu letafet sahibi kendisine alaycı bir biçimde bakıyor, onun haliyle alay ediyordu! Sanki, "Âşıkları ayıplıyordun değil mi?" demek istiyordu. Bu coşkunluk ve heyecan içinde bulunduğu halde hiç kimseyle dertleşemediğinden, yanında derdini dökebileceği biri olmadığından bu hayalden, bu dosttan çok hoşlandı. Konuşmak, dertleşmek istediği için bu hayali Bedia hayalinde mi canlandırdı yoksa o rahatsızlık, o tahayyül ve dalgınlık mı o hayali onun karşısına getirdi? Bedia buralarını düşünmüyordu. O bu alaya karşı cevap bulmak, mazeret göstermek istiyordu. Diyordu ki: "Evet Zulfa! Sen de sevdiğin için ağlıyordun, ben de sevdiğim için... Lakin aynı şekilde söylenen bu sözler manaca ne kadar zıttır. Sen, seni paraya değişmiş olan sevdiğin için inleyip ağlıyordun! Bense, beni başka bir kadına değişmiş olan bir adamı sevdiğim için ağlıyorum."

Hayalin güzel dudakları üzerinde en sert alayları kapsayan bir tebessüm görüldü. Gözler anlamlı bakışlarla süzüldü. "Zavallı bedbaht! Sen de! Sen de! Senin elmas-

---

1 Bûrân (807-884), Abbasi halifelerinden Memûn'un (ö. 833) eşidir. Fevkalade görkemli ve şaşaalı bir düğün merasimiyle evlenmişlerdir. Düğünlerinde yapılan harcamalar, Bûrân'ın çeyizi, gelin odasına saçılan mücevherler, inciler yıllarca anlatılagelmiştir.

2 (Fr. *voile*) Örtü için kullanılan dantel veya ipekten ince kumaş.

larını çalan, eşyalarını satan, seni yalnız bırakan, ıstırabını düşünmeyen, senden çaldıklarını bayağı karılara taşıyan bir adam için ağlıyorsun! Öyle bir adamı sevdiğin için ağlıyormuşsun! Fakat niçin seviyorsun?" diyor gibi geliyordu. Bedia o hayalin eteklerine sarılmış, onun hakkında önceki kararı için ondan af dilemek istiyordu. İskenderani gömleği tutmak üzere ellerini uzattı. Bu hareketiyle o hayali gözleri önünden kaybetti. Bedia eliyle alnını ovuşturmaya başladı. Böyle hareketlerle kendine geliyordu.

Evlerine vardıklarında Şemi'nin kızı kapıya koşmuştu. Bu bedbaht da pek gençken, evet, daha on beş yaşındayken dul olmuştu. Bedia hazır edilmiş yatağa serildi.

Ertesi gün Şemi orada bulunan hekimleri getirdi. Tedaviye başlandı. İstiyordu ki ilaç yerine kız kardeşine bardak bardak sağlık içirsin.

Evleri şehrin meydanlığına karşıydı. Bedia akşamüzeri sedirin üzerine serilmiş olan yatakta doğrulmuş, pencereden bakıyordu. Mâil'den ne kadar uzak olduğunu düşünerek ağlamaya başladı. Sürekli kendisini görmeye gelen Şemi yine gelince onu o halde gördü. Tabii niçin ağladığını sordu. Bedia da kendisinin şu halinden utanıyor, sıkılıyordu:

— Şu güzel yerde, şu hoş manzara ve memnun halimde udumu arzuladım. Udumun elimde bulunmadığına üzüldüğümden ağlıyorum, dedi.

Şemi hemen dışarı fırladı. Daha o zamanlar henüz Suriye'nin her tarafında ut yaygın olmadığı için udun o şehirde bulunup bulunmayacağını bir denemek istedi. Kanun ve keman pek çoktu, lakin ut bulunmuyordu. Nihayet Şam'dan gelmiş olan telgraf memurunda bulundu. Şemi ne yapıp etti, onu edindi. Koşarak, gülerek Bedia'ya getirdi:

— Ağlama artık! İşte ut!

Bedia için artık ağlama bahanesi de yok olmuştu. Bedia da uda sarıldı. Hırkasının içine aldı. Ona bir sevgiliye edilecek hitaplar ediyordu. Artık ağlamayacaktı. Onu çalmaktan başka çaresi kalmadı. Onunla dertleşmekten başka söylenemiyordu.

Rahatsızlığın uzadığını gören Şemi, birçok masraf etti. Ta Beyrut'tan hekimler getirtti. Bedia için giden paralara bakmıyordu. Üç ay sonra Bedia'da iyileşme belirtisi görülebildi. Bu üç ay süresince Mâil'den mektuplar yağıyordu. Bedia'nın dönmesi dileklerinde bulunuyordu. Artık iyi biri olacağından, pişmanlıktan bahsediyordu. Bu işin sonucunun vahim olacağını, kendisinin perişan edileceğini söylüyordu. Bedia hiçbir mektuba cevap vermiyordu. Bu üç ayın sonunda, sağlığına kavuşmaya başladıktan sonra ağabeyinden eşyasının ve kendisinin Mâil'in elinden kurtarılmasını rica ederek bir daha o adamın yanına gitmeyeceğini söyledi. Şemi'nin Şam'daki dostlarından aldığı mektuplardan, Mâil'in eşyaların tümünü satıp Helula'ya yedirmiş olduğu öğrenildi. Artık mesele yalnız Bedia'nın kurtarılmasına kaldı. Mâil'in verdiği ret cevabı üzerine avukat tutuldu. Vekil atandı. Mâil inat ediyordu. Şemi'ye, karısına sevgisi olduğunu, ondan vazgeçemeyeceğini söylüyor; Bedia'nın ikna edilmesini rica ediyordu. Şam mahkemesinde vekil davaya girişti, boşanma istiyordu. Zaten mahvolmuş olan eşyalardan vazgeçildiğini, nikâhlanırken taahhüt edilen para falan gibi şeylerin de istenilmediğini beyan ettiğinden Mâil işin nerelere varacağını düşünerek korktu. Kendini bu sıkıntıdan kurtarmak üzere memuriyet yerini değiştirmeyi düşündü. Kendini Selanik'e naklettirdi. Şam'dan hareketinden önce Bedia'ya şöyle bir mektup yazdı:

Ruhum!

Bir küskünlük, bir inat uğruna ne kadar fena bir iş tuttuğunu anlayamıyorsun. Memuriyetimi Selanik'e naklettim. Seni gelip oradan almak için emrini bekliyorum. Beni üzme! Daha doğrusu beni mahvetme! Helak etme! Senden geçemeyeceğimi, sensiz yaşayamayacağımı anlıyorum. Uğursuz bir keyif, çirkin bir tutku nedeniyle ne zamandan beri senden uzaklaştım. İşte ben de beni senden mahrum etmekte olan şeyi terk ediyorum. Beni istemediğini söyledikleri zaman uğradığım ıstırap bana ne kadar acı veriyor, bilsen! Sen benim elimde yanmaktayken

benim için bu kadar kıymetli, sevgili olduğunu, seni bu kadar sevdiğimi bilseydim belki bu olanlar olmazdı. Lakin insan elinde olan nimetin değerini bilemiyor. Bu hallere sebep olanı terk ederek sana olan sevgimi ispat etmiş olamayacak mıyım? Merhamet et! Bu kadar mektubuma, bu kadar ricama karşılık senden yalnız bir kelime istiyorum. Bana yalnız "Gel" de! Bu emri büyük bir özlemle bekliyorum.

Bedia yine cevap vermedi. Bedia, Mâil'i yine sevmekte olduğu halde cevap vermedi. Ayrıldıkları günden beri Mâil o kadar pişmanlık hissettiği halde sonra Bedia'nın ne kadar eşyası varsa satıp Helula'nın ayakları altına serpmiş, saçmış olduğunu hatırına getiriyordu. Kendini idare etmeye muktedir olamayan bu erkeğe kendini teslim ederek idare sorumluluğunu eline vermenin ne öldürücü bir şey olduğunu düşünüyordu. Karısının takılarını metresine taşımanın, eşyalarını satıp onu çıplak bırakarak keyfi uğrunda ziyan etmenin haysiyet bilen, insanca yaşamak isteyen kimselerin yapacağı iş olmadığını anlıyordu. Bu haysiyet meselesi, Bedia'nın Mâil'e olan meyline arada karşı çıkan bir engel oluyordu. Öyle bir kocada, öyle bir Mâil'de, canı gibi sevdiği, hayallerinin aşkı olan Mâil'i tanıyamaz oluyordu. O bütün bütün başka geliyor, yabancı kalıyordu. Ah... Önceki, hiçbir haysiyetsizliğini görmeden önceki Mâil, ondan bu sözü isteseydi ona "gel" demeye bile gerek kalmaz, kendisi ona koşardı. Lakin bu mektubu yazana cevap bile veremiyordu.

Bir ay sonra Mâil'in Selanik'e gitmiş olduğu aldıkları haberlerden anlaşıldı. Mâil, Helula'yı terk etmiş, ondan kaçıyordu. Boşanma meselesini geciktirmek için Selanik'e gitmiş, davanın nakledilmesiyle vakit geçe geçe belki Bedia inadından vazgeçer diye umut ediyordu. Altı ay sonra Şemi başka bir kazaya nakledilmişti. Oraya gittiler. Ara sıra Mâil'den gelen mektuplar hâlâ Bedia'yı Selanik'e davet ediyordu. Bedia tarafından hiç cevap verilmemesi nedeniyle Mâil'in mektupları da kesildi. Mâil'in, Selanik'e gittikten iki

sene sonra vefat ettiği işitildi. Kendini bütün bütün içkiye vurmuş, vücudunu, sağlığını berbat etmişti. O harap vücut bir gece yatağı dibindeki binliği[1] boşaltmak gibi delice bir hevesle güreşirken ağzından kanlar boşanarak birkaç saat içinde dünyaya veda etmişti. Durup oturamayan, rahat edemeyen o vücut bir taştan, topraktan, kurumuş ağaçtan farkı olmayacak biçimde hareketsiz, sakin olmuştu.

Bu haber Bedia'ya ulaştığı zaman Bedia üzüntüsünden ne yapacağını bilemedi. Zavallı kadın hâlâ seviyordu. Yalnız o vakte kadar mı seviyordu? Hâlâ da seviyor. Şu satırları yazmak üzere kendisinden ayrıntılı bilgi istediğimde bile hâlâ sevdiğini itiraf etmekte, onu hayatında nasıl sevdiyse şimdi de hayalini, hatırasını hâlâ sevmekte olduğunu söylemekteydi. Mâil'den ayrıldığı zamanları bana, şu âciz anlatıcıya anlatırken çok güçlük çekti. Yürek çarpıntısı ona müsaade vermiyordu. Mâil'in akıbetini anlatacağı zaman bir fenalık, bir tıkanıklıkla söz söyleyemez hale geldi. Bir müddet sonra ağzını açabildi: "Daima tenha zamanlardaki üzüntülü halimde akmakta olan gözyaşlarımı şimdi size gösteriyorum. Bana yaşattığı bu kadar acıyla, bu kadar ihanetiyle beraber yine sevmiş olduğum o adamın muhabbetine karşı beni durduran mesele, o adamın benim yanımda başka bir kadını sevdiğini söylemesi, o başkasına olan aşk ve sevdasını anlatması oldu. Oh! Bu hakaret bir kadın için unutulması mümkün olmayan şeylerdendir. Sevmekte olduğumu görüyordum. O halde gönlümden iğrendim. Böyle gönlü ben de ezerim dedim."

Mâil'in vefatı haberini aldıktan sonra Bedia yerinde duramaz oldu. Şemi'nin memuriyeti başka bir yere daha nakledilmişti. Oraya gitmek için Şam'a geçecekti. Bedia, Şam'a vardığında Mâil'i hatırlatan birçok yadigârın tesirine dayanmanın zor olduğunu görüyordu.

Şemi birkaç günü Şam'da geçirdikten sonra memuriyet yerlerine gideceklerdi.

---

1 Yaklaşık üç litrelik büyük şişe.

Bedia'nın çoktan beri tanıdığı saygın ve insaniyetli bir aile İstanbul'a gidiyordu. Bedia'nın içinde İstanbul'a gitmek için bir heves uyandı. Hep gelenlerden methini, övgüsünü işittiği yüce saltanatın payitahtını görmek istedi. Şemi bunun için memnuniyetle müsaade etti. Yol masrafını verdikten başka İstanbul'da oturduğu süre aylık beş lira göndereceğini söyledi. Dönüş için de para verdi. Şayet çabuk gelmek isterse yanında bulunsun diye önceden verilmesini düşünmüştü. Yirmi lira kadar ayrıca harçlık verdi. Bedia sandığının içine güzelce udunu yerleştirip hazırlandı.

4

Vapurun hareket gününden bir iki gün önce Beyrut'a varılmış olduğundan, Bedia Beyrut'ta bulunan dostlarından birinin evine görüşmeye gitti. Kendisini karşılayan siyahi cariye, ev sahibesi yoksa da biraz dinlenmesini, bir kahve içmesini, diğer bir misafirin de dinlenmekte olduğunu söyledi. Evvelce Şam'da arkadaşlık etmiş olduğu bu ailenin cariyesi Bedia'yı tanıyordu. Bir hayli yol yürümüş olduğundan, üstelik ev bir yokuş başında bulunduğu için Bedia bu dinlenmek teklifini kabul etti.

Mermer döşeli sofadan geçip de zemini yine mermer olan odaya girdiğinde, başında beyaz patiska çarşafıyla genç bir kadın oturuyordu. Bedia da çarşafı başından atmaksızın diğer misafirin karşısında bulunan mindere oturdu. Karşısındaki kadının bir tereddüt içinde olduğunu, kızardığını görünce bakmaya başladı. Hiç tanımıyordu. Lakin bu kadının o tereddütten sonra gayriihtiyari ağzından çıkmış gibi bir halde, "Sitti Bedia!" demesiyle Bedia büsbütün şaşırdı. Kendisinin hiç tanımadığı bu kadın onu tanıyordu. Evlenmeden önce Beyrut'a gelip birkaç ay oturmuş olduğundan belki kendisini o zaman görenlerden biridir zannetti.

— Beni tanıyor musunuz? dedi.

Kadının elleri titriyordu. Onaylamak için başını salladı. Sanki tıkanmış da konuşamıyordu.

Bedia bu hale şaşırarak:

— Buralı mısınız? dedi.

Kadın:

— Şimdi buralı olduk.

Bedia:

— İsminizi sorabilir miyim?

— Altı aydan beri Madam Salomon.

Okuyucularımız, bu sözden bir Musevi olduğunu anladıkları bu kadının çarşaflı olmasına şaşırmamalılar. O zamanlar Arabistan şehirlerinde bulunan gerek Musevi gerek Hıristiyan kadınlar, sokağa çıkarken çarşafla çıkarlardı. Yalnız evlerinde, gelen misafirlere örtülü olmayarak çıkarlardı. O taraflardaki Hıristiyan ve Musevi kadınlarının çarşaflarını atmaları daha pek yenidir. Örtülü olanları da daha bulunur. Bu durumda Bedia'nın şaşkınlığı, çarşaflı kadının Musevi olduğunu anlaması değildi. Kadının kendini tanıması ve bu heyecanıydı. Kadının, "Beni tanıyamadınız mı Sitti Bedia?" diye sorması üzerine Bedia:

— Ben de sizi tanıyor muyum? Demek görüşmüşüz. Bense yalnız siz beni bir yerde görmüşsünüz diye düşünüyordum.

— Oh Sitti! Beni kaç seneden beri tanıyorsunuz!

Bedia bunun üzerine bütün dikkatiyle bakmaya başladı. Evet! Bu gözleri, bu sesi tanıyacaktı. Daha tanımadan önce bu ona bir titreme verdi. Hatırına gelene inanmak istemiyordu. "Ya yanlışsa!" diyordu. Evet! Bedia, Helula'yı pek çok defa görmüş, pek çok düğünde, ziyafette ta karşısında oynarken, yanı başında dinlenirken görmüşse de boyalardan hiçbir defa onun doğal halini görmemiş, siyah boyayla boyanan kaşlarının şeklini, enlice boyanmış dudaklarının biçimini keşfedememişti. Bu karşısındaki genç kadınsa öyle boyalı değildi. Doğal bir haldeydi. Fakat o gözler!.. Onun bağrına işleyerek yüreğini titretmiş olan o bakış!.. Ona ne kadar nispet vermiş, yüreğini yaralamış olan o ses!..

Yine onun yüreğinde eski yaraları sızlatıyordu. Cariyenin getirdiği kahveleri hiçbiri eline alamıyordu. Yanlarına koydurdular. Helula önüne, Bedia da Helula'ya bakıyordu. Bir müddet sonra Helula:

— Sizin Helula'yı tanıyamamanız mümkün mü Sitti? Gerçi birbirimizi görmeyeli tam üç sene oldu. Fakat görüşmemiz bir iki defaya mahsus değildir ki unutmuş olasınız!

Bedia duvar gibi bembeyaz bir renge girerek:

— Gerçi öyle! Lakin ben seni bu halde ilk defa görüyorum.

Helula:

— Evlendiğimi işitmediniz mi?

— Sana dair hiçbir kimseye bir şey sormadığım gibi dostlarımdan hiçbiri de sana dair bana hiçbir söz açmadı.

Bu söz Helula'yı yıldırım gibi çarpmıştı. Dedi ki:

— Sitti, beni ne kadar kınasanız ve ayıplasanız hakkınız olduğundan size gücenmeye kendimde hak göremem. Kocanızla olan münasebetimiz mutsuzluk sebebiniz oldu.

Bedia:

— Siz ona diğer birçok erkeğe yaptığınızdan başkasını yapmadınız. Bana o kendisi yaptı. Bana karşı olan vazifesini kendisinin düşünmesi gerekirdi. Bu senin sanatın, ticaretindi. Bundan yana sen bana ihanet etmiş olmuyordun. Kendine ihanet ediyordun! İffet denilen bir şeyden mahrum ettiğinden dolayı kendi nefsine ihanet ediyordun. Lakin neme lazım, senin haline ben ne karışırım? Lafı sen açıyorsun! Bu türlü sözlerin şimdi ne lüzumu var?

— Ne söyleseniz size gücenmeyeceğimi söyledim. Zira size karşı olan münasebetsiz hareketimle beraber şu anda ulaştığım halden dolayı size teşekkür borçluyum!

— Ne gibi?

— Yaşamımı değiştirdim Sitti, artık oynamıyorum! Annem de dinleniyor. Evlendim. Bahtiyarım! Rahatım! Kız kardeşlerimi birer pansiyona koyduk. Gerek onların çıkacakları vakte kadar olan ücretlerini ve gerekse çeyiz paralarını bankaya yatırdık. Artık onlar bizim gibi olmayacaklar. Beyrut'a çekildik. Burada yaşamak istiyoruz.

Bunlardan dolayı teşekkür etmek üzere kendimde bir arzu hissediyordum. Acaba sizi bir daha görebilir miyim diye düşünüyordum.

— Bana neden dolayı teşekküre lüzum görüyorsunuz?

— Şu hayatımdan, pişman halimden dolayı...

— Yazlık sofanın içindeki odada söylediğim sözler mi tesir etti diyeceksin?

— Onun da tesiri olmadı değil! Lakin bu bir başlangıçtı. Asıl sonraki neticeden...

Bedia bir şey anlayamayıp Helula'ya bakıyordu.

Helula yine söze başladı:

— Kocanıza olan sevgimi size söylediğim zaman pek doğru söylüyordum. Ona karşı olan hissiyatımı başkaları için görmüyordum. Bu adamın benim olmasını istediğimi inkâr etmem. Ona sahip olmaya çalıştım. Siz onu bırakıp gittikten sonra kendisinde gördüğüm hal beni şaşırttı. Hep zamanını benimle geçirmek için sizi yalnız bırakıp gelen Mâil'in benimle zaman geçirmekten sıkılmaya başladığını gördüm. Daha sonraları bana kin tutmaya, beni bir düşman gibi görmeye başladığını da hissediyordum. Bu sonraki zamanlarda benimle zaman geçirmesinin sizi unutmaya çalışması olduğu anlaşılıyordu. Sevdiğim adamda hissettiğim bu soğukluk bana pek ağır geliyordu. Önceki tutkusunu düşündükçe bu değişime şaşırıyordum. Bir akşam birkaç erkek daha gelmiş, hep birlikte oturuyorduk. Annem şarkı söylüyordu. Ben de utla biraz gezinmeye, onun ardı sıra gitmeye çalışıyordum. Daha doğrusu onun gezindiği perdeleri tıngırdatmaya uğraşıyordum. Ut, Mâil'in bana hediye ettiği sizin utlardan biriydi. Herkes bu udun ne güzel sesi olduğunu söylüyordu. Udumu tebrik ediyorlardı. Kimin yaptığını soruyorlardı. Ben de boş bulundum. "Bir udinin ududur" diyecek oldum. Herkes "Kimindir? Kimindir?.." diyordu. Udun şerefini artırmak üzere sizin isminizi söyleyecekken daha söz ağzımdan çıkmak üzereyken Mâil mosmor kesildi, üzerime hücum ederek bileğimi fena halde sıktı. Udu elimden alıp yere çarptı. Ayağıyla parça parça edip çiğniyordu:

"Bu udu sana getiren de böyle parça parça olsun!" dedi. Artık herkesin yanında bu hakarete tahammül edemedim. Mâil benim öfkemi önemsemeyip çıktı gitti. Bir daha da gelmedi. Onu bulmak istiyordum. Üçüncü günü gezinmeye gittiğimiz Acem Bostanı'nda tesadüf ettik. Ufacık derenin başında, o söğütlerin dibinde içiyordu. Beni gördü. Fakat hiç bakmadı. Nihayet yanına doğru gittim. Yaklaştığımı gördüğü halde hiç ehemmiyet vermiyordu. Elimi omzuna koydum, "Mâil! Geçen akşam sana çok gücendim" dedim. Dudağını büküp omzunu salladı. Bu iki hareketi aynı anda yaparak, "Neme lazım" demek istiyordu. Bu omuz sallayış bana pek dokundu. Hiçbir erkekten gördüğüm muamele değildi. Evet! Evvelce bunu yine Mâil'de görmüştüm ama mesele bunun aksiydi. Bizde sabahladığı geceler bazen sizin hakkınızdaki hissiyatını anlamak için, "Karın seni beklemez mi?" derdim, o yine böyle, "Bana ne" anlamında omzunu sallamıştı. Şimdi ise benim için o davranışı yapıyordu.

"O güzel udu parçaladığından dolayı gönlümü pek kırdın" dedim. Kaşlarını çatarak, "O ut, öyle bir yerde çalınacak, görünecek ut değildi. Onu kırmakla değil, oraya getirmekle hata etmiştim!" dedi. "Lakin kolumu o kadar sıkmakta ne hakkın vardı?" dediğimde, "Başladığın ismi tam söyleseydin, mesele bu kadar hafif de geçmezdi Helula!" dedi. Ben de sizin isminizin söylenmesinde ne sakınca olacağını sorduğumda, "O isim öyle yerlerde ağza alınamaz!" dedi. Latife olarak, "Ondan bu kadar mı nefret ediyorsunuz?" dedim. "Bilakis, o kadar hürmet ediyorum, o kadar seviyorum!" dedi.

Sitti Bedia! O anda size çok gıpta ettim. Evet! Ömrüm boyunca gıpta ettiğim kadın siz oldunuz. Mâil'in size olan bu saygısını, sevgisini görünce itiraf ederim ki kıskançlıktan içim titredi. Mâil'i çekmek, yine eve sürüklemek istiyordum. Gönlümün beni uğrattığı aşağılanmaya bakınız ki o bana böyle hakaret ettiği halde yalvardım, ağladım. "O ismi sen bir daha ağzına almazsan gelirim" dedi. "Yalnızken de mi?" dedim. "Evet! O senin ağzına yakışmaz. O mukaddes ismin

senin ağzında kirlenmesine razı olamam!" diye cevap verdi. Artık bu hakaret çoktu. Fakat Mâil'i yumuşatmak istediğimden öfkelenmemeye çalıştım. Yine eve götürdüm. Size kendini kabul ettirmek için olan ricalarını ve sizi bırakmamak için olan ısrarını haber alıyordum. Nihayet Selanik'e gideceğini öğrendiğimde bu ayrılığa tahammülün benim için ne kadar zor olduğunu anlayarak ayaklarına düştüm. Dayanamayacağımı, mahvolacağımı söyledim. Hatta ona sevgimi ispat için her şeyden vazgeçeceğimi, kendisiyle beraber gideceğimi, İslamiyet'in müsaadesi olduğu için beni nikâhına almasını rica ettim. Elbiselerimi, elmaslarımı, her şeyimi anneme bağışlayacağımı, artık kazandığımızın onları rahat yaşatacağı için onun da iznini almayı başaracağımı söyledim. Ah! Bana ne dese beğenirseniz! "Oh, Helula! Sizin gibi kadınlarla eğlenilir! Fakat evlenilmez!" demesin mi? Ah! Artık bu darbe pek şiddetliydi. Bu zavallı bedbahtın, sizin intikamınızı benden ve kendisinden almak istediğini anlıyordum. Beni aşağılamaya, kendisini mahvetmeye çalışıyordu. Selanik'te bulunan Musevi dostlarımıza Mâil'den bana bilgi vermelerini rica ettim. Mâil, sizden mahrum olmanın verdiği kederle kendini içkiye vermiş, ölünceye kadar "Bedia" diye yanmış tutuşmuş. Bir defa "Helula" dediğini işiten olmamış! Ah! Sitti! Kocalarınız bizim için sizi üzüyor, bekletiyor! Evet! Bize olan tutkuları şiddetli oluyor. Lakin size olan sevgileri uzun oluyor.

Bedia'nın bu sözleri dinlerken ne kadar çarpıntıya uğradığını, nasıl renkten renge girdiğini Helula görüyordu. Lakin yine sözüne devam ediyordu:

— Sitti! Gerçi sizi üzdüm. Lakin daha söylemek istiyorum. Bu hal bana çok tesir etti. Bu şekilde söylemeyi istemiyordum. Bu kadar hürmet görmeye heves ettim. Bize tutku duyanların kendi eğlencelerini, keyiflerini sevdikleri için bize paralar saçtıklarını anlıyordum. Bense sevilmek istiyordum. Kendime mahsus bir sevgi istiyordum. O zaman da iffetli kadınlara ne kadar gıpta ettiğimi tarif edemem! Bu hale bir

ilaç, bir çare arıyordum. Bu ilacın "pişmanlık" olduğunu düşünüyordum. Pişmanlıkla yaşamımı değiştirmek beni hürmete layık olan, sevilmeleri başka türlü olan kadınlar gibi eder diye seviniyordum. Artık topladığımız servet, annemle benim ve kardeşlerimin istikbalini temin etmeye yeterdi. Anneme fikrimi açtım. Meğer o da pek yorgunmuş. Bu dinlenmeye can attı. Artık ihtiyarlamaya başladığını, sonra o saz ve sesin de para etmeyecek hale geleceğini, herkesi mest eden o ses güzelliğini kaybedeceğini biliyordu. Evvelce anlattığım gibi işimizi yoluna koyduk. Beyrut'a geldik. Akrabamdan bir delikanlıyla evlendim. Sermaye verdik. Bir mağaza açtı, ticaret yapıyor. Bu halde mümkün olabildiği kadar bahtiyarım. Lakin gıpta ettiğim kadınlar gibi değil! Çünkü Sitti, sizin haliniz ne parayla satın alınabiliyor ne de pişmanlıkla kazanılabiliyor. Gerçi pişmanlık, affı kazandırıyor. İffet dairesine dahil ediyor. Lakin birtakım izleri, hatıraları, yadigârları yok edemiyor. İffetlilerinin, iffet dairesinden asla çıkmamak için çabalarını, tahammüllerini, fedakârlıklarını şimdi anlıyorum. Bu acı tecrübeyi evleneceğim zamanlarda gördüm. Bir raksıma, bir gülüşüme can atanlardan, altınlar saçanlardan bazısıyla evlenmek istedim. Bunların hiçbiri bu davetime icabet etmedi. Evet, gayrimeşru olan iltifatıma koşuşanlar, meşru olan bu davetime iltifat göstermediler. Bu servetle istediğim adama varabilirim sanıyordum. Lakin para bu konuda bir itibar görmedi. Gördüm ki beni reddedenler, beş parasız, benden güzel olmayan, fakat iffet dairesinden çıkmamış kızlarla evlendiler. İşte Sitti Bedia! Size olan gıptam beni bu hale getirmiş, bu derece olsun bana aile saadeti tattırmış olduğundan dolayı size şükran borçluyum.

* *

Ertesi gün saat dokuz civarında Beyrut'tan hareket edecek olan Lloyd Kumpanyası[1] vapuru demirini almış, aheste aheste harekete geçerek yola düzülüyordu.

---

1 19. yüzyılda Osmanlı topraklarında yolcu ve yük taşımacılığı yapmış olan Avusturya merkezli şirket.

Bu vapurun yolcuları arasında bulunan Bedia da yolcuların hava almasına ayrılmış üst güvertede kenardaki kanepelerin birine oturmuş, hareket edişi seyrediyordu. Vapur yola düzüldükten sonra Bedia yüzünü sahil tarafına dönmüş, çarkın her bir devirle ayrılmakta olduğu sahile bakıyordu. Dünyada bir kimsesi olan Şemi'yi içinde bıraktığı bu beldenin toprağından uzaklaşırken yüreği cızladı. Bedia'ya bir hüzün geldi: "Ey, Suriye! Birkaç ay sonra yine sana geleceğim! Mademki ağabeyim sendedir, ben onun ayrılığına çok zaman tahammül edemem!" dedi. İnsanlar güçsüzlüklerini hatırdan çıkarmasalar böyle geleceğim, gideceğim, yapacağım, edeceğim gibi sözleri hiç de ağızlarından çıkarmazlar. Birkaç ay mı?.. İşte ne kadar sene oldu ki Bedia bir daha oraya ayağını atmadı. Şimdi ise atmak niyeti bile kalmadı. Şemi'si, sevgili ağabeyi, orada olmadıktan sonra artık niçin gidecek?

Helula, Bedia'ya yazlık sofanın içindeki odada kadınların kazanmaya muhtaç kaldıkları hali, o dehşetle anlattığı zaman ağabeyine, Şemi'ye güvenerek, o şekilde hiçbir zaman kazanmayı düşünmeyeceğinden dolayı teselli bulmuş olan Bedia, insanların en çok güvenemeyecekleri, her gün, her an tehlikede bulunan şeyin hayatları olduğunu, Şemi'nin de fani bir canlı olduğunu hatırına getirmediği gibi, ayrıldığı sahilden de birkaç ay için değil, belki bir daha gelmemek üzere ayrıldığını hatırına getirmiyordu.

Artık sahilden hayli uzaklaşınca Bedia yüzünü engine, vapurun hareket ettiği tarafa çevirdi. Beyrut enginin meşhur olan kocaman lodos dalgaları üzerinde vapur yuvarlana yuvarlana yol almaya çalışıyordu.

5

Bedia, İstanbul'a ilk geldiği zaman merakını çeken şey, buradaki musikinin hali ve tarzı oldu. Şam'da asla görmediği şekildeki nota meselesi dikkatini çekti. Bunun kendisince

görmekle geçirilecek şey olmadığını anladı. Derhal üstatlardan, udilerden birine öğrenci oldu. Nota okumaya, notayla çalmaya başladı.

Bedia İstanbul'a geldiğinde kendisini ilk gördüğüm zaman bana:

— Ah, Sitti! İstanbul ne kadar güzel! Bizim gibi geçici gelenler bile içinden çıkmak istemiyor. "İnsan doğduğu, büyüdüğü yeri her yerden çok ister, beğenir" derler ama bunun aksini İstanbul bana hissettirdi. Sizin gibi içinde doğup büyüyen İstanbullular, hepiniz Şam'da bulunduğunuz o vakitler bu güzel şehir için, İstanbul için duyduğunuz hasretin şiddetinde ne kadar haklıymışsınız. Hem de burada musiki ne halde... Ah, burada musiki pek derin bir ilim. Şimdi ne yapıyorum bilir misiniz? Notaya çalışıyorum. Biz bu zamana kadar ne kadar beyhude vakitler sarf etmişiz. Hep hafızaya kuvvet!

Dedim ki:

— O hafıza bu kadar dolgun olduktan sonra, notayla udu sen daha iyi çalarsın. Sen mızrap nağmelerini, maharetlerini hep notadan bekleyecek olursan notayla hiçbir Arabi parça çalamayacaksın demektir. Zira bizde nota uygulaması henüz o derece ilerleyemedi.

Bedia:

— Evet! Arap mızrabı burada yok! dedi.

Bir hayli müddet sonra Bedia'yı yine gördüğümde alaturkada hayli ilerlemişti. Notayla rahatça çalmaya başlamıştı. Bedia burada daldığı musiki derslerinden kendini alamadığı için ağabeyine, tamamlanan birkaç aylık müsaadenin uzatılması ricasında bulundu. Başladığı nota dersinden bahsetti. Şemi'nin maksadı kız kardeşini memnun etmek olduğundan ona aylık maaşını göndermekte kusur etmeyeceğini ve birkaç ay daha müsaade ettiğini bildirdi.

Bedia nasıl üstatlardan öğreniyor ve istifade ediyorsa üstatlar da bu öğrenciden istifade ediyorlardı. Arapça sanatlı parçaları, Arap mızrabını Bedia'dan öğrenmeyi, sanatlarının âşığı olan bu üstatlar kendileri için bir ayıp görmemekte

haklıydılar. Hatta bazıları besteledikleri şarkılar için, "Bedia Hanım! Bu besteyi dinle! Şarkının bestesi benden, buna bir ara nağme de senden olsun!" diyerek ara nağmeyi Bedia'ya yaptırıyorlardı. Bastırdıkları notaya ekleyerek öğrencileriyle iftihar ediyorlardı. Bedia nerede meşhur bir udi işitse derhal ondan ders almaya can atıyordu. Böyle bir öğrenciye her üstat büyük bir istekle ders veriyordu. Bedia düğünlerin birinde en meşhur saz takımlarından biri tarafından çalınan bazı Arabi şarkıların haline şaşırdı. Bunların ne hale sokulmuş olduklarını görüp buna hem üzülüyor hem de bayılasıya gülmekten kendini alamıyordu. Arapça musikiye vâkıf olanlardan biri ona dedi ki:

— Sen ne bekliyorsun? Burada tam Arabi çalacak yine senin gibi gelmiş olanlardan bir veya iki erkeğe ancak tesadüf edebilirsin. Bunlar da düğünlerde çalacak çalgıcılar arasında değildir. Hele tam bir Arabi udi ararsan sana ancak buraya gelmiş olan zatlardan bir iki kişi gösterebilirler ki bunlar da beylerden, efendilerden olduğu için dinlemek herkese nasip olur mu?

Bedia notada ilerledi. Zira İstanbul'a geleli iki sene olmuştu ki o hâlâ dersten kendisini alamıyordu. Notayı rahat çalmaktan başka, yazmaya da başlamıştı. Lakin o bundan sonra notadan başka daha çalışacak şey bulunduğunu görmüştü. Üstatlardan öğrenilecek şey musikinin derinleriydi. Bedia artık ders alacağı üstadın udi olup olmamasını düşünmüyordu.

Öğreneceği şey ut değildi. O udu pekâlâ biliyordu. Musikide ilerleyecekti. Ustası ister utla öğretsin, ister kemanla, ister sesle, ona eşitti.

Bu iki senenin sonunda Şemi'den aldığı bir mektupta kaymakamların yerleştirme ve tayinlerinin artık Dersaadet'te[1] yapılması sebebiyle Şemi, bir yerden kalkıp diğer yere memuriyet alması için Dersaadet'e gelmesi gerektiğin-

1 "Saadet kapısı" anlamındaki kelime, Osmanlı döneminde İstanbul için kullanılmıştır.

den, Bedia Şam'a dönmek istemezse İstanbul'da kalmasına müsaade ediyor ve bunun kendisine daha kolay olacağını söylüyordu. Bedia musiki dersinden kendini alamıyordu ki bu müsaadeyi canla başla kabul etmesin.

Bedia'nın İstanbul'da bulunduğunun bu ikinci senesi Şemi havasıyla uyuşamadığı bir kazanın kaymakamlığından istifa ederek diğer bir yere tayin edilmesi için Dersaadet'e geldi. Doğruca evleri demek olan Bedia'nın kiralamış olduğu eve indi. İki senedir birbirine hasret kalan kardeşler kavuştular.

Şemi dedi ki:

— Kardeşim, artık bizim dönüp dolaşıp geleceğimiz yer burası olduğundan senin burada kalman bence daha iyi oldu. İşte böyle doğrulup evime gelebilirim.

Çok geçmeden yine Suriye'de bir kazaya tayin edildi. Gitmeden evvel bir gece Bedia'ya bir kâğıt uzatıp:

— Ne olur ne olmaz kardeşim! Bu senin yanında bulunsun! Senden almış olduğum beş yüz liranın senedidir, dedi.

Beş yüz lira mı? Ah! Bu beş yüz lirayı Şemi bu ana kadar kat kat Bedia'ya ödemiş olmuyor muydu? Hastalığında sarf ettiği, çıplak kaldığında donattığı, Mâil'in soyduğuna üzülmesin diye aldığı bilezikler, yüzükler, saatler, kaç seneden beri onun geçimi ve idaresi bu beş yüz lirayı kaç defa geçmişti.

Soba alevli bir halde yanıyordu. Bedia senedi o alevler arasına atıp tutuşturdu. Kâğıt kül oldu. Şemi'nin gözleri yaşarıp:

— Benim hakikatli kardeşim! Demek bana bu kadar itimadın var! Teşekkür ederim. Ben de bu güveni suiistimal etmem! Her ay aylığımdan bir tarafa artıracağım parayla bu beş yüz lirayı toplayıp sana gelir getiren bir mülk alırım, dedi.

Bedia:

— O hakikati, insaniyeti, itimadı, vefakârlığı sen bana öğrettin! Senden gördüğümün karşılığından başka bir şey değildi. Ben sana teşekkür borçluyum kardeşim! Bana mal mülk falan lazım değil, senin sağlığın, afiyetin lazım!

Bir hafta sonra Şemi memuriyet yerine doğru hareket etti.

Bedia Dersaadet'e geleli dört seneyi bulmuştu ki kendisinin udunu bir gece dinlediğimde hayrette kaldım. Arap mızrabının maharetiyle çaldığı alaturka havalar utta ne güzel oluyordu. Yalnız kaldığımızda kendisine dedim ki:

— Ut denilen şeyin tadı hakikaten ancak bu mızrap sanatıyla oluyor. Fakat niçin bu güzel sanattan başkaları da faydalanarak istifade etmesinler. İstanbul'da herkesin nasıl bir ut merakına düştüğünü görüyorsun! Bir Arabi udi usta bulmak zor oluyor. Herkes de bunu istiyor. Ne kadar çok kazanacağını bilir misin?

Bedia'nın bu sözüme canının sıkıldığını gördüm.

— Sitti! Benim muhtaç bir halde olduğumu size kim söyledi? dedi.

— Böyle bir şey söyleyeni işitmedim. Ben söylüyorum. Ağabeyinin verdiği ayda beş liradan daha çok kazanırsan fena mı olur? dedim.

Lakin Bedia'nın gücenir gibi olduğunu görünce:

— Bu güzel sanattan başkalarının da istifade etmesi için söylemiştim, diyerek sözü kestim.

Birkaç ay sonra Bedia'nın ağabeyi İstanbul'a pek yakın olan bir yere kaymakam tayin edildi. Bedia bu haberi aldığı zaman çok sevindi. Artık sevgili kardeşlerin sık sık görüşeceklerini düşünüyordu. Ağabeyinin Dersaadet'e doğru hareketine dair alınacak telgrafı bekliyordu. Telgraf geldi... Ama nasıl?

Bedia bir gece rüyasında Şemi'yi görmüştü. Şemi ona, "Kardeşim! Mihriban'ın evi yandı. Mihriban ortada kaldı" demiş. Bedia da "A kardeşim! Benim evim yok mu? Buraya gelsin!" diye cevap vermişti. Uyandığında bu rüyadan hiç hoşlanmamıştı. Aziz dostlarından birinin evine gidip, "Ah! Bu gece gördüğüm rüyayı hiç beğenmedim. Hemen hayırlar ola!" demişti. Kendisi daha o ahbabının yanında otururken ona gelmiş olan bir telgrafı oraya getirmişlerdi. Ev halkı birbirine girip Bedia'ya ne diyeceklerini şaşırmışlardı. Zira bu telgraf Şemi'nin vefatı haberini veriyordu.

Birkaç hafta sonra Bedia, Mihriban'la Rüstem'e evinin kapısını açtı. Mihriban halasının boynuna, en büyük lezzeti efendilerinin esiri olmakta bulan sadık Rüstem de hanımının ayaklarına sarıldı. Şemi daha önce hazır para yemekle vakit geçirip taşra memuriyetlerine çıkalı çok zaman olmadığından Mihriban'a kanunen verilecek maaş pek az bir şey tutuyordu. Bu ancak hasta kızcağızın ilacına güç yetecek kadardı. Ev, idaresini Bedia'dan bekliyordu. Fakat Bedia nereden bulacak?

Bir müddet bu ev idare edildi. Lakin nasıl oluyordu? Bunu kimse anlamıyordu. Bedia da halinden kimseye bir şey sezdirmiyordu. Eşyalar birer birer bedestene[1] gidiyor, onların paralarıyla oluyordu. İş artık son kürke, son kadife hırkaya, son ipekli entariye, son kap kacağa kaldığında Bedia düşünüyordu. Evet! Artık bunlar da gitmeden evvel bir çare düşünülmesi gerektiğini anlıyordu. Bunlar da gidecek! Öbürlerinin paraları gibi bunların paraları da bitecek, hem de pek çabuk bitecek. Ee, sonra?.. Ah! Bu sonra pek cevapsız kalıyordu.

Bu evin artık çalışacak, kazanacak erkeği kalmamıştı. Habeşçesine Arapçayı karıştırmış, Türkçeyi daha doğru dürüst konuşmayı beceremeyen Rüstem hamallık etse alacağı bir kuruşla, altmış parayla bu evi, bu üç canı idare edemezdi. Böyle olduğu halde o zavallı için bu da mümkün değildi. Zaten zayıf ve nahif olan vücut, bu türlü işler için kendisine kabiliyet veremediği gibi, bu zayıf vücut efendisinin acısına tahammül edemeyerek hastalanmıştı. Bedia'nın yanına geldiğindeyse yatağa düşmüştü. Mihriban da keder ve matemden hastalanmış, zaten hasta olan kızcağız yatakta kımıldayamayacak halde yatıyordu. Üç can, ikisi hasta, marazlı... Bunlar neyle geçineceklerdi? Bedia, Şemi'nin evine gittiğinde ne haldeyse bu ikisi o haldeydiler. O zaman Şemi kazanıyordu, varını Bedia için sarf ediyordu. Bedia da varını harcamaktan çekinmedi. Bunlar yetmedi! Ee, sonra?.. İçle-

1 İçinde kıymetli eşya, antika, mücevher vb. şeyler satılan, üstü kapalı çarşı.

rinde kazanabilecek halde olan yalnız Bedia'ydı. Bulmak, kazanmak gerekti. Fakat nasıl? Evet, nasıl? Bu nasıl da sonra gibi inatçıydı. Bedia'ya bir cevap vermiyordu!

Helula'nın yazlık sofa içindeki odada söylediği sözler hatırına geldi. Dehşetinden titredi. "Kadın kazanmaya muhtaç olunca!.." demişti. Evet! Bu sözler hep hatırına geliyordu. "Kadınlar kazanmaya mecbur olunca... Onların başka ne sermayeleri var? Başka satacak ne metaları var?" demişti. Bedia o zaman kendisinin verdiği cevabı da hatırladı. Lakin bu zavallıların, bu hastaların imdadına erişmek, onlara hekim, ilaç yetiştirmek lazımdı; onların ölümlerini arzu etmek değil! Oh! Bu Bedia için mümkün değildi. Kendi için razı olduğu bir şeyde onlara kıyamıyordu. Şimdi onlar ondan imdat bekliyorlardı. Ölmek değil çalışmak, kazanmak lazımdı. Fakat nasıl? Evet, yine nasıl... Ne sermayesi vardı? Ne yapabilecekti, düşünüyordu. Satacak eşya kalmadı! Artık ne satacaktı? Kendinden, kendi vücudundan başka şeyi kalmamıştı.

O vakit bu üç canı kim düşünecek? Görüşmek, söylemek, sazını dinlemek için kendisine rağbet gösteren ahbaplar bu üç hastayı değil, hatta yalnız kendisini dahi üzerlerine yük edecekler mi? Makbul olmak, rağbet edilmek için sağlıklı bulunmanın da lazım olduğunu düşünüyordu. Bu halde hasta olmaktan sakınmak gerekiyordu. Bu vücut, bu bedbaht vücut, bu kadar can için lazımdı. Bedia'nın sahip olduğu şey yalnız o vücuttu. Ne şekilde istifade olunacaktı? İşte yegâne sahip olduğu şeyi satmak! Helula'nın dediği gibi şive, gülüş, işve, gamze gibi metalarını para ettirmek de mümkündü. Hem Bedia, Naume ile Helula gibi iki vücudun yerini tutar bir vücuttu. Saz, ses, gençlik bir Naume bir de Helula'dan ibaretken Bedia ikisini de kendinde topluyordu. O da onlar kadar kazanabilirdi. O da elmaslara, altınlara boğulabilirdi. Bu hatıralar zihninden geçtikçe titriyordu. "Mümkün değil" diyordu. "Bu vücudun gülüşlerinden, işvelerinden değil, emeğinden istifade etmeli!" diyordu. Helula'nın söylediği metalarını değil! Naume gibi sazını,

sesini de değil! Emeğinin karşılığını satmalı! Kırıtarak, süzülerek, işveli, gönül avcısı "ya leyli"leri değil! Ciddi tavırla, sert çehreyle, namus dairesinde "do re mi fa sol" satmalı! Namus dairesinde kazanmalı, diyordu. Uzun uzun düşündükten sonra Bedia o son kürkü, son ağır entariyi, son oyalı hotozu, son ipekli çarşafı giyinip kuşanıp iyice yıpranıp da yerine alınamayan şemsiyesini de açarak o akşama kendisini beklememelerini de Mihriban ile Rüstem'e söyleyerek evlerinin kapısından çıktı.

Bir akşamüzeri Bedia'nın gelişi üzerine pek memnun olmuştum. Gece yarısına kadar bize güzel bir ut dinletti. Sabah olduğunda yine birlikte konuşurken yalnız kalınca kıpkırmızı olarak dedi ki:

— Sitti! Bundan önce bana bir şey söylemiştiniz. İşte şimdi ben onu yapacağım!

Bu sözünden hiçbir şey anlamadım. Ben kendisine ne söylemiştim! Bir türlü hatırlayamadım.

— Ne gibi? dedim.

Bedia bir türlü söyleyemiyordu. Kızarıyordu, tıkanıyordu. Gözlerinden gelen yaşları zapt etmeye çalışıyordu.

Güç halle:

— Hani ya! Ders vermek için bir şey söylemiştiniz!

Artık anlamıştım. "Evet" dedim.

Bedia:

— Bana birkaç öğrenci bulmak gerek! Birkaç ders verecek yer bulmak... dedi.

— Peki, baş üstüne! Bu bir şey değil! Sen bunu düşünme! Yalnız düşünecek bir şey var! Halkın uda bu rağbeti varken sen çok öğrenci bulacaksın! Şimdi bizim tavsiye edeceğimiz yerlerden başka, daha çok yerlerden istenileceksin! Sana haber geldiği zaman, "Derslerim çoktur. Bir vakit uydurup uyduramayacağımı birkaç güne kadar haber veririm" dersin. Haber vermek için de adreslerini alırsın. Bu birkaç gün içinde hiç söylenti çıkarmayacak, bir şey sezdirmeyeceksin; münasebetsiz bir eve, aileye girecek olursan derhal bütün saygın müşterilerini kaybedersin! Bu noktaya dikkat etmek gerekir.

Bedia, "Teşekkür ederim Sitti!" dedi.

Bedia çok çabuk dersler buluyordu. Gittikçe öğrencileri çoğalıyordu. Önceleri bu meşguliyet kendisini yoruyordu. Hatta bir kış, soğuktan karlarda soğuk aldı. Şiddetli bir zatürreden yatağa serildi. Hayat ile ölüm güreşiyordu. Mihriban, o hasta kızcağız, etrafında dolaşıyordu. Gece sabaha kadar Rüstem dizlerinin üzerine çökmüş, efendisini, hanımını bekliyor, ilaç saatlerini kaçırmamak için gözlerini kırpmıyordu. Bedia dalgınlıktan göremediği halde bile, onun huzurunda saygısızlıkta bulunmamak için gece sabaha kadar o sadık köle diz üstünde oturuyordu. Bedia güç halle iyi olabildi. Lakin nekahet dönemi uzadı. Güçsüzlüğü bir hayli müddet sürdü.

Bu süre içinde derse gidemediğinden geçimleri pek büyük sekteye uğradı. Rüstem mahalle esnafına hayli borçlanmıştı. Hekim, ilaç paraları da yine borçla olmuştu. Bedia, derslerine başlayacak hale geldiğinde borçları ödemek için biraz harcamaları kısmak istedi. Yine o yerde aylığı daha az bir eve çıktılar. Bu ev pek haraptı. Bedia'nın yattığı odanın altındaki odada Rüstem yatıyordu. Bedia akşama kadar dolaştığı derslerden gelince yorgun olarak kendini yatağa bırakıyordu. Uykuyla vücudunu dinlendirmek istiyordu. Lakin bir yandan öbür tarafa dönecek, yatakta kımıldayacak olduğunda bu harap oda o kadar sallanıyordu ki mümkün değil uyuyamıyordu. Bu istirahat zamanından dahi yararlanamıyordu.

Bir gün Rüstem:

— Sitti! Siz hiç uyuyamıyorsunuz. Gece hep döndüğünüzü duyuyorum. Rahatsız mısınız? dedi. Bedia:

— Evet Rüstem! Uyuyamıyorum. Oda pek sallanıyor da... cevabını vermişti.

Bir sabah Bedia örtünmüş, derslere giderken lastiklerini[1] çeviren Rüstem:

---

1 Doğrudan ayağa veya yağmurlu havalarda ayakkabı üstüne giyilen kauçuk pabuç.

— Sitti! Bu gece rahat uyudunuz mu? diye sordu.

Bedia:

— Evet Rüstem! Nasıl oldu bilmem! Bu gece rahat bir uyku uyudum, dedi.

Rüstem:

— Evet Sitti. Odanızın altına destekler dayadım, dedi.

Bedia bir de baktı ki Rüstem kendi odasından birtakım direkler dayayıp tavana destekler yapmış. Bedia gülerek:

— Bu direkleri nereden buldun Rüstem?

Rüstem:

— Ev sahibinin evinde birtakım direkler duruyordu. "Sizin evinize yarayacak! Bana birkaç direk verin" diye aldım.

Bedia:

— Babamızın mirasından bir sen kaldın Rüstem, ama senin sadakatini milyonlara değişmem! deyip kölelerinin bu sadakatinden gözleri sulanarak kapıdan çıktı.

Bedia artık kendilerinin masraflarını çıkardıktan başka bir de ev parası biriktiriyordu. Bedia'nın derslerine saati saatine devamı ve hiç tembellik etmemesi öğrencilerinin memnuniyetine neden oluyordu. Hatta çocukları erkek olanlar da ustalarının devamsızlığından şikâyet ederek onları bırakıp Bedia'yı tutmuşlardı.

Bedia haftada bir günün öğleden sonrasını kendi derslerine ayırmıştı. Musiki öğrenimini hâlâ terk etmemişti. Üstadıyla beraber Arabi mızrap nağmelerini notaya uydurmak için uğraşıyordu. Ne kadar eski besteler, güzel havalar varsa nota defterlerine doldurup duruyordu. Şarkılar besteliyor, peşrevler yapıyordu. İki sene evvel bir gün Bedia gelip bu âcizin önüne bir mendil içinde bir şeyler boşalttı. Bu boşalttığı şeyler paraydı. Hem de hepsi altın! Bir yığın altın!

— Sitti, senin yardımınla kazanılan bu paraların çaresine de sen bakacaksın! dedi.

Ne demek istediğini sordum.

— Ders vererek para kazanmayı zihnime siz koymuş olduğunuzdan hamdolsun sefalete düşmeden namusluca bir

kazançla geçindik. Hem de fakir gibi değil, çok iyi bir halde geçinmekle beraber bir de ev parası topladım, arsa aldım. Paralar da işte hazır! Bana bir ev yaptıracaksın! Ben böyle şeyden anlamadığım gibi vaktimin hiç müsait olmadığını, bütün saatlerimin satılmış olduğunu bilirsiniz, dedi.

Evet, zavallı kadın! Hayatının hiçbir saatine sahip değildi. Bü saatlerin her biri birer ders için satılmıştı. Önümde duran bu bir yığın altın ne kadar emeklerin, ne kadar gayretlerin, ne kadar uğraşmaların, çalışmaların bedeliydi. Bu altınların her biri dile gelseler de kendilerinin ne kadar zahmetlerle, zorluklarla, emeklerle kazanılmış olduğunu söyleseler, diye düşünüyordum. Bedia bunları Helula'lar gibi avuç avuç almamıştı. Tane tane almıştı. Ona öyle kolay gelmemişti. Zahmetle, zorlukla gelmişti. Lakin bu şekilde kazanmak ona ne kadar tatlı ekmek yediriyordu. O vicdan rahatlığı böyle nice yığınların birden gelmesine değişilemezdi.

Bedia başından örtüsünü çıkarmaksınız paraları bırakıp gitti. Derse yetişecekti. Satılmış olan o saatinin görevini yerine getirmeye gitti.

Dört beş oda, iki sofa, bir kiler, mermer döşeli mükemmel bir avlu... Odanın biri selamlık gibi bırakılarak bölünmüş güzel bir ev yaptırıldı. Bedia içine taşındı. Evini pek sevdi. Rüstem ise sevincinden çıldıracak gibi oluyordu. Artık bu yeni evin odaları sallanmayacak, hanımı rahat uyuyacaktı.

Bir gün Rüstem'i kolları yakası şeritli bir elbiseyle gördüm. Bedia'ya:

— Bu ne? dedim.

Bedia:

— Ben hayattayken bunun da bir ekmek sahibi olmasını istedim. Bize hizmet ettiyse şimdiye kadar etti. Bana bir şey olursa ortada kalmasın! Öğrencilerimden birinin babası yardım etti, hademe yazdırdık. Yavaş yavaş maaşı artar, dedi.

Bedia'nın bir arzusu daha vardı. Evi var! Sigorta da edildi. Şimdi evinde geçinebilmek için bir de dükkân parası toplayacak, ondan sonra dinlenecek. Artık yalnız kendi keyfi, kendi zevki için sevgili udunu çalacak. Şimdi okşadı-

ğı, sevdiği, yalnızken sohbet ettiği ududur. Udunu kucağına alıp sarılarak der ki:

"Beni hiçbir zaman terk etmeyen, kucağımdan kaçmayan vefakâr yârim! Can dostum! Dertlerimi dinleyen, kalbimi anlayan sırdaşım! Bana daima refakat eden yoldaşım! Beni yalnız sen terk etmedin, benden yalnız sen geçmedin, bana ihanet etmedin! Bir zaman zevk ve keyif sebebim, eğlencem oldun, şimdi de geçim kaynağım, ekmek paramı kazandıranımsın! Benim yârim, benim cananım, benim erkeğim sensin!"

6

Bedia, *Refet*[1] romanını okuduktan sonra ortaya çıkan arzu ve heves üzerine kendi hikâyesinin de bu âciz tarafından yazılması için müracaat etmişti. Anlatıyordu. Hikâye yazıldıkça kendisine okuyordum. Artık şu beşinci bölümün son sayfaları da yazılmış ve roman da tamamlanmıştı. Meğer bu son buluş, bizim zannımızdan ibaretmiş. Roman daha neticesini bulmamışmış. Ah, insanlığın kaderi olan bu gaflet! Bedia, Beyrut'tan hareket ederken Suriye'ye az bir süre sonra döneceği hakkındaki temelsiz zannını söylerken onun gafletine şaşmıştım. Şimdi de romanın öyle güzel bir neticeyle son bulmuş olduğunu sanarak ne kadar yanılmış olduğumuzu düşünüyorum.

Bedia şiddetli bir aşk ve sevdayla uğraştı. Vakarını, kadınlık haysiyetini korumak, onu ayaklar altında çiğnetmemek istedi. Başardı. Namusluca bir kazançla geçinmek, üç canı geçindirmek istedi. Gayret etti. Sebat etti. Onu da başardı. Mihriban'ı, Rüstem'i refah içinde yaşattı. Hem de her erkeğin yapamayacağı bir şekilde bir ev edinmek

1 Fatma Aliye'nin 1897'de yazdığı, yoksul bir kızın öğretmen okulundan mezun olarak tek başına ayakları üstünde durma mücadelesini konu ettiği romanı. (bkz. Fatma Aliye, *Refet* -günümüz Türkçesiyle-, haz. Senem Timuroğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.)

istedi. Emeklerinin mahsulüyle ona da erişti. Onun içini güzelce döşedi. Bu yeni evde haftada bir gün ders günü açtı. Birçok öğrenci geliyor, her ders için bir mecidiye bırakıp gidiyorlardı. Mermer avlunun önü, Rüstem'in odasının kapısının karşısı her cumartesi günü birçok ayakkabıyla dolardı. Odanın birine öğrenciler dolar, sırayla ustanın yanına giderler, derslerini alırlardı. Öğrenciler yalnız notalarını getiriyorlar, müzik aletlerini taşımıyorlardı. Ders odasında biri usta diğeri öğrenci için iki ut, iki kanun bulunuyordu. Cuma günleri de evinde kendisinin öğrenim günüydü. Bir üstat olduğu halde hâlâ öğrenmekten yorulmayan, her gün bir talebe olmaktan hoşlanan Bedia, her hafta nota üstatlarından biriyle beraber çalışıyordu. Diğer günlerin her saati derslere gitmekle geçiyordu. İşte kazancını, başarısını bu dereceye vardırmıştı, erkeksiz olduğu halde fakir bir durumda değil hatta kibarlara yakışır bir şekilde yaşamaktaydı. Dostları ve öğrencileri tarafından seviliyor, rağbet görüyordu. Biraz udunu dinletsin diye kendisine ricalar ediliyordu. Derslerini o kadar aksatmazdı ki çoğu yerden devamsızlıklarından dolayı erkek ustalar bırakılıp Bedia tutulurdu. Karda, soğukta, yağmurda hiçbir devamsızlığı görülmüyor, bir şikâyeti işitilmiyordu. Hiçbir defa baştan savma ders verdiği görülmemişti. Şimdi onun arzusu, nafakasını kurtaracak kadar gelir getirir bir mağaza alarak artık dinlenmek, sevgili udunu -kendi tabiriyle sevgilisini, cananını- bir ticaret aleti olmaktan kurtarıp onu kendi için çalmaktı. İş yalnız bir dükkân edinmeye kalmıştı. Onun kazancına göre bu da çok zaman sürmeyecekti. Birkaç aydan beri Bedia, bu âcize yorgunluğundan bahsediyordu. Dış görünüşte o kadar kuvvetli, faal görünen, aksatmadan çalışan ve çok gayretli olan kadının o sözü beni şaşırtıyordu. Bedia her gün ut çalıyordu. Geceleri de kendi keyfi için çalıyordu. Demek gece gündüz çalıyordu. Entari, ceket ve kürk kabı[1] kumaşının sağ kolu dayanmıyor, yıpranıyor, açılıyordu. Bedia her dik-

1 Kaftan.

tiği elbisenin kumaşından bir kolluk alıkoyuyor ve eskiyen sağ kolu değiştiriyordu. Hiç para verip elbiselik almadığını söylüyordu. Öğrencilerinin bayram hediyeleri onları senesine kadar bol bol idare ediyordu.

Bedia'da güç kalmamıştı. Lakin bir hastalık baş gösterdi. Bir soğuk algınlığı diyerek yattığı yataktan haftalar oldu, kalkamadı. Derslere gidemediği gibi, cumartesi dersini de iyileşinceye kadar diyerek kapadı. Sağ tarafında bir ağrı hissediyordu. Doktorlar ut çalmasını katiyen yasakladılar. Bedia'ya ut çalmasını yasaklamak, onun kazancını kesmek, ekmeğini elinden almak demek değil miydi? Bedia henüz dükkân alamamıştı. Ev yaptırıp eşya edindiğinden, sonra dükkân parası birikecekti. Bir şey daha var ki bu sevdalı ve âşık kadın, olanca aşk ve sevdasını musikiye, kendisince musikinin vücut bulmuş bir timsali addettiği uda vermiş olduğundan, ut onun nasıl ekmek parasıysa ruhunun gıdası, hayatının lezzetiydi. O utsuz yapamaz, yaşayamazdı! Bir gün, elinde ut olduğu bir zaman bana demişti ki:

— Sitti! Ut benim daima sayıp döktüğüm gibi, nasıl arkadaşım, yârim, cananım, ekmek paramsa daha başka bir şeyimdir... Ut benim aynı zamanda kurtarıcımdır. Bu ut olmasaydı benim halim acaba ne olurdu! Sevmeye olan şiddetli yatkınlığımı nereye ayırabilirdim? Çılgıncasına sevdamı neye sarabilirdim? Bu uslanmaz, ihtiyarlanmaz gönlümü neyle oyalayabilirdim? Bu hassas, hisli kalbin sevmeye olan ihtiyacını neyle hafifletebilirdim?

Bedia'ya ut çalmayı yasaklamanın ne mühim bir şey olduğu anlaşılıyor ya! Çaldırmadıkları zaman Bedia, ustasına çaldırıp dinliyordu. Bedia bazen yataktan kalkıp geziniyorsa da yine yatağına uzanıyordu. Güçsüzlüğü gittikçe artıyordu. Halsizlik, mecalsizlikten bir şeyle uğraşamadığı zaman ut dinliyordu. Bedia sanki ilacının da ut olmasını istiyordu. Başı namaz beziyle örtülü halde yatağına uzanmış, ut dinliyordu.

Bedia'nın dinleyeceği ut, acemi elinden olamazdı. Ustasına çaldırıyordu. O güçsüz halinde daha da duygulanıyordu.

Öyle hallere geliyordu ki artık o yataktaki Bedia denilen cisimden haberi bile olmuyordu. Usta çaldıkça o mest oluyor, sanki yavaş yavaş yataktan yukarı kalkıyor, yükseliyordu! Bu yükselişte derece derece yol alıyordu. Artık odasını, yatağını, yatak içindeki Bedia'yı yukarıdan seyrediyor gibi geliyordu. Gözleri kapalı olduğu halde neler görüyordu. Artık o oda, o yatak, o udu çalan ustayı da kaybediyor. Çimenlikler, çiçekler, aydınlık... Kuşlar tatlı nağmelerle ötüşüyor. Çağlayanlar ahenk dolu musikiyle çağlıyor. Onların arasında ut da çalıyor. Ama bu çalış, çağırış, söyleyiş gibi! Udu hareket ettiren başka bir el yok. O kendi musiki söylüyor. Ah! O uttaki ne şekil, ne biçim, ne şeffaflık!.. Billurdan mı, yekpare pırlantadan mı? Neyden?..

Ses de ne hazin, ne dokunaklı, ne tatlı! Ne besteler, ne makamlar söylüyor. İşitmediği besteler, tanımadığı makamlar! Olanca dikkatiyle onları zihnine yerleştirmeye çalışıyor. Notasını yazabilmek için bellemeye uğraşıyor. İleride ağaçlar arasında güzel, pek güzel bir kız keman çalıyor. Ama ne nağmeler, ne besteler!.. Bu kız, elbisesi elmas gibi parlak, kendisine "gel" diye işaret ediyor. Hoş bir besteyle ona, "Gel, bana utla eşlik et" diye şarkı söylüyor. Keman da onunla beraber o besteyi çalıyor. Bu davete icabet etmek için udu almaya davranıyor. Uda yaklaştıkça ut çekiliyor. O yaklaştıkça, onu takip ettikçe daima arada bir mesafe bulunuyor. Zira ut çekilmekte, ilerlemekte devam ediyor. Süratle uda saldırıyor. Tam elini değdireceği anda ut eriyor. Bir akışkan gibi yayılıyor, görünmez oluyor. Artık ne keman, ne onu çalan kız çocuğu, ne ut meydanda... Çalan, çağıran görülmüyor. Lakin nağmeler, beste... Bir musiki, bir musiki, hep musiki içinde kalıyor. Bu haldeyken bir tartaklanma duyuyor. Bakıyor ki Mihriban titrek eliyle kollarını ovuyor. Rüstem her zamanki saygılı tavrıyla dizlerini ovuşturuyor. Baygınlık geldi diye korktuklarından onu ovuşturmaya başlamışlar. Bedia gözlerini açtığında, "Usta nerede? Niçin çalmıyor?" diyor. "Ah! Ne besteler, ne makamlar... Hiç işitmediğim şeyler! Belleyebilsem ah! Makam icat edeceğim!" diye söyleniyordu.

7

Bir gün kadın dostlarımdan birine gittim. İkametgâhı Köprü'ye,[1] Sarayburnu'na, Moda'ya, Adalar'a nazırdı. Tophane önüne doğru duran posta vapurlarının içi bile pek güzel görünüyordu. Evin denize nazır yönü bahçe olduğundan kafesler[2] sürülmüştü. "Ne güzel manzara!" dedim. Arkadaşım, "Sabahtan beri beni ne kadar sıktı bilir misiniz?" dedi. Şaşkınlıkla baktım. Sözüne devam ederek dedi ki:

— Birkaç saattir bu manzarayla, limandaki gidiş gelişle, hareketlilikle, canlılıkla, Moda Burnu'nun güzelliğiyle, Adalar'ın görünüşüyle oyalanmaya çalışıyorum. Bir hoşnutluk bulmaya çalışıyorum. Beyhude yoruldum. Bilmem ki ta ileride bulut gibi görünen Karaburun, bakışlarımla engin arasına bir set olduğu için mi aradığım hazzı bulamıyorum. Daima engini, son sınırı göremeyerek, bakışıma bir engel bulunmayarak seyretmekten hoşlanıyorum. Lakin bugün hoşnutluk vermemekten başka beni sıktı. İşte İstanbul, Çamlıca hep görünüyor. Evet! Manzara mükemmel! Şehir, kırlık, dağlık, deniz, tren, vapur, kayık, hepsi göz önünde bu doğal güzellikler elbette hayran olunacak, fikri meşgul edecek şeyler. Lakin ben bugün saldırdığı yerlerden başarıyla çıkamadığı, hiçbir sağlam ve metin sonuç bulmaya gücü yetemediği için sınırlılığını gördüğüm fikrime de küskünüm. Letafetine beni hayran ettiği halde hakikatini daima muğlak bir lisanla söylemekten vazgeçmeyen tabiata da küskünüm. Ah! İnsanlık ebedi bir âcizliğe mahkûm!

Bu hal arkadaşımın her zamanki hali olmadığı için beni şaşkınlığa uğratıyordu. O da sanki söylemeye vesile arıyormuş gibi durup yine konuşuyordu:

---

1 İstanbul'da Haliç'in iki yakasını, Eminönü ile Karaköy'ü birbirine bağlayan Galata Köprüsü.

2 Aralıklı dizilmiş ince çubuklara, yine aynı aralıklarla çapraz çubukların mıhlanmasıyla yapılan ve eski Türk evlerinde yabancı gözlerden saklanması gereken harem kısmının pencerelerine, bahçelere konan siper.

— Şu zavallı kuşçağız avcıların avı, balıklar birbirinin yemi olmaya, sahiller dalgalarla tokatlanmaya, şu yeşil dağlar, bahardan sonra hazana mahkûm! Bakın şu taş yüklü eşekler o yükü taşımaya, tramvay beygirleri kırbaçları yemeye mahkûm! Bakın şu çocuklara, onlar da aldanmaya mahkûm!

Ev sahibesinin gösterdiği tarafa, evin önündeki bahçeye baktım. Bir kiraz ağacının dallarına çıkmış ve dibine toplanmış çocuklar vardı. Kimi yakaladığı kirazı ağzına atıyor. Kimi kendi yemeden aşağıdaki arkadaşına atıyor. Kimi tam ele geçirdiği gibi kirazları avucuna alayım derken aşağı kaçıveriyor. Ne zamandan beri suyu değişmemiş, üstü yosunlaşmış havuza düşüyor, aşağıda bulunanların kimisi dudağını büküp artık yenilemeyeceğini ima ederek el uzatmıyor. Pisboğaz olanı alıp yutuyor. Kısacası hep bu hadise bir neşe, bir sevinçle geçiyor, kahkahalar ortalığı çınlatıyor.

Arkadaşım yine söylüyordu:

— Zavallı çocuklar... Elinizden kaçırdığınız o kirazlar gibi ne kadar saldırdığınız emeller, ümitler öyle tam elinize alacağınızı sandığınız anda böyle sizden kaçacaklar! Gülünüz! Gülünüz! Zira ancak şimdi içtenlikle gülebilirsiniz. Hayallerinizin boşluğunu, ümitlerinizin neticesizliğini görünceye kadar böyle gülünüz! Parlak bir gelecek hayal ederek, dünyanın gösterişine kapılarak, hayatın neşelerinden istifadeye çalışarak kaderdeki zirveye doğru adımlarınızı atınız. Bir başarıya, iyi bir sona gidiyorum diyerek gidiniz. Ondan sonra karşınıza çıkan inişi gördükten sonra o neşeler, o gülüşler neye dönüşür görürsünüz. Artık istediğiniz kadar korkunuz, istediğiniz kadar yakanızı kurtarmaya çalışınız... Ondan sonra elinizde olmadan adımlarınızı atmaya mecbursunuz, mahkûmsunuz!

Arkadaşımın o günkü kederli halini gördüğümden, lafı değiştirmek için karşı tarafında bir zamandan beri yapılmakta olan konağı göstererek:

— Hâlâ bitmedi mi? dedim.

— Özen gösteriyorlar, çok uğraşıyorlar. Yorgunluklarına yazık! dedi.

— Fena mı oluyor? diye sordum.

— İsterse iyi olsun! O kadar zahmet, o kadar yorgunluk neye yarayacak? Bırakıp gitmeye mahkûm olduktan sonra! dedi.

— Mahkûm, mahkûm! Bugün sizin bu mahkûmlarınız nereden geliyor? dedim.

— Çünkü Bedia da ölüme mahkûm! dedi.

Bu söz şaşkınlığıma neden oldu. Zira on beş gün kadar oluyordu ki Bedia'yı görmüştüm. Yataktaydı. Lakin halinde bir değişiklik yoktu. Bir soğuk algınlığıyla yattığını söylüyorlardı. Güzel güzel konuştu, yatağından kalktı, gezindi. Romanının geç bırakılmış olmasından şikâyet etti. Tamamlandığı müjdesini verdiğimde pek sevindi. Basılması için sabırsızlanıyordu.

Ben bu hayretteyken arkadaşım:

— Hem de on beş, yirmi günlük hayatı kalmış olduğu yapılan konsültasyondan anlaşılmış. Hastalığı süratli veremmiş! diyordu.

Bu hale ihtimal vermek istemiyordum. Bedia, o kadar sıkıntıyla güreşti. O kadar eziyete göğüs gerdi, üstün geldi. Çalıştı, çabaladı, arzularına ulaştı. İş yalnız bir dükkân edinmeye kaldı. Önceki başarı ne? Sonraki sonuç ne? Biz istediğimiz kadar ihtimal vermeyelim, mesele hakikatti. Şemi'den yetim kalan Mihriban ile Rüstem, Bedia'dan da öksüz kaldılar! Yattığının tam ikinci ayında Bedia gitti. *Udi* romanı da kendisine böyle feci bir son bölüm ortaya çıkardı. Dokuz on aydan beri bu sonu yazmak için kendimde güç bulamadım. Bu hali hatırlamak ve düşünmek, kalem tutabilecek mecal bırakmıyordu. Düşünüyordum. Bedia gitti! O saz! O ses! O zekâ! O his! Onlar da bitti mi? Fakat yazmak gerekti. Zira o arzular, o hevesler artık vasiyetin yerini tutmuştu.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

1. KUYRUKLUYILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

2. MÜREBBİYE
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

3. EFSUNCU BABA
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

4. İNTİBAH
   Namık Kemal

5. ŞAİR EVLENMESİ
   Şinasi

6. VATAN YAHUT SİLİSTRE
   Namık Kemal

7. KÜÇÜK ŞEYLER
   Samipaşazade Sezai

8. FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ
   Ahmet Mithat Efendi

9. TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT -TALAT VE FİTNAT'IN AŞKI-
   Şemsettin Sami

10. MAİ VE SİYAH
    Halit Ziya Uşaklıgil

11. REFET
    Fatma Aliye

12. TURFANDA MI YOKSA TURFA MI?
    Mizancı Murat

13. ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU
Muallim Naci

14. DOLAPTAN TEMAŞA
Ahmet Mithat Efendi

15. GULYABANİ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

16. SALON KÖŞELERİNDE
Safveti Ziya

17. FALAKA
Ahmet Rasim

18. A'MÂK-I HAYAL -HAYALİN DERİNLİKLERİ-
Filibeli Ahmet Hilmi

19. ŞEYTANKAYA TILSIMI
Ahmet Mithat Efendi

20. ÇİNGENE
Ahmet Mithat Efendi

21. SERGÜZEŞT
Samipaşazade Sezai

22. ZEHRA
Nabizade Nâzım

23. GENÇ KIZ KALBİ
Mehmet Rauf

24. BİZE GÖRE -VE BİR SEYAHATİN NOTLARI-
Ahmet Haşim

25. SEYAHAT JURNALİ
Âli Bey

26. GÖNÜL BİR YEL DEĞİRMENİDİR SEVDA ÖĞÜTÜR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

27. HAZAN BÜLBÜLÜ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

28. AŞK-I MEMNU
Halit Ziya Usaklıgil

29. KÜRK MANTOLU MADONNA
Sabahattin Ali

30. LEVAYİH-İ HAYAT -HAYATTAN SAHNELER-
Fatma Aliye

31. İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN
Sabahattin Ali

32. KUYUCAKLI YUSUF
Sabahattin Ali

33. HENÜZ 17 YAŞINDA
Ahmet Mithat Efendi

34. DEĞİRMEN
Sabahattin Ali

35. SIRÇA KÖŞK
Sabahattin Ali

36. YENİ DÜNYA
Sabahattin Ali

37. KAĞNI
Sabahattin Ali

38. EYLÜL
Mehmet Rauf

39. HALAS -KURTULUŞ-
Mehmet Rauf

40. GUREBAHANE-İ LAKLAKAN -GARİBAN LEYLEKLER EVİ-
Ahmet Haşim

41. SES
Sabahattin Ali

42. KÜÇÜK PAŞA
Ebubekir Hâzım Tepeyran

43. TOPLU HİKÂYELERİ: SENİN İÇİN
Tevfik Fikret

44. SİYAH GÖZLER
Cemil Süleyman

45. TOPLU HİKÂYELERİ / I. CİLT (1902-1911)
BAHAR VE KELEBEKLER
Ömer Seyfettin

46. FERDÂ-YI GARÂM -AŞKIN YARINI-
Mehmet Rauf

47. MENFİ -SÜRGÜN-
Fazlı Necip

48. TOPLU HİKÂYELERİ / II. CİLT (1911-1914)
PRİMO TÜRK ÇOCUĞU
Ömer Seyfettin

49. KARABİBİK
Nabizade Nâzım

50. ŞIPSEVDİ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

51. ESRÂR-I CİNÂYÂT
Ahmet Mithat Efendi

52. AYYAR HAMZA - KOKONA YATIYOR
Âli Bey

53. ZAVALLI NECDET
Saffet Nezihi

54. AH, ANNE
Fazlı Necip

55. HAKKA SIĞINDIK
Hüseyin Rahmi Gürpınar

56. KUŞDİLİ'NDE
Mehmet Celal

57. BİR AŞKIN TARİHİ
Mehmet Rauf

58. ZAVALLI ÇOCUK
Namık Kemal

59. ÖLMÜŞ BİR KADININ EVRAK-I METRUKESİ
Güzide Sabri

60. ÖLÜM ALLAH'IN EMRİ
Ahmet Mithat Efendi

61. ZANİYELER
Selahattin Enis

62. DEFİNE
Mehmet Rauf

63. SEFALET
Emine Semiye

64. KAN DAMLASI
Mehmet Rauf

65. MEYHANEDE HANIMLAR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

66. BATAKLIK ÇİÇEĞİ
Selahattin Enis

67. MÜŞAHEDAT
Ahmet Mithat Efendi

68. SEFİLE
Halit Ziya Uşaklıgil

69. ÇİNGENELER
Osman Cemal Kaygılı

70. AY DEMİR
Müfide Ferit Tek

71. KOKOTLAR MEKTEBİ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

72. ŞIK
Hüseyin Rahmi Gürpınar

73. UDİ
Fatma Aliye

Dönemin kadın okurlarını, aydınlarını etkileyen; yıllarca aile ve kadın toplantılarında zevkle, merakla, hatta gözyaşları dökülerek okunan Fatma Aliye'nin *Udi* romanı müziğe yetenekli bir kız çocuğunun aldığı eğitim sayesinde yetişkinliğinde ayakta kalmasının serüvenidir.
Fatma Aliye, kadınların yaşamın değişen koşullarında her an güvencesiz kalabilme ihtimalini göstererek, kimseye muhtaç olmadan, iyi koşullarda yaşayabilmesine çözümler sunmak üzere yola çıkar. Aşk duygusu ile ihanet deneyiminin arasında kalan bir kadının benliğinde meydana gelen çatışmaları başarıyla sergiler.

Fatma Aliye (Topuz) (1862-1936)

1889'da "Bir Kadın" imzasıyla çevirdiği, George Ohnet'den *Meram* romanıyla edebiyat dünyasına ilk adımını atar. İkinci yapıtı *Hayal ve Hakikat*'i Ahmet Mithat'la yazar. Çok geçmeden sırasıyla *Muhadarat, Refet, Levayih-i Hayat, Udi* ve *Enin* romanları kendi adıyla yayımlanır. *Refet* ve *Udi* Türk edebiyatının çalışıp ayakları üzerinde duran ilk kadın karakterlerini anlatır. Romanlarındaki başkarakterlerin hepsi mücadeleci ve güçlü kadınlardır. *Udi* romanı Fransızcaya çevrilir.
Ev ziyaretleri yapan Avrupalı kadın gezginlerin Osmanlı kadını hakkındaki yanlış izlenimlerini değiştirmek için kaleme aldığı *Nisvan-ı İslam* Fransızcaya ve Arapçaya çevrilir. 1893 Chicago Kitap Fuarı için hazırlanan *The Woman's Library of The World's Fair* kataloğunda biyografisi ve kitapları yer alır.
Filozofların biyografilerinden oluşan *Teracim-i Ahval-i Felasife* adlı yapıtıyla felsefi bir deneme olan *Tedkik-i Ecsam* Türkiye'de bir kadın kaleminden çıkan ilk felsefe yapıtlarıdır. *Kosova Zaferi ve Ankara Hezimeti* ile yarım kalan *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı* bir kadın yazara ait ilk tarih yapıtlarıdır. İslam'ın ilk zamanlarında yaşamış kadınların biyografilerini yazdığı *Nâmdârân-ı Zenân-ı İslâmiyân* çalışması ise bugün yeni yeni oluşmaya başlayan feminist tarih bilincinin erken örneğidir.
Kadınlara ait en uzun süreli yayın olan *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin ilk günden itibaren etkin bir kalemi olan Fatma Aliye, makalelerinde İslam'ı ataerkil yorumlarından sıyırarak yorumlamayı önerir ve çokeşliliği, evlilik ve örtünmeyi bu yaklaşımla ele alır. Fatma Aliye, döneminde büyük bir cesaret, inat ve direniş sergileyerek kalemi elinden bırakmamış, kendinden sonra gelen kadın edebiyatçıları da yazılarıyla desteklemiştir.

THG 0863821 UFS
THG 0863821 UFS

9 786254 292668

22 00 TL